

Lääne-Viru Omavalitsuste Liit

LÄÄNE-VIRUMAA ARENGUSTRATEEGIA AASTATEKS 2023-2035

Foto autor: Elvis Antson „Maikuu õhtu Altjal“

Rakvere 2022

Sisukord

1.	Sissejuhatus	3
2.	Arengustrateegia koostamise protsessi ülevaade	4
3.	Lääne-Viru maakonna konkurentsipositsioon, arenguvajadused ja väljakutsed tulevikuks	6
3.1.	Globaalsed taustategurid ja nende võimalikud mõjud tulevikule	6
3.2.	Lääne-Virumaa tänane arengutase ja sellest tulenevad järeldused maakondlikeks arendustegevusteks	7
3.2.1.	Lääne-Virumaa geograafiline asukoht	7
3.2.2.	Rahvastik ja selle prognoos	8
3.2.3.	Haridus ja noorsootöö	17
3.2.4.	Sotsiaalkaitse, rahvatervis ja turvalisus	20
3.2.5.	Majandus ja ettevõtlus	24
3.2.6.	Kultuur, sport ja vaba aeg	29
3.2.7.	Taristu ja liikumiskeskond	31
3.2.8.	Looduskeskkond ja kestlik keskkonnakasutus	32
3.3.	Koondhinnang Lääne-Virumaa arengutasemele	35
3.4.	Lääne-Virumaa arenguolukorra analüüsist tulenevad strateegilised sihised tulevikuks	37
4.	Lääne-Virumaa visioon 2035	39
5.	Lääne-Virumaa arengumudel	39
5.1.	Lääne-Virumaa prioriteetsed tegevused	42
5.2.	Lääne-Virumaa arengustrateegia kooskõla riigi, maakondlike ja maakonna kohalike omavalitsuste arengudokumentidega	46
6.	Lääne-Virumaa arengustrateegia tegevuskava ja selle elluviimise rahastamise meetmed	51
7.	Arengustrateegia seire	53
	Lisa 1. Strateegiaprotsessis osalenud	53
	Kultuur	55
	Sport	56
	Haridus, huviharidus, noorsootöö	56
	Keskkond (+kliima/energia)	56
	Sotsiaal, rahvatervis, tervishoid ja turvalisus	57
	Ettevõtlus ja turism	57
	Taristu, transport, elukeskkond	57
	Kasutatud materjalid	58

1. Sissejuhatus

Lääne-Viru maakonna arengustrateegia koostamise eesmärgiks on maakonna jätkusuutliku arengu kavandamine, et tagada maakonna kestlik areng. Ennekõike keskendutakse strateegias maakondlikele ühishuvidetele ja nende elluviimiseks kokkulepetele. Seega on käesoleva strateegia keskmes integreeritud arendustegevused, mille sihiks on rahvastiku elujõulisena püsimine ja elanike heaolu kasv. Seejuures on vaja tagada, et majandustegevus toimub elukeskkonda hoidval viisil ja avatud konkurentsivõimelise majandusena, kultuur oleks jätkusuutlik ning ühiskond sotsiaalselt sidus. Strateegia on aluseks riiklike ja kohalike rahastamise meetmete ja toetusvahendite kavandamisele. Strateegia koostamisel võeti aluseks Rahandusministeeriumi poolt koostatud maakonna arengustrateegia uuendamise juhend¹.

Lääne-Virumaa strateegia periood on aastad 2023-2035. Selle koostamisel lähtuti „Eesti 2035“² aluspõhimõtetest ja sihtidest, mis kokkuvõetult eesmärgistavad tasakaalustatud regionaalset arengut, soolist võrdõiguslikkust, võrdseid võimalusi, ligipääsetavust, keskkonna- ja kliimaeesmärke. Strateegia panustab tulemusvaldkonna „Tõhus riik“, regionaalpoliitika programmi regionaalarengu meetme tegevust „Piirkondade elu- ja ettevõtluskeskkonna arendamine ning piiriülese koostöö arendamine“, mille tulemuste saavutamiseks toetust antakse.

Strateegia tugineb uuringutele, analüüsidele, maakonna kohalike omavalitsuste arengudokumentidele, eelarvestrateegiatele ning planeeringutele ja eri partnerite poolt välja käidud initsiatiividele. Arendustegevuse järjepidevuse tagamisest lähtuvalt loodi seosed varasema Lääne-Viru arengustrateegiaga ja arutati selles kirjapandu edasiarendusi. Andmeanalüüsis kasutati ka erinevaid statistilisi andmebaase ja andmekogusid, mille allikale on tekstis viidatud.

Kesksel kohal on töös sisendid, mida arengustrateegia protsessi käigus koguti erinevate rühmatööde, seminaride ja arutelude käigus. Selle tulemusena kaardistati maakonna juurprobleemid ja arengulised vajadused ja valikud ning püstitati sihiseaded soovitud tulevikuks. Samuti töötati välja tegevuskava maakonnaüledest prioriteetidest lähtuvalt, mille elluviimisele maakondlikus koostöös panustada. Maakonnaüleste teemakäsitluse puhul keskenduti eeskätt nendele valdkondade ja kitsaskohtadele, mille lahendamine eeldab maakonnas kõigi kohalike omavalitsuste ühist ning sidusrühmade koostöös tegevuste koordineerimist läbi integreeritud territoriaalsete investeeringute. Strateegia koostamine käigus valmis selle elluviimiseks integreeritud tegevuskava 2023-2027.

¹ <https://www.fin.ee/riik-ja-omavalitsused-planeeringud/regionaalareng-ja-poliitika/regionaalpoliitika-kujundamine#Maakondlikarendustegevus>

² Strateegia „Eesti 2035“ materjalid on kättesaadavad <https://www.riigikantselei.ee/et/Eesti2035>

Strateegiaprotsessi käigus koostati analüüsi metoodika, viidi selle alusel läbi maakonna sotsiaalmajandusliku olukorra analüüs, kaardistati valdkondade seisund, probleemid ja väljakutsed, millega tuleb lähiperioodil Lääne-Virumaa arengus silmitsi seista. Toodi välja eesmärgid, mida arendustegevuse käigus tuleb maakonna edukaks arenguks ellu viia.

Strateegia koosneb seitsmest peatükist. Esimese peatükk on sissejuhatus. Teises peatükis esitatakse ülevaade strateegia koostamise protsessist, Kolmas peatükk sisaldab kokkuvõtliku analüütilise ülevaate globaalsetest trendidest ja Lääne-Virumaa sotsiaal-majanduslikust olukorrast valdkonniti, potentsiaalset ja arenguvajadustest. Antakse koondhinnang maakonna konkurentsipositsioonile ja ülevaade lahendamist vajavatest teemadest, millest lähtuvalt püstitatakse maakonna visioon ja strateegilised arengusuunad. Neljandas peatükis esitatakse maakonna tulevikuvision ja seatakse selle saavutamise moodsikud. Viies peatükk keskendub maakonna arengumudelile, tuuakse välja selle põhielemendid ja seosed oluliste riiklike ja kohalike omavalitsuste arengudokumentidega. Seatakse eesmärgid maakonna arendustegevuseks ja püstitatakse ülesanded, mis on vaja soovitu saavutamiseks. Kuuendas peatükis esitatakse strateegia elluviimise tegevuskava, mis on kättesaadav excel tabelina (lisa 2). Viimane, seitsmes peatükk määratleb arengukava elluviimise ja seire läbiviimise ning vastutuse arengustrateegias kirjapandu elluviimise saavutamise eest.

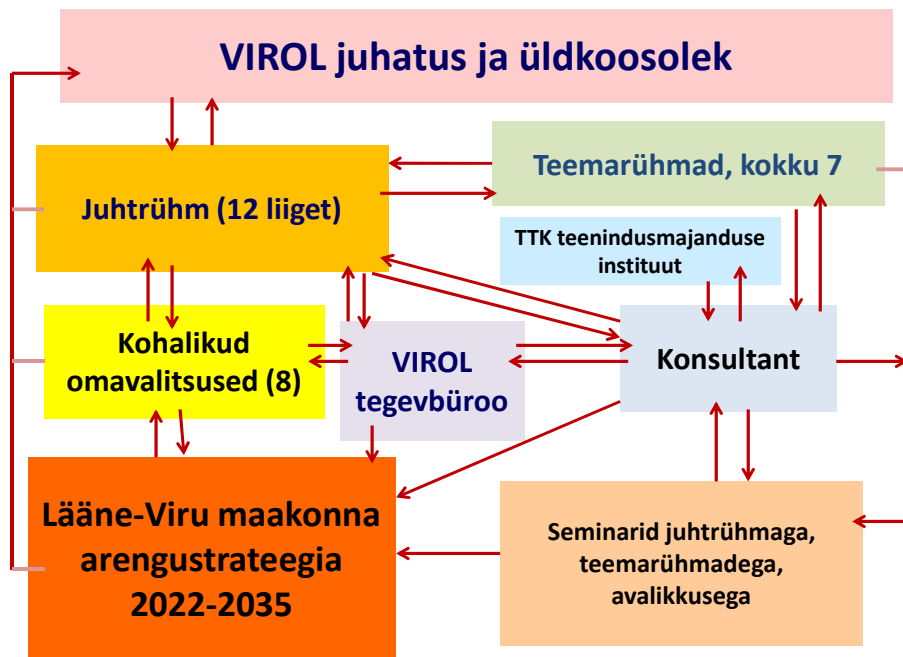
Strateegia koostajad tänavad kõiki, kes panustasid oma teadmisi, oskusi ja aega ning esitasid ettepanekuid Lääne-Virumaa oleviku ja tuleviku mõtestamiseks ning aitasid kaasa maakondlike sihtide seadmisel ja nende täitmise tarvis tegevuskava koostamisse. Soovime, et hästi läbimõeldud strateegia koos võimekusega seda täide viia annab jõudu meile kõigile elada paremas maailmas.

2. Arengustrateegia koostamise protsessi ülevaade

Lääne-Viru maakonna strateegiaprotsess algatati Lääne-Viru Omavalitsuste Liidu otsusega 25. veebruar 2022 nr 9. Moodustati juhtrühm, mis koosnes 11 liikmest ja kuhu kuulusid kõigi omavalitsusüksuste esindajad Lääne-Viru maakonnast: Anneli Kivisaar (arendusspetsialist, Haljala vald), Ene Preem (arendusosakonna juhataja, Väike-Maarja vald), Eve Ojala-Bakradze (Viru-Nigula vald), Gustav Saar (arendusspetsialist, Vinni vald), Kaire Kullik (arendus- ja planeerimisspetsialist, Rakvere vald), Kairit Pihlak (vallavanem, Kadrina vald), Triin Varek (linnapea, Rakvere linn), Valdo Helmela (vallavanem, Tapa vald). Lisaks kuulusid juhtrühma Arne Leisalu (SA Lääne-Viru Arenduskeskus, juhataja kt), Ants Orav (Rahandusministeerium, piirkonnajuht) ja Sven Hõbemägi (MTÜ Lääne-Viru Omavalitsuste Liit, tegevjuht). Juhtrühm viis läbi 8 koosolekut. Lepiti kokku konkursi korraldamine konsultandi leidmiseks ja hanke tulemusena valiti töö läbiviimiseks OÜ Geomedia ja OÜ Cumulus Consulting ühispakkujana.

Strateegia koostamisse sisendite saamiseks moodustati seitse töörühma, mille liikmeteks olid erinevate organisatsioonide esindajad avalikust, era-

ja kolmandast sektorist (vt lisa 1): 1) ettevõtlus ja turism; 2) kultuur, 3) sport; 4) keskkond, kliima- ja energia, 5) haridus, noorsootöö ja huviharidus, 6) elukeskkond, taristu ja transport, 7) sotsiaal, tervishoid, tervisedendus ja turvalisus. Kokku osales töörühmades 109 inimest avalikust ja äri sektorist ning vabaühendustest. Nende ülesandeks oli konsultandi poolt ette antud metoodikale vastavalt anda kirjalikud sisendid strateegiasse. Metoodika kohaselt kaardistati olemasolev olukord valdkonniti, toodi välja maakondlikud eripärad, koostati SWOT-analüüs, määratleti kriitilise tähtsusega edutegurid ja sõnastati maakonnaülesed tegevused. Arutelude tulemusena esitati kõikide teemarühmade poolt kirjalikud materjalid. Kõigi laekunud tööde põhjalt viidi läbi maakondlik arenguseminar, kus otsiti strateegia tarvis konsensuslikke lahendeid ja kooskõlastati arusaamasid maakondliku arengu sihiseade tarvis. Maakondlikul seminaril 20. mail 2022 osales 66 inimest (lisa 1). Seminarile eelnes laiapõhjaline arutelu veebis kuue ministeeriumi, kohalike omavalitsuste ja töörühmade esindajatega, mille käigus ministeeriumite (Haridusministeerium, Keskkonnaministeerium, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, Sotsiaalministeerium, Siseministeerium, Kultuuriministeerium) töötajad tutvustasid on valdkonna strateegilisi suundi ja seostasid neid Lääne-Virumaa arenguga. Lisaks pandi kokku maakondlik statistiline ülevaade, mille koostas Tallinna Tehnikakõrgkooli Teenusmajanduse Instituut Mõdrikul. Strateegia koostamise organisatsiooni iseloomustab joonis 1.

Joonis 1. Strateegia koostamise organisatsioon

Kõik strateegia koostamise protsessis valminud materjalid ja töökoosolekute kokkuvõtted on arhiveeritud Lääne-Viru Omavalitsuste Liidus. Paralleelselt arengustrateegia dokumendiga koostati ka strateegia elluviimise tegevuskava aastateks 2023-2027, milles osalesid nii töörühmad, kohalikud omavalitsused kui asjaosalised organisatsioonid. Strateegia ja tegevuskava arutati Lääne-Viru Omavalitsuste Liidu üldkoosolekul 26. augustil 2022 kui sellele järgnenud koosolekutel.

Lääne-Virumaa arengustrateegia ja tegevuskava avalikustati Lääne-Viru Omavalitsuste Liidu veebilehel ajavahemikul 10.10.2022-24.10.2022, mille jooksul laekus seitse kirjalikku ettepanekut ja täiendust kahelt esitajalt. Arengustrateegia avaliku arutelu seminar toimus 20.oktoobril Rakveres. Täiendus- ja parandusettepanekuid arengustrateegiasse ja tegevuskavasse laekus ka kahelt maakonna kohaliku omavalitsuse volikogult. Strateegia ja tegevuskava kiideti heaks kõigis maakonna kohalike omavalitsuste üksuste volikogudes.

3. Lääne-Viru maakonna konkurentsipositsioon, arenguvajadused ja väljakutsed tulevikuks

3.1. Globaalsed taustategurid ja nende võimalikud mõjud tulevikule

Käesoleva strateegia raames tõstetakse esile arengut mõjutavate globaalsete trendidena järgmist:

- IPCC kliimaraporti kohaselt on **kliimamuutused maailmas hoogustumas**. Euroopa Liidu liikmesriigid on leppinud kokku hiljemalt aastaks 2050 jõuda olukorda, kus kasvuhuonegaase ei paisata õhku rohkem, kui neid looduslikult või tehnoloogiliselt kinni püüda suudetakse. Jätkuvalt on vaja paremini mõista kliimamuutuste põhjuseid ning võtta kasutusele kohandumisprotsesse looduskeskkonnas toimuvaga, olukorras kus toimub loodusliku mitmekesisuse vähenemine ja ökosüsteemide haavatavuse kasv. Oluline on alandada jäätmete teket ning tekkinud jäätmed suunata ümbertöötlusesse, eelkõige ringlussevõttu. Kasvab energiavajadus ja on vajadus suurendada taastuvenergia osakaalu energiabilansis.
- **Maailma rahvastik kasvab ja vananeb. Toimub linnastumine koos püüdlusega muuta need inimsõbralikumaks**. Globaalsed jõujooned muutuvad, keskklassi kasv Aasias ja rahvastiku kiire juurdekasv Aafrikas toovad kaasa tuntava tarbimise kasvu ja survestab toiduga kindlustamise tagamist. **Väljakutseks on toimetulek kasvava migrantide hulgaga**, mille põhjusteks on nii riikide erinevused arengutasemes, sõjalised konfliktid kui kliimamuutused. Tekivad uued rändemustrid ja -suunad.
- Lääneriikides **muutuvad tarbijate eelistused, väärtustatakse enam tervislikke ja kohalikke tooteid, arenevad personaliseeritud terviseteenused ja -tooted**, mis loovad võimalusi tervena elatud aastate tõstmiseks ja aktiivsuse, sh tööalase, säilitamiseks vanemas eas.
- **Sotsiaalsed ja kultuurilised muutused elulaadis**, rahvusüleste identiteetide ja rühmade tugevnemine, rahvusluse ja populismi kasv ühiskondades ning usalduse vähenemine eliidi vastu, erimeelsuste ja pingete kasv ühiskondades ning sotsiaalvõrgustike suurenev mõju inimeste käitumisele. **Digitaalsete põlvkondade pealekasv**.

- Ukraina sõja tõttu on **julgeolekukeskkond ja majanduse kasvu väljavaated maailmas oluliselt halvenenud**. Kõrged energiahinnad ja inflatsioon, kasvavad toormehinnad, sh esmatarbekaupadele, halvendavad elanike toimetulekut ja sunnivad ettevõtteid muutma seniseid ärimudeleid ning vaatama üle seni toimunud tarneahelad. Eesti suhted Vene Föderatsiooniga on poliitilistel põhjustel napid, piiriülene koostöö ei toimi ja **Eesti on väärtuspõhise vastuseisu eesliinil**.
- COVID pandeemia seab **piiranguid reisimisele ja on muutnud elanike seniseid arusaamasid ja käitumismalle, kasvavad kulud tervishoiule ja turvalisuse tagamisele, pingete kasv riikide vahel**. Üha kriitilisemaks muutub tarneahelate kindlus materjalivoogude tagamiseks, mida mõjutavad üleilmsed ning lokaalsed kriisid.
- **Tehnoloogia areneb järjest kiiremini, mis toob kaasa muutused töö olemuses ja nõuab ettevõtelt konkurentsipüsimeks uusi lahendusi**. Tekivad uued võimalused äritegevuseks, aga eelduseks on võime (ressursid, oskused) uusi tehnoloogiaid kasutada, valmisolek pidevalt juurde õppida ja ärimudeleid kohendada.
- **Tööstustootmise automatiseerimise ja robotiseerimise hoogustumine, üha laiemalt võetakse kasutusele tehisintellekt ja masinõpe**, laieneb 5G internet ja virtuaalne reaalsus.
- **Ettevõtete ja teadusasutuste vahel tuleb leida uusi koostöövorme**, mis oleksid kiired ja paindlikud, aitavad kaasa teadussaavutuste kommertsialiseerimisele.
- **Loodusvarasid napib järjest enam**. Seetõttu on üha olulisem ressursside tõhusam kasutamine ning uute materjalide ja tehnoloogiate arendamine ja kasutuselevõtt, mille abil inimkonna kasvavaid vajadusi rahuldada ilma planeeti liigselt koormamata. Järjest olulisemaks muutuvad **ringmajandusele tuginevad ärimudelid**.
- **Rahvusvahelised institutsioonid nõrgenevad, riikidevahelised jõujooned muutuvad**, Aasia tõuseb. Võimalik protektsionismi kasv muudab oluliselt ettevõtete müügivõimalusi ja konkurentsitingimusi. Oluliseks kerkib Aasia ärikeskkonna tundmine.

3.2. Lääne-Virumaa tänane arengutase ja sellest tulenevad järelused maakondlikeks arendustegevusteks

3.2.1. Lääne-Virumaa geograafiline asukoht

Lääne-Viru maakond asub Põhja-Eestis ja piirneb idas Ida-Viru, lõunas Jõgeva ning läänes Järva ja Harju maakonnaga. Lääne-Viru maakonna pindala on 3696 km², mis asetab ta Eesti maakondade hulgas kolmandale kohale Pärnu

maakonna ja Harju maakonna järel ((joonis 2).

Rahvaarvult on Lääne-Virumaa Eesti maakondadest 5-ndal kohal peale Harju, Tartu, Ida-Viru ja Pärnu maakonda.

Asustustiheduselt jagab Lääne-Virumaa 4-5 kohta koos Pärnu maakonnaga (15,8 in/km²), eespool on Harjumaa (140,8 in/km²), Tartumaa (46,0 in/km²) ja Ida-Virumaa (44,4 in/km²).

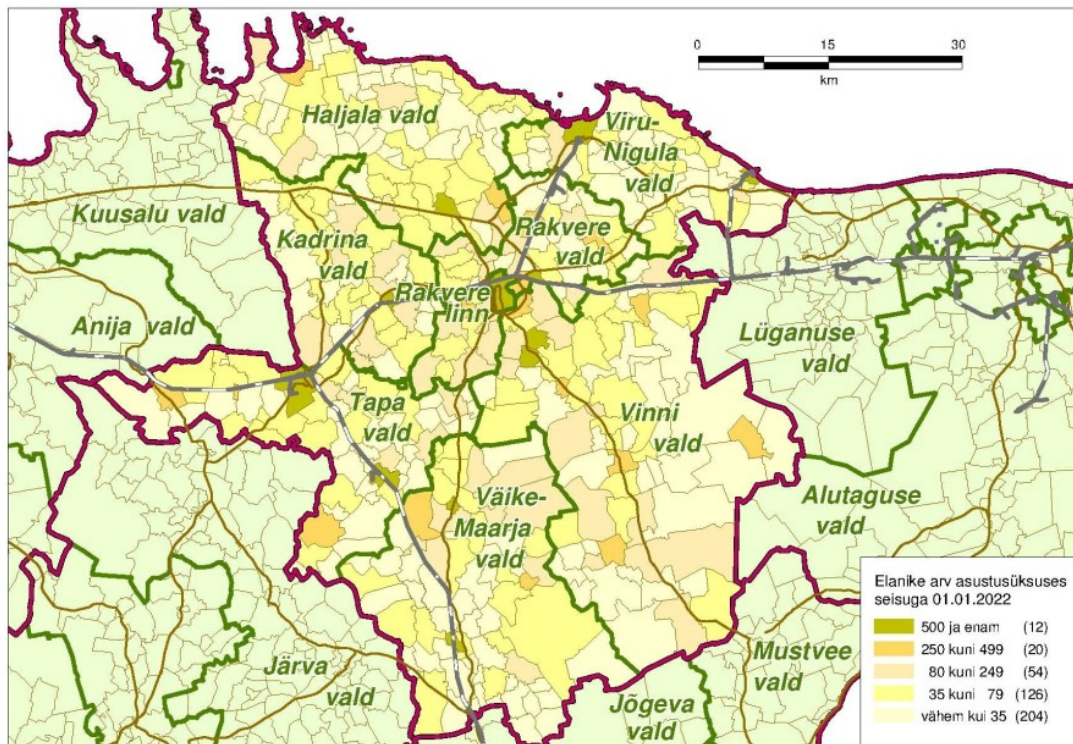

Joonis 2. Lääne-Virumaa asukoht ja kohalikud omavalitsused

Maakonnas on kaheksa omavalitsusüksust: Haljala vald, Kadrina vald, Rakvere linn, Rakvere vald, Tapa vald, Vinni vald, Viru-Nigula vald ja Väike-Maarja vald, 4 linna (Rakvere, Tapa, Kunda, Tamsalu), 21 alevikku ja 386 küla. Maakonnal on pikk merepiir Soome lahega. Maakonna-keskusest Rakverest on Tallinna ca 100 km, Tartusse ca 120 km ja Narva ca 110 km. Kunda sadamast üle Soome lahe Loviisa linna ca 100 km.

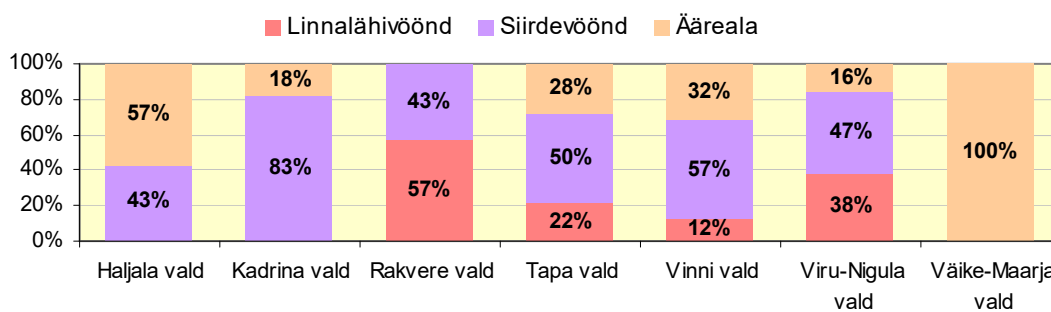
3.2.2. Rahvastik ja selle prognoos

Lääne-Virumaal elas rahvastikuregistri andmetel 2022. aasta alguses 58 106 inimest, kellest mehi 28 253 (48,6%) ja naisi 29 853 (51,4%). Linnades elab 24 980 inimest, so 43,0%. Rahvastiku paiknemine asustusüksustes on esitatud joonisel 3. Suurima elanike arvuga on Rakvere linn, kus 2022. aasta alguse seisuga elas 14 703 inimest (25,3% maakonna elanikest), järgneb Tapa vald 10 541 elanikuga (18,1%) ja Vinni vald 6 795 elanikuga (11,7%). Kõige väiksema elanike arvuga on Haljala vald (4346), järgneb Kadrina vald (4815).

Joonis 3. Lääne-Viru maakonna asustus 01.01.2022 (allikas: rahvastikuregister)

Eesti väikeasulate uuringu³ andmetel jagunevad Lääne-Virumaa valdade asustusüksused toimepiirkondade lõikes järgmiselt: kõige enam on siirdevööndi asulaid (45%), pisut vähem on ääreala asulaid (38%) ja linnavööndi asulaid on 17%. Maakonna teistest kohalikest omavalitsustest eristub Väike-Maarja vald, kuna kõik valla asulad (välja arvatud määratlemata toimepiirkonnaga asulad) kuuluvad ääreala toimepiirkonda (joonis 4).

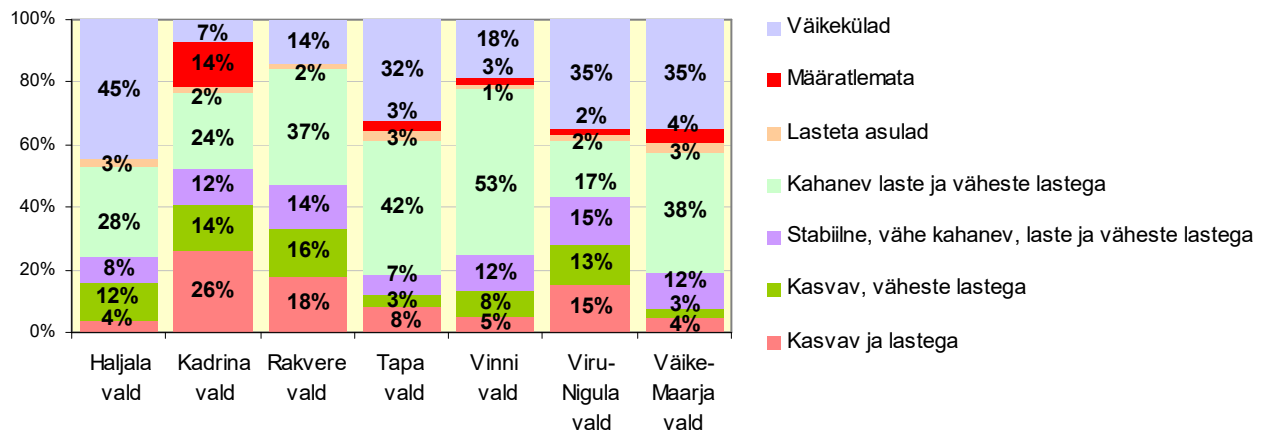

Joonis 4. Toimepiirkonnad Lääne-Virumaa omavalitsustes: linnalähivööndi, siirdevööndi, ääreala osakaal (allikas: Eesti väikeasulate uuring, 2019)

Haljala vallas on ääreala toimepiirkonda kuuluvate asulate osakaal 57%. Ülejäänud neljas omavalitsuses (Kadrina vald, Tapa vald, Vinni vald, Viru-Nigula vald) on ääreala toimepiirkonna asulate osakaal väiksem (16%-32%), Rakvere vallas ääreala toimepiirkonda kuuluvaid asulaid ei ole.

³Tänaseks on Eesti väikeasulate uuringut täiendatud: <https://planeerimine.ee/eesti-vaikeasulate-uuring-on-uuendatud/>.

Siirdevööndisse kuuluvate asulate osakaal omavalitsustes on vahemikus 43-57%, erandiks on Kadrina vald 83%-ga. Linnalähivööndi toimepiirkonda kuuluvaid asulaid on neljas omavalitsuses, suurim on nende osakaal Rakvere vallas (57%), järgneb Viru-Nigula vald (38%), Tapa vald (22%) ja Vinni vald (12%). Rahvastikunäitajate järgi Lääne-Virumaal kõige enamlevinud asula tüüp "kahanev laste ja väheste lastega asula" (joonis 5).

Joonis 5. Lääne-Virumaa asulad rahvastiku järgi omavalitsuste lõikes (allikas: Eesti väikeasulate uuring, 2019)

Maakonna tulevikuvõimalusi hinnates peaks kindlasti arvestama asula positsiooni Eesti asustuse hierarhias ja keskuste lähedust. Asustuse hierarhiline jaotus Lääne-Virumaal on järgmine: **maakonnakeskus Rakvere; piirkondlikud keskused Kadrina, Kunda, Tamsalu, Tapa, Väike-Maarja; kohalikud keskused Aseri, Haljala, Laekvere, Rakke, Sõmeru, Vinni-Pajusti, Võsu ja lähikeskused Jäneda, Lehtse, Roela, Simuna, Tudu, Ulvi, Viru-Nigula**⁴.

Ehkki asula arenguperspektiivid sõltuvad tema geograafilisest asukohast, saab iga asula kasutada arengus oma sisemist omapära, näiteks esitleda tugevate traditsioonidega tööstustootmist. Samas on perifeerses asukohast „välja murdmise“ arengus keeruline ülesanne ja keskuste lähedal paiknevad asulad on selles eelisolukorras. Oluline on seejuures arvestada **teenustevõrgu planeerimisega, mille üks peamine mõte seisneb selles, et Eestis jõutaks ühtse, põhjendatud ja toimiva lahenduseni, kus ja milliseid teenuseid pakkuda, tuginedes olemasolevale keskuste võrgustikule**⁵. Keskuste võrgustik koosneb erineva tasandi teenuskeskustest, mis omavahel seostatult toimides toetavad toimepiirkonna asustusstruktuuri. See loob võimalused teenuste ja töökohtade ruumiliseks hajutamiseks toimepiirkonnas ja nende kättesaadavuse parandamiseks äärealadel. Keskuste võrgustiku hierarhia on järgmine: maakondlik keskus – piirkondlik keskus – kohalik keskus – lähikeskus, lisaks käsitletakse Lääne-Virumaale omast kaksik-keskuse tasandit

⁴ Vaata täpsemalt Lääne-Viru maakonnaplaneering 2030+.

https://maakonnaplaneering.ee/wp-content/uploads/2021/09/1_seletuskiri-1.pdf

⁵ https://maakonnaplaneering.ee/wp-content/uploads/2021/09/1_seletuskiri-1.pdf

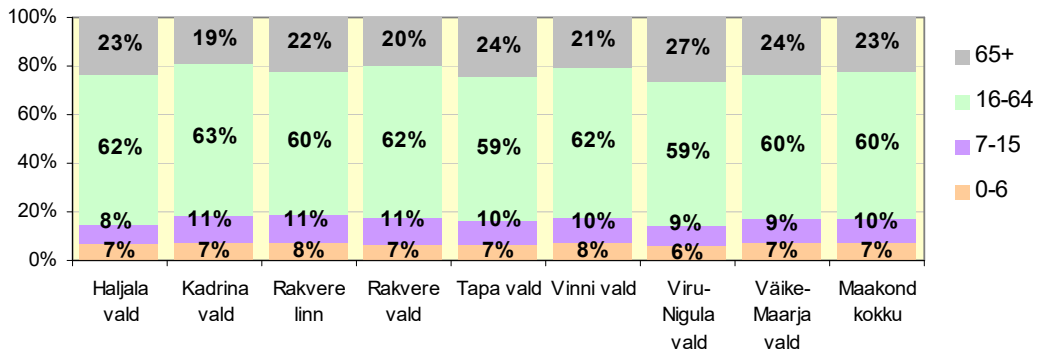
Rahvastiku seisu maakonnas omavalitsusüksuste lõikes iseloomustab tabel 1.

Tabel 1. Elanike arv Lääne-Viru maakonna kohalikes omavalitsustes soo ja vanuse alusel seisuga 01.01.2022 (allikas: rahvastikuregister)

		0-6	7-15	16-64	65+	Kokku	Osakaal
Haljala vald	M	174	193	1504	442	2,313	53,2%
	N	118	155	1185	575	2,033	46,8%
	Kokku	292	348	2689	1017	4346	100,0%
	Osakaal	6,7%	8,0%	61,9%	23,4%	100,0%	
Kadrina vald	M	178	263	1604	361	2406	50,0%
	N	170	267	1415	557	2409	50,0%
	Kokku	348	530	3019	918	4815	100,0%
	Osakaal	7,2%	11,0%	62,7%	19,1%	100,0%	
Rakvere linn	M	578	802	4,238	1,057	6,675	45,4%
	N	546	788	4,519	2,175	8,028	54,6%
	Kokku	1124	1590	8757	3232	14703	100,0%
	Osakaal	7,6%	10,8%	59,6%	22,0%	100,0%	
Rakvere vald	M	191	310	1850	434	2785	49,8%
	N	199	302	1624	687	2812	50,2%
	Kokku	390	612	3474	1121	5597	100,0%
	Osakaal	7,0%	10,9%	62,1%	20,0%	100,0%	
Tapa vald	M	366	531	3291	872	5060	48,0%
	N	353	466	2968	1694	5481	52,0%
	Kokku	719	997	6259	2566	10 541	100,0%
	Osakaal	6,8%	9,5%	59,4%	24,3%	100,0%	
Vinni vald	M	251	353	2294	524	3422	50,4%
	N	265	329	1902	877	3373	49,6%
	Kokku	516	682	4196	1,401	6795	100,0%
	Osakaal	7,6%	10,0%	61,8%	20,6%	100,0%	
Viru-Nigula vald	M	180	269	1785	508	2742	48,9%
	N	132	223	1532	979	2866	51,1%
	Kokku	312	492	3317	1,487	5608	100,0%
	Osakaal	5,6%	8,8%	59,1%	26,5%	100,0%	
Väike-Maarja vald	M	221	268	1,852	509	2850	50,0%
	N	195	266	1,558	832	2851	50,0%
	Kokku	416	534	3,410	1,341	5701	100,0%
	Osakaal	7,3%	9,4%	59,8%	23,5%	100,0%	
Kokku	M	2139	2989	18 418	4707	28 253	48,6%
	N	1978	2796	16 703	8376	29 853	51,4%
	Kokku	4,17	5785	35 121	13 083	58 106	100,0%
	Osakaal	7,1%	10,0%	60,4%	22,5%	100,0%	

Maakonna elanikest 17% on vanuses 0-15, 60% vanuses 16-64 ja vanusegrupp 65+ 23%. Noorima elanikkonnaga on Kadrina vald, kus 0-15-aastased elanikud moodustasid 18% ja 65+ 19% elanikkonnast, järgnevad Rakvere vald, Vinni vald ja Rakvere linn. Kõige eakama elanikkonnaga on Viru-Nigula vald, kus 0-15-aastased elanikud moodustasid 16% ja elanikud vanuses 65+ 27% elanikkonnast (joonis 3).

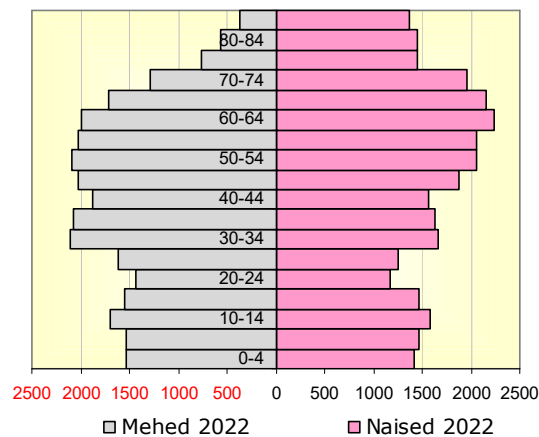
Elanike vanuskoostis omavalitsusüksuste (joonis 6) lõikes näitab rahvastiku vanuskoostises piirkondlikke erinevusi.

Joonis 6. Lääne-Viru maakonna elanike vanusstruktuur omavalitsuste lõikes 01.01.2022 (allikas: rahvastikuregister)

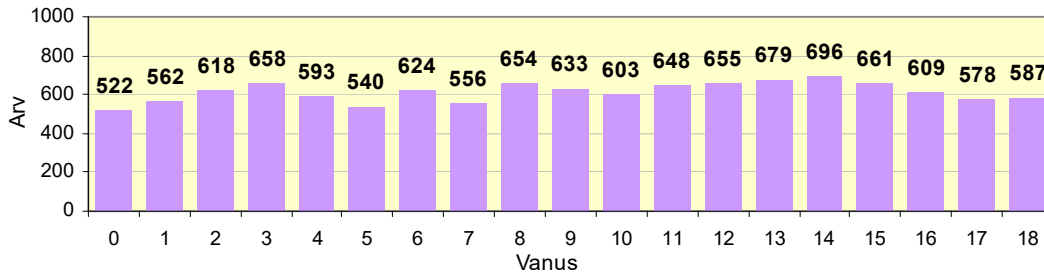
Lääne-Virumaa suurimad vanuserühmad on 50-54 (4152 inimest), 55-59 (4082) ja 60-64 (4229). Teistes rühmades on elanike arv alla 4000. Väiksearvulised on ka vanuserühmad 20-24 (2612) ja 25-29 (2870). Vanuserühmades 5-9, 10-14 ja 15-19 on elanike arv rühmas veidi üle 3000, 0-4-aastaseid lapsi elas maakonnas 2953.

Elanikkonnas on mehi ja naisi vastavalt 48,6% ja 51,2%. Märkatav on sooline disproportsioon: vanuses 65-74 on naiste osakaal 58%, vanuses 75+ on naiste osakaal 71%. Samal ajal on vanusegrupis 25-34 naiste osakaal vaid 44%. Naiste osakaal on ebaproportsionaalselt väike ka vanusegruppides 35-39 ja 40-44, kus naiste osakaal on 45% (joonis 7).

Joonis 7. Lääne-Viru maakonna rahvastiku sooline ja vanuseline struktuur seisuga 01.01.2022 (allikas: rahvastikuregister)

Võttes arvesse lasteaia ja koolikohtade vajaduse perspektiivi on joonisel 8 esitatud Lääne-Viru maakonnas elavate laste arv vanuses 0-18 ühe aasta kaupa seisuga 01.01.2022.

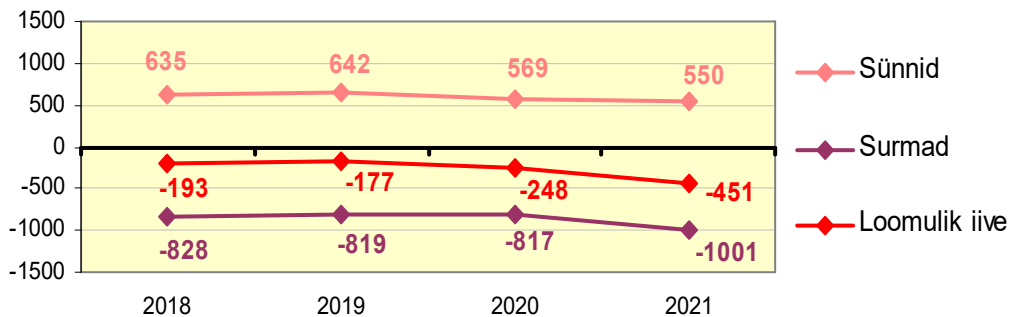

Joonis 8. 0-18-aastaste elanike arv Lääne-Viru maakonnas seisuga 01.01.2022 (allikas: rahvastikuregister)

Lapsi vanuses 0-6 on maakonnas 4117, kõige rohkem 3- ja 6-aastaseid kus kummaski rühmas enam kui 620 last. Kõige väiksem on 5-aastaste laste rühm (540 last), mis oli võrreldes 6-aastastega 14% väiksem. Põhikooliealisi lapsi vanuses 7-15 on 5785t. Suurimad vanusegrupid olid 13- ja 14-aastased, kummaski oli üle 670 lapse; väikseim vanusegrupp oli 7-aastased (556 last), mis oli võrreldes 13- ja 14-aastaste laste arvuga ligi 20% väiksem.

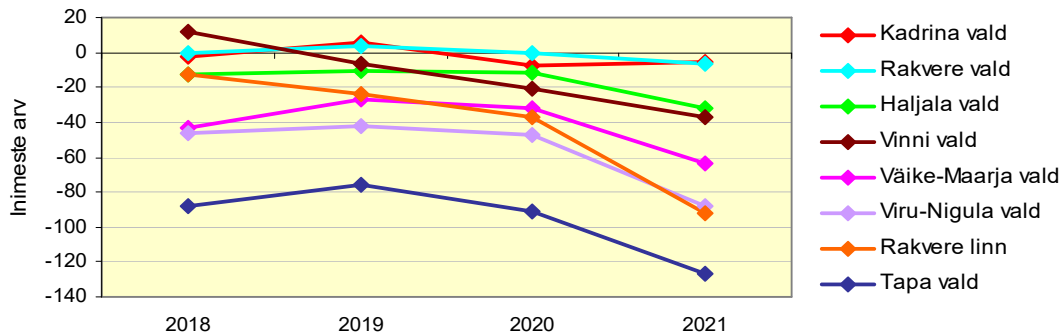
Elanike arv Lääne-Virumaal on langustrendis. Perioodil 2018-2022 vähenes elanike arv 2580 elaniku võrra, see on 4,3%. Selle näitajaga jagab Lääne-Virumaa koos Viljandi maakonnaga Eesti maakondadest 8-9. kohta.

Loomulik iive on Lääne-Virumaal negatiivne: perioodil 2018 - 2021 sündis aastas keskmiselt 600 last ja surmajuhte oli aastas keskmiselt 866. Kokku vähenes negatiivsest loomulikust iibest tingituna elanike arv 1069 inimese võrra aastatel 2018-2021 (joonis 9).

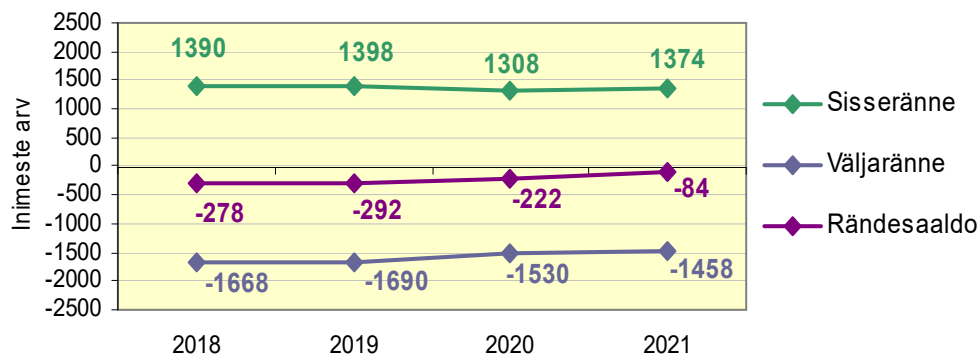
Joonis 9. Sünnid, surmad ja loomulik iive Lääne-Viru maakonnas aastatel 2018 - 2021 (allikas: statistikaamet)

Omavalitsuste lõikes on sündide ja surmade arv suhteliselt tasakaalus Kadrina vallas ja Rakvere vallas. Negatiivse iibe näitajad olid suurimad Tapa vallas, Viru-Nigula vallas ja Väike-Maarja vallas (joonis 10). Nendel aastatel süvenes negatiivne iive märgatavalt Rakvere linnas, kus surmade arv kasvas kõige kiiremini (ligi 80%).

Joonis 10. Loomulik iive Lääne-Viru maakonna omavalitsustes aastatel 2018-2021 (allikas: statistikaamet)

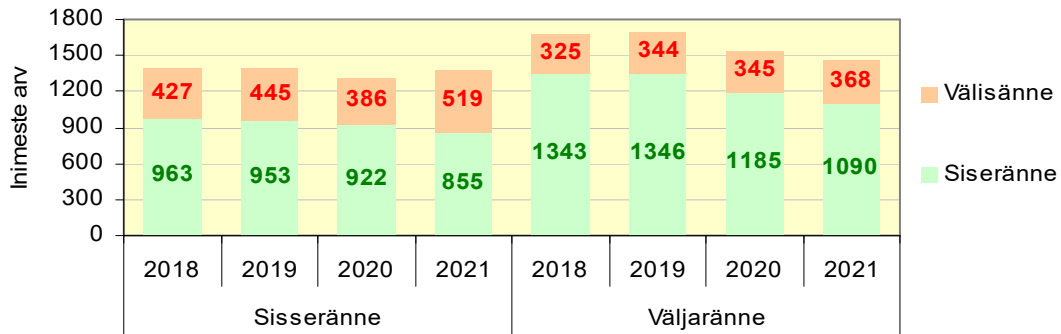
Rändesaldo on maakonnas negatiivne. Aastatel 2018-2021 rändas aastas keskmiselt maakonda sisse 1370 inimest ja välja rändas 1590 inimest. Negatiivse rändesaldo tulemusena maakonna elanikkond aastatel 2018-2021 vähenes 876 inimese võrra (joonis 11).

Joonis 11. Sisseränne, väljaränne ja rändesaldo Lääne-Viru maakonnas 2018-2021 (allikas: statistikaamet)

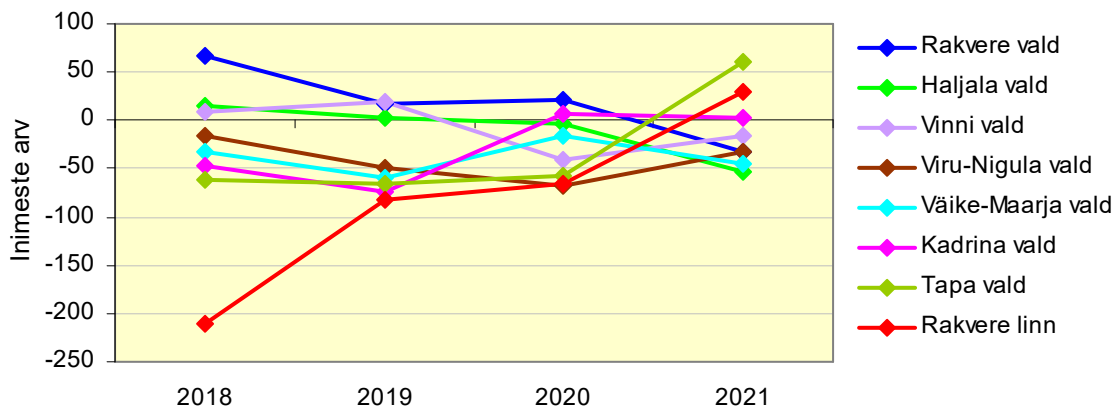
Analüüsidest rahvastiku vähenemise põhjuseid loomuliku iive ja rändesaldo näitajate alusel, selgub, et **enim mõjutab rahvastiku vähenemist negatiivne loomulik iive**. Sündide arvu on vähenenud ja surmade arv suurenenud, samas negatiivne rändesaldo on maakonnas väljarände vähenemise tulemusena vähenenud (2018. aastal -278, 2021. aastal -84).

Ränne koosneb siserändest ja välisrändest. Siserände korral vahetatakse elukohta riigisiselt, välisrände puhul vahetatakse elukohta riigist väljapoole. Lääne-Virumaal oli aastatel 2018-2021 siserändes väljapoole Eestit siserändajate osakaal 32% ja väljarändes väljapoole Eestit elama asunute osakaal 22% kogurändest (joonis 12). Andmed näitavad, et Lääne-Virumaa oli välisrände osas rändesaldo positiivne ning negatiivne rändesaldo oli tingitud Eesti sisesest rändest.

Joonis 12. Sisseränne ja välisaränne Lääne-Viru maakonnas 2018-2021 (allikas: statistikaamet)

Lääne-Virumaa omavalitsuste lõikes oli perioodil 2018-2021 üksikutele aastatele ka positiivse rändesaldoga omavalitsusi (Rakvere vald, Haljala vald, Vinni vald, Kadrina vald). Rändesaldo oli suhteliselt tasakaalus Rakvere vallas ja Vinni vallas. Negatiivne rändesaldo oli suurim Rakvere linnas, Viru-Nigula vallas ja Väike-Maarja vallas (joonis 13).

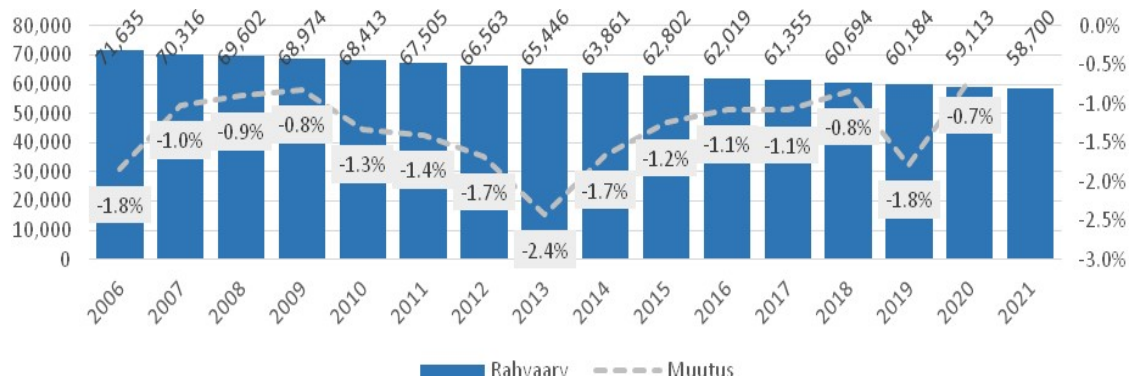

Joonis 13. Rändesaldo Lääne-Viru maakonna omavalitsuste lõikes 2018-2021 (allikas: statistikaamet)

Maakonna elanikkonna vanusstruktuuri iseloomustavad demograafiline tööturusurve indeks ja ülalpeetavate määr. **2021. aasta alguse seisuga tööturusurve indeksi väärtus oli 0,76, mis tähendab, et ühe tööturult lahkuja kohta on 0,76 tööturule sisenejat.** Selle näitajaga on Lääne-Viru maakond Eesti maakondadest 5-ndal kohal Tartumaa (1,12), Harjumaa (1,02), Raplamaa (0,87) ja Pärnumaa (0,82) järel, kogu Eesti näitaja oli 0,86. Lääne-Virumaa omavalitsuste lõikes oli kõige kõrgema tööturusurve indeksiga Rakvere vald (0,92) ja kõige madalama näitajaga Viru-Nigula vald (0,57).

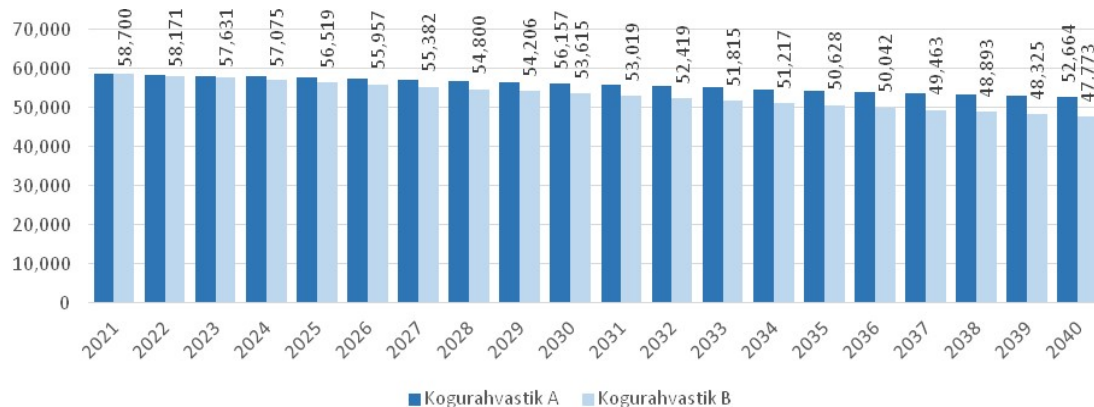
Lääne-Virumaal on 100 tööealise elaniku kohta 62,5 ülalpeetavat ja selle näitajaga ollakse maakondadest 7-ndal kohal (esimene koht kuulus Läänemaale 65,6%) Kogu Eesti näitaja oli 58,2%. Ülalpeetavate osakaal on viimastel aastatel Lääne-Virumaal kasvanud.

Lääne-Virumaa elanike arv viimase 15 aasta jooksul on vähenenud ligi 13 000 elaniku võrra ehk aastakeskmiselt -1,2% (joonis 14) ⁶.

Joonis 14. Rahvaarvu muutus Lääne-Viru maakonnas 2006-2021 (Rahvastikuregister)

Lääne-Virumaa rahvastikuprognos (joonis 15)⁷ näitas, et Lääne-Viru maakonna rahvaarv kahaneb sõltumata rändest prognoosiperioodil võrreldes 2021. aastaga iga-aastaselt tulenevalt elanike vanusstruktuurist (baasstsenaarium ja rändestsenaarium).

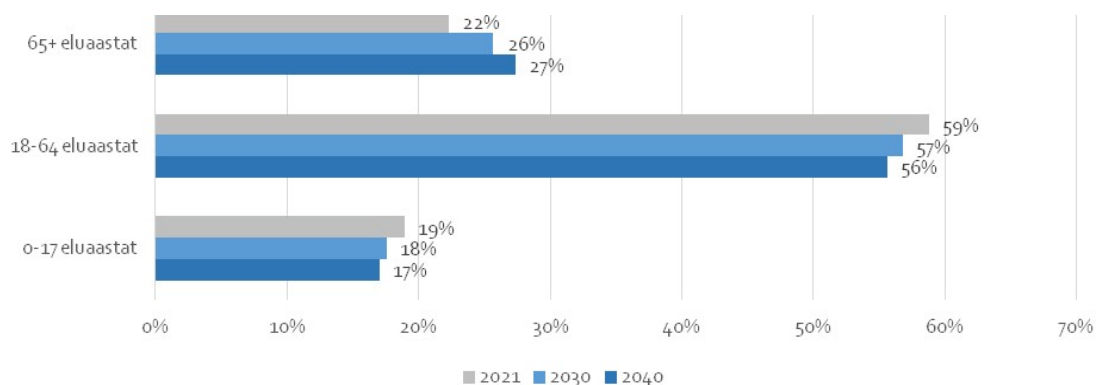
Joonis 15. Maakonna kogurahvastiku prognoos aastani 2040

Väljarände puudumisel väheneb rahvaarv aastaks 2030 ca 2500 elaniku võrra ja aastaks 2040 ca 6000 võrra, rände-eelduste realiseerudes aastaks 2030 ca 5000 võrra ja aastaks 2040 ca 11 000 elaniku võrra. Aastaks 2030 sünnib maakonnas võrreldes lähteaastaga enam kui sada last vähem. Väljarände jätkumisel on kahanemine kiirem, ligikaudu 20%.

Elanikkonna vanusstruktuuris jätkuvad muutused ka ilma rändeliikumisteta. Laste ja tööealiste osakaal kogurahvastikus kahaneb ning **eakate osakaal kasvab kümnendi lõpuks 26% elanikkonnast** (joonis 16).

⁶ Lääne-Viru maakonna haridusvõrgu analüüs. OÜ Cumulus Consulting, 2021.

⁷ sama

Joonis 16. Vanusrühmade osakaalu muutus prognoosi baasstsenaariumis

Prognoos näitab ülalpeetavate määra kasvu. **Väljarände jätkumisel on juba kümnendi lõpul ülalpeetavate põlvkondade arvukuse suhe tööealiste arvukusse tasemel 0,7 ning aastal 2040 on nelja tööealise kohta kolm ülalpeetavat.**

Rahvastiku analüüsist lähtuvalt saab teha väga olulise järelduse- Lääne-Virumaal tuleb tulla toime rahvastiku kahanemise ja vananemisega, mis nõuab nimetatud trendidega kohanemist väga erinevates valdkondades. Kui inimesi jääb vähemaks, tähendab see paratamatult, et allesjääjad peavad heaolu nimel rohkem pingutama. See esitab väljakutse teenuste osutamisele, kuna kasvavaid vajadusi tuleb rahastada kahaneva maksumaksjate arvu juures juhul kui ei suudeta oluliselt kasvatada tööhõives olevate inimeste arvu. Kuna tööealiste arv väheneb ennekõike nooremas tööeas olevate inimeste arvel, siis tööikka jõudvate inimeste arvu langus puudutab suuresti teenindussektorit, kus ollakse harjunud palkama just noori töötajaid. Samas töökäte vähenemine liigub ajateljel pidevalt edasi ja mõjutab kõiki majandussektoreid. Üha olulisemaks muutub vanemaelistele paindlike töövõimaluste pakkumine ja elanike terviskäitumine, et pikendada tervena elatud aastaid ja tagada tööhõive. Vastasel juhul tuleb tänasest märksa enam eraldada vahendeid elanike sotsiaalkaitsele, tervishoiule ja toimetuleku tagamisele. Samuti on oluline säilitada asustuse elujõulisus maakonnas ning selle toetamine peaks lähtuma kohapõhistest lahendustest ning võtma arvesse laiemat kasu kui vaid majanduslik tulu.

3.2.3. Haridus ja noorsootöö

Tehnoloogia kiirest arengust juhitud inimeste oskused ja teadmised aeguvad kiiresti, tööelu muutub mitmekesisemaks ja paindlike töövorme kasutatakse laialdasemalt. Seetõttu täienduskoolituse vajadus suureneb ja senine haridustee koondumine

elukaare algusesse ja pakkumise põhimõttel "üks lähenemine sobib kõigile" ei suuda vastata tööturu dünaamilisusele. Ajas elukestev õpe muutub üha olulisemaks, mille **fookus on hoida teadmisi ja oskusi ajakohasena terve eluea jooksul**. Edukaks toimetulekuks on järjest olulisemaks muutunud eelkõige suhtlemis- ja eneseregulatsioonioskused, õpioskused ja kriitilise mõtlemise oskus. Samuti **muutub õppijate profiil mitmekesisemaks, mis eeldab õpetajatelt uusi lähenemisi**. Järjest enam tuleb panna tähele nii neid, kes vajavad rohkem tuge, kui ka neid, kes on keskmisest võimekamad. **Õppijale personaalsem lähenemine tähendab suuremat vajadust õpetaja toeks**. Õpetamise laiendamiseks on üks võimalusi digivahendite kasutamine, mis loob õpikogemuse ja õppija elustiiliga arvestava õpikeskkonna. Peame õppima digitehnoloogiat enam kasutama õppimise protsessi tõhustamiseks ja individualiseerimiseks, mis nõuab õppijatelt enam enesejuhtimise oskusi, sh otsuseid ja **vastutust oma õppeprotsessi valikute osas**. Põhikoolijärgsetes koolivalikutes gümnaasiumi ja kutsekeskhariduse vahel ei ole proportsioonid viimastel aastatel muutunud -gümnaasiumi valib ca 71% ja kutsehariduse 26% põhikooli lõpetajatest.

Lääne-Virumaal on 50 alus- ja üldharidusteenust osutavat asutust, kus õppis õppeaastal 2020/2021 kokku ligi 9600 last ja noort⁸. Lääne-Virumaa lasteaedades töötab 341 lasteaiaõpetajat, 320 neist munitsipaallasteaedades. Maakonna üldhariduskoolides töötab 676 õpetajat, neist 602 munitsipaalkoolides. **53% lasteaiaõpetajatest ja 57% maakonna põhikoolide õpetajatest on vanemad kui 50 eluaastat**. Gümnaasiumiõpetajate koosseis on kõigi õpetajate keskmisest kõrgemas vanuses. Enam kui 50-aastaste õpetajate osakaal on 65%.

Maakonna alushariduse asutuste võrgustikus pole lähima 5 aasta perspektiivis suuremaid muudatusi ette näha. 10 aasta vaates, kui laste arv väheneb 500-750 võrra, võib olla vajalik rühmasid konsolideerida. Samas, alusharidus peaks ka tulevikus olema kättesaadav võimalikult kodu lähedal. **Koolivõrgu märkimisväärseks konsolideerimiseks tuleb Lääne-Virumaal valmis olla 2030ndatel aastatel**. Põhikooli I ja II astme haridus tuleb tagada võimalikult kodu lähedal ja III astme haridust on kahanevates piirkondades soovitatav koondada suurmatesse keskustesse.

Lahendust vajab hariduslike erivajadustega laste õpetamise korraldus maakonnas, seda näiteks Näpi Kooli baasil. Panustada tuleb **tugispetsialistide arvu suurendamisse**, eriti lasteaedades. Kaasav haridus on jätkuvalt riigi hariduspoliitika siht. Suureneb tuge vajavate laste hulk ja vajadus nendega tegeleda, sh koolieelses eas.

Kohamaksumused lasteaedades jäävad vahemikku 315 kuni 556 eurot lapse kohta kuus. Üldjuhul on kõrgema kohamaksumusega väikese rühmade ja laste arvuga asutused. Kohamaksumused koolides jäävad vahemikku 94 kuni 537 eurot õpilase kohta kuus. Maakonna omavalitsuste

⁸ Lääne-Viru maakonna haridusvõrgu analüüs. OÜ Cumulus Consulting, 2021.

kulud üldhariduskoolide pidamiseks olid 2021. aastal suurusjärgus 27,6 miljonit eurot.

Maakonnas on laiad võimalused huvitegevusteks ja noorsootöök. Üheks tugevuseks on suur tegevuste ja võimaluste hulk ning seda kõikide omavalitsuste tasandil. Noorsootöö valdkonnas on erinevaid projekte ja algatusi, mis soodustavad omavahelist koostööd valdkonna sees ning ka omavalitsuste üleselt. Noorte omaalgatuse toetamine ja suurem sidusus kogukonnaga loob kodukohaga enam seoseid ja **eeldusi noorte tagasirändeks peale õpinguid kodukohta.**

Riik on võtnud poliitikasuunana jõulisemalt sidustada erinevate haridusasutuste koostööd, sh ametikoolide ja riigigümnaasiumide koostööd. **Rakvere Riigigümnaasiumile, Rakvere Ametikoolile ja Tallinna Tehnikakõrgkooli Teenusmajanduse Instituudile on selles spetsiaalne ootus.** Kasvab vajadus integreerida hariduse-, sotsiaal- ja tervise valdkonna teenused enam terviklikumaks, mis tähendab ka tõenäoliselt kohalike omavalitsuste koostöövajaduse kasvu.

Haridustöötajate ebapiisav järelkasv on trend, millele kiiret pöördumist ei ole tõenäoliselt loota. Osaliselt võib probleemi leevendada tehnoloogia lahenduste kasutamisega. Kohaneda tuleb õpilaste arvu vähenemisega, mis eeldab õppetöö korralduse ja ka haridusasutuste võrgu kohandamist muutustega, et tagada kvaliteetne hariduse omandamine. Selle osaks on nüüdisaegse õpikäsitluse ja kaasava hariduse rakendamine. Koolide taristu arendamisel tuleb leida lahendusi selle optimaalsemaks. Taristu kohandamisel tuleks võtta suund väikemate koolide puhul nende mitmeotstarbeliseks kasutamiseks, koondada nii lasteaed, põhikool kui ka kaasuvad kogukonna vabaaja- ja kultuuriteenused (nt raamatukogu, kultuurikeskus, noortekeskus jm). Koolihoonete muutumine kogukondliku tegevuse mitmeotstarbelisteks hooneteks on ka riigi hariduspoliitika üks suundumusi. Oluline on erivajadustega lastele laiemate ja läbimõeldumate võimaluste loomine, milleks on vaja suurendada tugispetsialistide arvu. Kuigi omavalitsuste poolt püütakse pakkuda piisavaid võimalusi erivajadustega lastele, on vajadus võtta vastu otsus Näpi kooli baasil erivajadustega lastele tugiteenuste osutamiseks. Täiskasvanuharidusele anda kõrgem prioriteet, tegeleda senisest süstemaatilisemalt elukestva õppe edendamise ja formaalse ja mitteformaalse hariduse lõimimisega maakonnas. Koostööl põhinevate haridusteenuste ja vastava korraldusmudelite arendamisel arvestada perspektiiviga, et sellesse lülituvad ka tervise- ja sotsiaalteenused (vähemalt tuge vajavatele lastele). Koostöös ettevõtete, omavalitsuste ja haridusasutustega tuleks tegeleda inseneriteaduste õppe arendamisega, reaalinete populariseerimisega ja laste julgustamisega õppima edasi (kutse- või ülikoolis) inseneriteadustega seotud erialadel, mille üheks

eesmärgiks on toetada maakonna tootvatele ettevõtetele töötajaskonna järelkasvu saamist.

3.2.4. Sotsiaalkaitse, rahvatervis ja turvalisus

COVID-19, sõda Ukrainas, energiahindade ja esmatarbekaupade hüppeline tõus ning kiire inflatsiooni on toonud teravalt esile rahvatervise-, siseturvalisuse- ja sotsiaalvaldkonnaga seotud teemad. Esmalt teadmine, kui oluline on pöörata tähelepanu **inimeste tervena olemisele, sh vaimsele tervisele.** Teiseks, **elanike toimetulek**, sh erinevatele riskirühmadele võimalikult bürokraatiavabalt **tõhusa abi korraldamine ja ennetustegevuse** laiendamine, et hoida ära probleemide süvenemist. Kolmandaks, **tegeliku abivajaduse määramine** ja sellest lähtuvalt talle kvaliteetse, kiire ja tõhusa abi osutamine. Neljandaks, teenuste **hinnakujundus ja toetuste määrad**, sh institutsionaalse hoolekande asemel teenuse osutamine **võimalikult kaua abivajaja kodus.** Viiendaks, tööks **vajaliku ettevalmistusega personaliga kindlustamine.** Kuuendaks, kuna elanikkond väheneb ja vananeb maakonnas, siis tuleb leida jätkusuutlikke, säästlikke ning uuenduslikke lahendusi, et **tagada kõigi inimeste potentsiaali maksimaalne kasutamine ja väärtustamine ühiskonnas** ning vähendada survet sotsiaalkaitse süsteemidele. Oluline on **tähelepanu suurendamine rahvatervisele ja siseturvalisusele.**

Maakonnas on **loodud Eestis ainulaadsena ja ühena esimestest sotsiaalkaitse ennetusspetsialistide ametikohad** (Rakvere vald; Viru-Nigula vald) ning on ellu kutsutud maakondlik NEET (*noored, kes ei tööta ega õpi*) projekt. Eestis tervikuna on NEET noorte arv kasvutrendis. Lääne-Viru maakonnas oli 2022. aasta aprilli seisuga 487 NEET noort, keda soovitakse toetada ja suurenda nende võimalusi elus, asudes õppima, tööle või tööturuteenustele, toetades nende eneseotsinguid, eelkõige ennetada sotsiaalsete probleemide tekkimist. Spetsialistide kogemuste põhjal on NEET noorte puhul põhjusteks tihti kodused olud nagu ebasoodsad kodused tingimused, tagasihoidlikud vanemlikud oskused või vanemate puudulik toimetulek- Viimasel ajal on tuntavad ka probleemkohad noorte endi vaimse tervise osas. Probleemikohaks maakonnas on vajakajäämised süsteemse ennetuse, varajase märkamise ja oskusliku sekkumise valdkondades. Olukorda arvestades on **Lääne-Virumaa ennetustegevuse peamine fookus on elanikkonna vaimse tervise tagamisel.** Vaimse tervise probleemide välja kujunemisel kaasnevad tihti probleemid ka vanemluses, mis omakorda kutsuvad esile probleemid lastel haridusasutustes (lasteaedades, koolides) ning kujunevad välja omakorda probleemid nii laste õppetöö kui ka laste sotsiaalses elus eakaaslastega (sh kiusamine, tõrjumine, enesetapu mõtted). Lastevanemate vaimne tervis ei mõjuta ainult neid endid töövõime osas, vaid mõjutab kõiki neid ümbritsevaid lähikondlasi.

Sotsiaalteenuste korraldamisel ja toetuste osutamisel kasutavad kohaliku omavalitsused Lääne-Virumaal erinevaid mudeleid⁹. Näiteks Rakvere linn ja Viru-Nigula vald on moodustanud sotsiaalkeskuse, kuhu on koondatud erinevad teenused, koduhooldajatele ja tugiisikutele lisaks ka hariduse tugiteenused ja psühholoog (Rakvere linnas) ning sotsiaalmajutusüksus ja päevakeskus. Sotsiaalvaldkonna töötajate töökoormus on suur. Kuigi jõudumööda võetakse töötajaid juurde, nähakse ka perspektiivis töötajate vajaduse kasvu. **Suurt kasvu nähakse koduteenuse osutamisel, samuti peredele suunatud teenuste ja spetsialistide (perenõustaja, lastekaitsetöötaja, juhtumikorraldaja) osas.** Oluline on suurendada töötajate kompetentsi, mille puhul on **asjakohane kasutada kompetentsimudelil¹⁰ põhinevat lähenemist ja töötajate süsteemse arendamise lähenemist¹¹.**

Lääne-Viru tervise ja heaoluprofiilis¹² seatakse eesmärgiks maakonna **elanike vaimse tervise probleemide ennetamine** ning tuuakse esile ennetustegevuse olulisemad väljakutsed, millega järgnevatel aastatel valdkonna arengu planeerimisel arvestada. Selleks, et **pikendada elanike oodatavat ja tervena elatud eluiga on oluline keskenduda südame-veresoonkonna haigustest, vigastustest (sh enesetapud) ning erinevate kasvajate väljakujunemisest põhjustatud enneaegse suremuse vähendamisele.** Nimetatud haigestumiste olulisteks mõjuteguriteks on elanikkonna ülekaal ja järjest suurenevad vaimse tervise probleemid. Vaimset tervist mõjutavad nii inimese individuaalsed omadused, kogemused ja käitumismustrid. Lisaks on leitud, et vaimset tervist mõjutavad veel vanus (ealised arenguprotsessid), sissetulek, rahvuslik kuuluvus, üldine füüsiline-vaimne tervises seisund, hinnangud enda tervisele. Inimeste subjektiivset vaimset heaolu ja selle hindamise tähtsust ei saa alahinnata, uuringud ja analüüsid kinnitavad, et selline subjektiivne hinnang oma heaolule on sisukas ja oluline viis hinnata vaimset tervist. Selleks, et ennetustegevus oleks rajatud kindlatele alustele on tervise- ja heaoluprofiilis kaardistatud Lääne-Virumaa elanikkonna vaimset tervist kirjeldavad riski- ja kaitsetegurid ning Lääne-Virumaa ennetustegevuse strateegia peamine fookus on otsustatud suunata järgnevaks 12 aastaks elanikkonna vaimse tervise probleemide ennetamisele.

⁹ Lääne-Viru maakonna ülene sotsiaalteenuste arendamise vajaduse analüüs ja KOVide koostöös teenuste tagamise mudeli disain. OÜ Cumulus Consulting, 2022.

¹⁰ Öunapuu, T., Tambur, M., Noorkõiv, R., Kivistik, K., Tatar, M. (2021). Kohalike omavalitsuste kompetentside põhise koolitusvajaduse hindamise uuring. Lõpparuanne. <https://omavalitsus.fin.ee/juhendid-ja-uuringud/>

¹¹ Noorkõiv, R., Tillemann, K., Viks, A. (2021). Lähtealused KOV inimvara tõhusamaks ja süsteemsemaks arendamiseks ning ministeeriumideülese tegevuse koordineerimiseks KOV inimvara kesksel arendamisel 2022-2025.

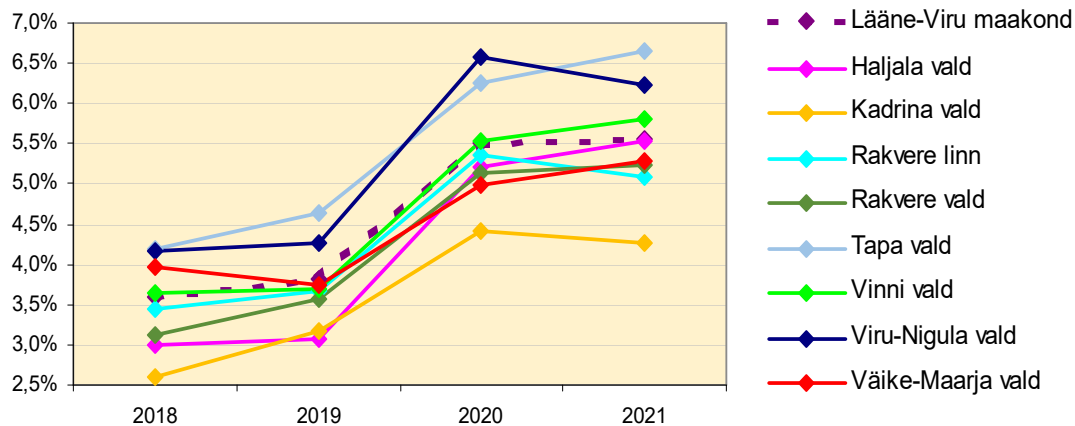
¹² <https://www.virol.ee/documents/20173326/22521313/L%C3%A4%C3%A4ne-Virumaa+tervise+heaoluprofiil.pdf/08eda9bd-eccb-4bc5-99d2-cb2ee9821b08?version=1.0>

Kuigi Lääne-Virumaa elanike oodatav eluiga sünnimomendil on kasvanud ollakse võrreldes teiste maakondadega kesisemas seisus. eriti meeste oodatava eluea osas (Lääne-Virumaal 71,7 ja Eestis 73,2 aastat). Samas, sellest tervelt elatud eluaastaid oli meestel 55,5 ja naistel 61,7, mis on Eestis keskmiselt tunduvalt parem näitaja (53,9 ja 57,4 aastat). Positiivne, et puuetega inimeste osakaal on Eesti keskmisega võrreldes maakonnas väiksem (Eesti 11,4% ja Lääne-Viru 9,9%). Lääne-Virumaa elanik hindab oma tervist positiivsemaks kui Eestis keskmiselt.

Terviseriskidest on jätkuvalt maakonnas suureks probleemiks **elanikkonna ülekaal**. Haridusasutuste toitlustus kvaliteedi parandamiseks ja lastele ja noortele haridusasutustes kättesaadava tervist toetava toidu tagamiseks on maakonnas alates 2019 aastast läbi viidud haridusasutuste menüüde analüüsid ning toimuvad haridusasutustele aktiivsed toitumisenõustamised ja toitumisalased koolitused. Väga oluline on **regulaarne ja aktiivne liikumine**. Kõigest 56,6% maakonna elanikkonnast harrastab regulaarset tervisesporti. Terviselikumise propageerimiseks on sõlmitud 2021 aastast koostööleping Lääne-Virumaa Spordiliiduga, et tõhustada maakondliku võrgustikutööd terviselikumise valdkonnas ning läbi viidud maakondlik liikumisuuring, mille tulemusel planeeritud välja töötada riskirühmadele suunatud liikumistegevuste strateegia.

Peale haldusreformi on alates 2018. aastast Lääne-Viru Omavalitsuste Liidu juurde moodustatud **maakondlik tervisenõukogu ja turvalisuse nõukogu**, mille peamiseks eesmärkideks on kujundada tervikpilt maakonna **rahvatervise- ja siseturvalisuse** olukorrast ning laialdasel koostöövõrgustikul viiakse läbi tegevusi rahvatervise edendamiseks ja turvalisuse tagamiseks, et luua ühtne süsteem **rahvatervise- ja siseturvalisuse** arendamiseks maakonnas.

2021. aastal oli maakonnas 1995 registreeritud töötut (kuude keskmine), registreeritud töötuse määr oli maakonnas 5,8%. Eesti keskmine näitaja oli samal ajal 6,2%. Registreeritud töötute arv viimastel aastatel maakonnas suurenes: 2018. aastal oli 1358 registreeritud töötut, mis oli 637 inimese võrra vähem kui 2021. aastal. Omavalitsuste lõikes oli 2021. aastal kõige kõrgem registreeritud töötuse määr Tapa vallas ja Viru-Nigula vallas (üle 6,0%), kõige madalam oli näitaja Kadrina vallas (4,3%). Omavalitsuste lõikes suurenes registreeritud töötuse määr 2018-2021 kõikides omavalitsustes, kõige enam Haljala vallas ja Tapa vallas (+2,5%), madalaim oli registreeritud töötuse määra suurenemine Väike-Maarja vallas, Rakvere linnas ja Kadrina vallas, see oli alla 1,3-1,7% (joonis 17).

Joonis 17. Registreeritud töötuse määr Lääne-Viru maakonnas ja omavalitsustes 2018-2021 (allikas: statistikaamet)

Kokkuvõtteks. Sotsiaalteenuste osutamise võimekuste arendamisega tuleks maakonnas tegeleda enam kohalike omavalitsuste koostöös. Kujundada välja ühisarendustena mudel vajaduspõhiste teenuste osutamiseks selliselt, et need arvestaks raportis „Lääne-Viru maakonna ülene sotsiaalteenuse arendamise vajaduse analüüs ja KOV-ide koostöös teenuste tagamise mudeli disain“ raportis väljatooduga. Sihtrühmadest on kesksel kohal laste ja perede heaolu, abivajadusele vastav sotsiaalhoolekanne, sotsiaalse ebavõrdsuse ja vaesuse vähendamine ning vanemaaliste toetamine. Oluliseks teemaks on tööhõive, luua eeldused pikaks ja kvaliteetseks tööeluks. Samuti on koostööteenuste puhul vajalik teenuste korralduslike aluste ühtlustamine, näiteks hinnastamine, maht ja kvaliteedinõuded. Asjakohane on moodustada maakonnaülene sotsiaalvaldkonna teenuste, ennetustegevuste ja nende tegevuste eestvedamiseks keskselt koordineeritud koostöövõrgustik ja tagada soovitu elluviimiseks jätkusuutlik rahastamine. Kindlasti tuleb pöörata tähelepanu inimeste vaimsele tervisele ja tervena olemisele. Ellu tuleb viia Lääne-Virumaa ennetustegevuse strateegia. Seoses kõrge inflatsiooni ja majanduse jahtumisega, COVID pandeemiaga, Ukraina sõja ja julgeolekuriskide kasvuga on oluline töötada välja juhised kriisides toimetulemiseks või sellest väljumiseks. Oluline selles on kohalike omavalitsuste koostöö kogukondadega. Tervishoiuteenuse korraldamises maakonna tasandil on väljakutseks üldhaigla teenuse arendamine ning esmatasandi tervisekeskuste ja perearstide võrgu optimaalsus. Maakonna elukeskkonda põhjarannikul mõjutab hooajalisus – elanike arv suve- ja talveperioodil muutub oluliselt, mis teeb kulukaks sotsiaalse ja vaba aja taristu aastaringse ülalpidamise. Teenuste osutamine vajab maakonnaüleseid uuenduslikke lahendusi ka hõreasustusega piirkondades, sh sotsiaaltranspordiga kindlustamine ja koduhooldusteenuste pakkumine. Oluline et kasvaks elanike turvatunne ja toimetulek ning võimekus riske ennetada ja nende ilmnemisel oskus nende tagajärgi maandada.

3.2.5. Majandus ja ettevõtlus

Lääne-Viru maakonna sisemajanduse koguprodukt (SKP) oli statistikaameti andmetel 2020. aastal 761,9 mln eurot, mis oli Eesti maakondadest 5. tulemus. Lääne-Viru maakond oli seitsmest maakonna hulgas, mille SKP perioodil 2018-2020 suurenes ning SKP suurenemise osakaal oli 2018 ja 2020 aastate võrdluses maakondadest suurim (+17,4%). **Lääne-Viru maakonnas SKP osatähtsus Eesti riigi SKP-st oli 2020. aastal 2,8%**, mis oli maakondade järjestuses 5. kohal. SKP elaniku kohta oli Lääne-Viru maakonnas 2020. aastal 12 966 eurot, mis oli maakondade järjestuses 3. kohal Harjumaa (28 928) ja Tartumaa (19 280) järel. SKP elaniku kohta osakaaluna Eesti keskmisest, oli Lääne-Viru maakonnas samal aastal 64,2%, eespool oli Harju maakond (143,3%) ja Tartu maakond (95,5%). **Majandussektorite osakaalu järgi andis põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük 24,1%, tööstus ja ehitus 38,2%, teenused 37,7% Lääne-Virumaa SKP-st.** Põllumajanduse, metsamajanduse ja kalapüügi osakaal SKP-st oli Lääne-Virumaal Eesti maakondadest suurim; tööstuse ja ehituse osakaal SKP-st paigutas Lääne-Virumaa maakondadest 8. kohale ja teenuste osakaal SKP-st asetaski Lääne-Virumaa maakondade järjestuses viimasele 15. kohale. SKP puhul tuleb arvestada, et tuleviku maailmakorralduse seisukohalt pole näitaja õnnestunud, sest majanduskasvuga õigustatakse enamiku keskkonnanäitajate muutusi, sh kasvuhoonegaaside heitkoguste kasvu, loodusliku mitmekesisuse vähenemist jms.

2021. aastal **eksporditi Lääne-Virumaalt kaupsid 557 mln euro väärtuses ja see moodustas kogu Eesti ekspordist 3,06%**. Kaupu ekspordis 379 majandusüksust.

Statistikaameti andmetel tegutses 2021. aastal **Lääne-Virumaal 4858 statistilisse profiili kuuluvat ettevõtet**. Aastate 2018 ja 2021 võrdluses suurenes ettevõtete arv maakonnas 296 ettevõtte võrra, see on 6,5%. Omavalitsuste lõikes oli ettevõtete arv suurim Rakvere linnas (1342), järgnes Tapa vald (646). Ajavahemikul 2018-2021 suurenes omavalitsuste lõikes ettevõtete arv kõige enam Haljala vallas (+14,4%) ja Rakvere vallas (+12,0%). Ettevõtetest tegutses enim teenuste sektoris 57,2% (2781 ettevõtet), järgnesid ettevõtted tööstuse ja ehituse sektoris 24,0% (1166) ning põllu- ja metsamajanduse ja kalapüügi sektoris 18,8% (911). Võrreldes kogu Eestiga oli Lääne-Virumaa suurema osakaaluga põllumajandus, metsandus ja kalapüügi sektor (11% võrra suurem), samuti tööstuse ja ehituse sektor (6% võrra suurem), samal ajal oli teenuste osakaal 17% võrra väiksem. **Tööstuse ja ehituse sektori ning teenuste sektori osakaal Lääne-Viru maakonna majanduses 2018-2021 suurenes** (mõlemad +1,1%), põllumajandus, metsandus ja kalapüügi sektori osakaal maakonna majanduses vähenes (-2,3%).

Lääne-Virumaal on seitse suuret ettevõtet töötajate arvuga 250 ja enam (0,1% ettevõtetest), 32 keskmise suurusega ettevõtet töötajate arvuga 50-249 (0,7%), 260 väikeetevõtet 10-49 töötajaga (5,4%) ja 4559 mikroetevõtet, kus töötas vähem kui 10 töötajat (93,8%). Perioodil 2018-2021 ettevõtete arv suurenes peamiselt mikroetevõtete arvel,

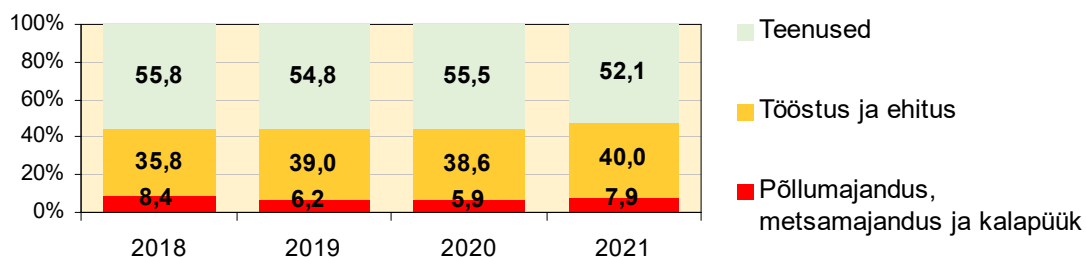
nende arv suurenes 296 ettevõtte võrra. Suurimad ettevõtted tegutsevad peamiselt Rakvere vallas (ligi 900 töötajaga AS Rakvere Lihakombinaat, omades kolm tütaretevõtet väljapool Lääne-Viru maakonda, OG Elektra AS, Bauroc AS, Stora Enso Eesti AS) ja Rakvere linnas (üle 700 töötajaga Jedl-Wen Eesti AS, Aqva Hotels OÜ, AS Pihlaka jt). Suurettevõtetest tegutseb üks ettevõtte Kadrina vallas (mööbliosade tootja Flexa Eesti AS). Tuntumatest ettevõtetest Haljala vallas (Bellus Furnitur OÜ, Trendsetter Europe OÜ, Eswire OÜ), Viru-Nigula vallas (Kunda Nordic Tsement, Estonian Cell AS), Kadrina vallas (AS Aru grupp), Tapa vallas (Milrem AS).

Lääne-Viru maakonnaplaneeringus 2030+¹³ tuuakse välja, et maakonna majanduslik **konkurentsivõime sõltub kahes arengukoridoris toimuva tulevikust**. Neist esimene, Tapa – Rakvere – Kunda – Kotka – Helsingi – Turu - Stockholm, moodustab Põhjakoridori ja teine, Sankt-Peterburg – Narva – Rakvere – Tapa – Tallinn – Paldiski - Stockholm, moodustab Lõuna-koridori. Kui esimeses variandis tulevad logistilised muutused seoses Rail Baltica kiirraudtee valmimisega, siis teine variant näib olevat pikaks ajaks külmutatud poliitilistel põhjustel kuna suhted Vene Föderatsiooniga ei toimi. **Lääne-Virumaa integratsiooniks rahvusvahelisse majandusvõrgustikku annaks tőuke Kunda sadamast regulaarse laevavahenduse avamine Soome**. Eesti militaarkoostöö arengut toetab Soome astumine NATO liikmeks. Kaitseväge ja NATO liitlaste massiivne kohaolek ning harjutusalade paiknemine Tapa valla territooriumil ja vahetus naabruses on heaks eelduseks sünergiale, mis toob omavalitsusse kaitsetööstuse suunitlusega ettevõtteid ning hõlmab nii teenindavaid kui ka tootmisettevõtteid ning uurimis- ja arengutegevust. **Lääne-Virumaal on potentsiaal militaarvaldkonna arengus osalemiseks, näiteks tsiviil-militaarkoostöös Tapal**.

Statistikaameti andmetel oli Lääne-Viru maakonnast 2021. aastal tööealisest elanikkonnast tööjõus osalemise määr 66,0% (majanduslikult aktiivne) ja **tööhõive määr tööealisest elanikkonnast oli 62,2%**. Mõlemad näitajad jäävad alla Eesti keskmisest (71,1% ja 66,7%). **Töötuse määr oli maakonnas 2021. aastal 5,8%**, Eesti keskmine 6,2%.

2021. aastal oli **Lääne-Virumaal hõivatud 26,3 tuhat inimest**, nendest 2,1 tuhat põllumajanduses, metsamajanduses, kalapüügis, 10,5 tuhat tööstuses ja ehituses ning 13,7 tuhat teenuste sektoris. Aastate 2018 ja 2021 võrdluses hõivatute arv vähenes ligi 200 inimese võrra. Majandussektorite lõikes suurenes hõivatute arv tööstuses ja ehituses, teenuste sektoris hõivatute arv vähenes. **Enam kui pooled Lääne-Virumaal hõivatutest oli teenuste sektoris (52,1%), 40% tööstuses ja ehituses ning 7,0% põllumajanduses, metsamajanduses ja kalapüügis**. Aastate 2018 ja 2021 võrdluses suurenes tööstuses ja ehituses hõivatute osakaal (+4,2) ja vähenes teenuste sektoris (-3,7%) ja põllumajandussektoris (-0,5%) hõivatute osakaal (joonis 18).

¹³ <https://maakonnaplaneering.ee/laane-viru-maakonnaplaneering-2030->

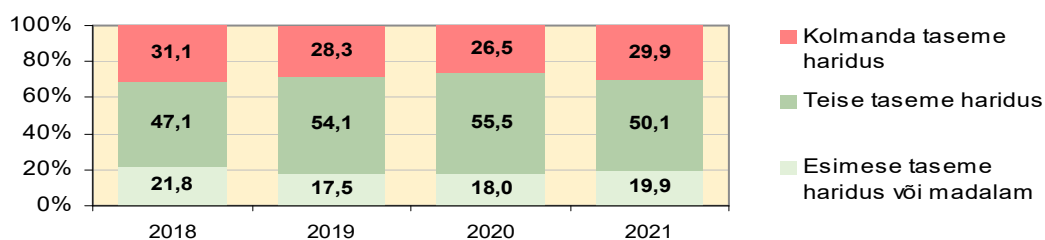

Joonis 18. Majandussektorites hõivatute osakaal Lääne-Viru maakonnas 2018-2021 (allikas: statistikaamet)

Lääne-Virumaa tootmise arendamiseks¹⁴

on loodud **ettevõtlusalad** Rakvere linnas (Lennuki ja Narva tänava piirkonnad), Rakvere vallas (Näpi - Roodevälja - Aluverre piirkond), Tapa vallas (Tapa ja Tamsalu), Viru-Nigula vallas Kunda linnas ja Aseris, Väike-Maarja vallas (Kaarma) ja Haljala vallas. Süstemaatiliselt ja komplekselt on neist välja arendatud üks, Lennuki piirkonna ettevõtlusala Rakvere linnavalitsuse algatusel. Kohalike omavalitsuste probleemiks on **munitsipaalmaa puudumine ettevõtluse arendamiseks.**

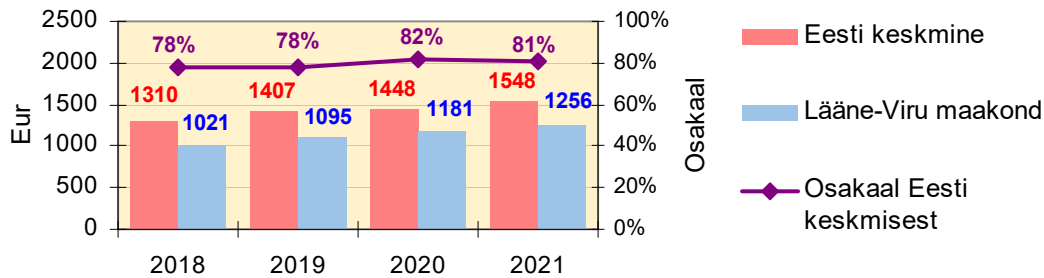
Lääne-Virumaa tööjõu haridustasemete osakaalud aastatel 2018-2021 on esitatud joonisel 19. **Maakonna tööjõust 19,9% on esimese taseme või madalama haridusega, 50,1% teise taseme haridusega ja 29,9% kolmanda taseme haridusega.**

Joonis 19. Lääne-Viru maakonna tööjõu haridustaseme osakaalud 2018-2021 (allikas: statistikaamet)

Lääne-Virumaal oli brutotulu saajaid 2021. aastal 21945. Keskmine brutopalk Lääne-Viru maakonnas 2021. aastal oli 1256 eurot, mis oli Eesti keskmisest 19% väiksem (1548 eurot). Maakondade lõikes oli Lääne-Virumaa näitaja 8-ndal kohal Harju, Tartu, Järva, Lääne, Viljandi, Pärnu ja Rapla maakonna järel. Aastate 2018-2021 vaates suurenes keskmine brutopalk Lääne-Viru maakonnas iga-aastaselt, võrreldes 2018. aastaga, 23,0%. Eesti keskmine näitaja suurenes samal ajaperioodil 18,2%. Keskmise brutopalka suurenemine maakonnas vähendas selle erinevust Eesti keskmisest: 2018. aastal moodustas **keskmine brutopalk Lääne-Viru maakonnas 78% ja 2021. aastal 81% Eesti keskmisest** (joonis 20).

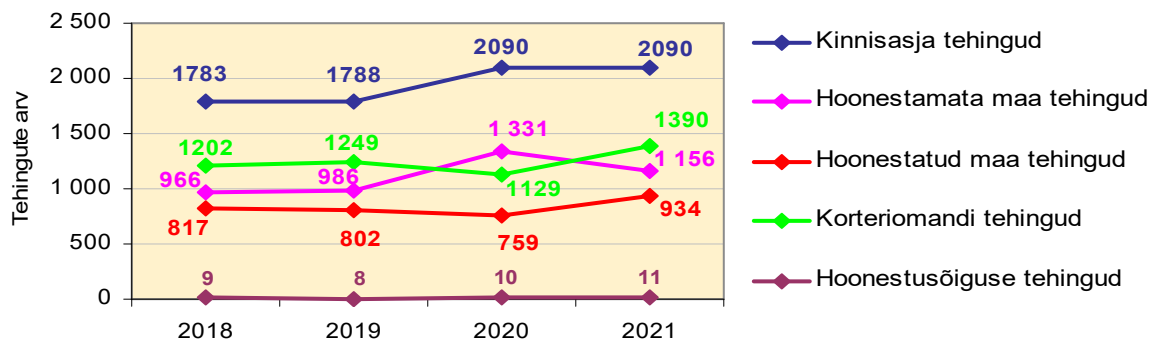
¹⁴ Tööstusalade analüüs. OÜ Geomedia, 2018, <https://www.fin.ee/ministeerium-uudised-ja-kontakt/organisatsioon/uuringud-ja-analuusid>

Joonis 20. Keskmise brutopalk Eestis ja Lääne-Viru maakonnas 2018-2021 (allikas: statistikaamet)

Töötamise registri andmetel oli 2020. aasta algul **registreeritud Lääne-Virumaal 35,5 tuhat töötajat, kellest oma maakonnas töötas 26540 (74,8%)**. Töö ja elukoht olid samas omavalitsusüksuses 16398 töötajal, so 46,2% töötajatest. Lääne-Virumaalt Tallinnasse käis tööle 4556 inimest (12,8%). Seega on **maakonnas märkimisväärne tööalane pendelränne Tallinnaga**, mida soodustab hea transpordiühendus. Samas annab see võimalusi mitmekesistada töökohtade valikut ja saada tasuvamaid töökohti. **Kaugtöö ja tööaja paindlik kasutamine võivad mõjuda maakonna tööturgu positiivselt, suurendada elanike soovi maakonnas elada ja vähendada väljarännet.**

Maa-ameti andmetel tehti 2021. aastal Lääne-Virumaal 1390 korteriomandi tehingut (joonis 21) koguväärtuses 28,8 mln eurot.

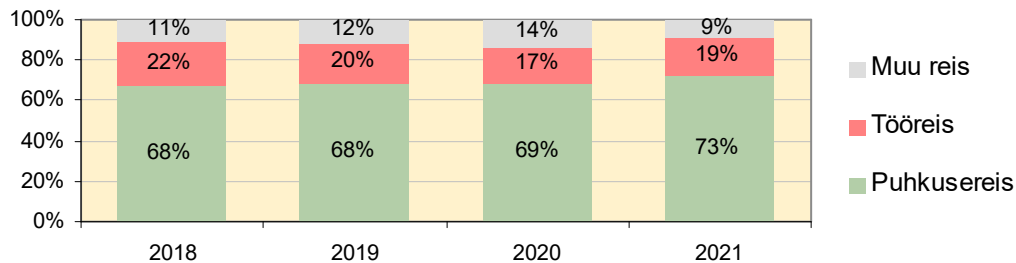
Joonis 21. Lääne-Viru maakonnas tehtud tehingute arv objekti liigi järgi aastatel 2019-2021 (allikas: Maa-ameti tehingute andmebaas)

Keskmine korteri m² hind Lääne-Viru maakonna omavalitsustes aastal-2021 oli 377,45 eurot. Kõrgemad olid hinnad Rakvere linnas (942,58 eurot), järgnes Rakvere vald (942,58 eurot). Madalaim oli tehingute hind Väike-Maarja vallas (162,51 eurot). **Ehitusalaste tegevustega loovad ettevõtted rikkust, mis moodustab koos kinnisvarasektoriga ligikaudu 17% riigi SKPst¹⁵.**

Lääne-Virumaa arengus on olulisel kohal turism ja puhkemajandus. Statistimaameti andmetel tegutses Lääne-Viru maakonnas 2020. aastal 76 majutuskohta, mis moodustab Eesti

¹⁵ Ehitusvaldkonna pika vaate loomise analüüs. 7 suurt sammu, 2020.

majutuskohtade üldarvus 5,7%. 2021. aastal oli maakonnas ööbimisega sisereise 101,4 tuhat. Välisriigist oli majutatud samal aastal 7,3 tuhat, neist enim Soomest ja Saksamaalt. Voodikohti oli 2020 aastal 2828 ja nende täituvus oli 20%. Täituvust mõjutab **turismi hooajalisus**. Reisi eesmärkidest domineerib puhkus (joonis 22).

Joonis 22. Lääne-Viru maakonnas majutatud reisi eesmärgi alusel aastatel 2019-2021 (allikas: statistikaamet)

Lääne-Virumaal on **pikk rannajoon, mis pakub võimalusi rannapuhkuseks ja mereturismiks**. Lääne-Virumaal tegutsevad kindlad liidrid omas turismitootesegmendis, AS Aqva Hotels ja SA Virumaa Muuseumid, kellel on atraktiivsed ja hästi toimivad kompleksid, nagu Rakvere linnus, Palmse mõis, Politseimuseum, Altja kaluriküla jt. **Lahemaa on Eesti üks tuntumaid külustuskeskkondi koos oma loodus- ja pärandkultuurimaastike, rannapuhkealade ja mõisakompleksidega, mis annab võimalusi rannategevusteks, aktiivseks puhkuseks, sportimiseks ja konverentsiturismiks.**

Kokkuvõtteks. Lääne-Virumaa majandus on mitmekesine. Töökohtade olemasolu kohapeal ja võimalikult head palgad on olulised stabiilse ja toimetuleva püsielanikkonna tagamiseks maakonnas. Tugev püsielanikkond võimaldab toimiva ja kvaliteetse sotsiaalse taristu ülalpidamist ning avalike teenuste aastaringset osutamist, mis omakorda hoitud looduskeskkonnaga koos on eelduseks, et maakond on atraktiivne investeringuteks ja elukeskkonnaks. Vältimatu on majandust käsitleda looduseadustega kooskõlas olevana, mitte kasv iga hinna eest. Eesti regionaalarengu strateegias oli Lääne-Viru maakonna spetsialiteetidena toodud intelligentsete hoonete tehnoloogiate arendamine ja ehitusmaterjalide tootmine. SA Lääne-Viru Arenduskeskuse poolt koostatud investorprofiilis on maakonna võtmesektoriteks esitatud transport ja logistika, metalli-, puidu- ja toiduainetööstus. Lääne-Virumaal on potentsiaal militaarvaldkonna rahvusvahelises arengus osalemiseks, näiteks tsiviil-militaarkoostööks Tapal.

Tootmise arengu seisukohalt omavad suurt potentsiaali tööstusalad, mida on vaja jätkuvalt arendada ja turundada. Majandusvaldkonnas on oluline keskenduda ka ettevõtluse kasvuvaldkondadele¹⁶, samas jättes võimaluse majandustegevuse

¹⁶ Eesti kasvuvaldkonnad on määratletud teadus- ja arendustegevuse ning innovatsioonistrateegias „Teadmistepõhine Eesti“

mitmekesistamiseks ja uute innovatsioonide rakendamiseks läbi teadusasutuste ja ettevõtjate koostöö. Oluline on tagada ettevõtetes uute tehnoloogiliste lahenduste kasutuselevõtt, mis kasvatavad töviljakust ja vabastavad töötajaid rutiinsetest töödest ning on keskkonnasäästlikud. Kesksel kohal on arendada ringlusmajandust¹⁷, mis tagaks tasakaalu ettevõtluse ja keskkonnakoormuse vahel, tõstes ettevõtete konkurentsivõimet ja säilitades toorainete varustuskindlust¹⁸. Samuti võtta kasutusele senisest enam päikese- ja tuuleenergiat ning tagada taastumatute loodusvarade säästlik kasutamine. Samas tuleb silmas pidada maakonna põllumajandusmaa potentsiaali ja selle osatähtsust riigi strateegilisel toidujulgeoleku kindlustamisel, mistõttu on äärmiselt oluline väärtuslike põllumajandusmaade säilitamine tagades seeläbi kodumaise toidutööstuste jätkusuutlikkuse. Suur potentsiaal on maakonnas turismi- ja puhkemajanduse arendamiseks. Üks lahendamist vajavatest kitsaskohtadest on hooajalisuse ületamine. Keskkonda säästva turismi propageerimiseks laiendada rohemärgise kasutamist ja turundada säästva turismi ja puhkuse võimalusi maakonnas. Üheks võimaluseks on kohaliku toorme suurem väärindamine, näiteks kohaliku toidutootmise arendamine ja turundamine. Atraktiivsete puhke-, suvitus- ja rekreatsioonipiirkondade olemasolu Põhja-Eesti rannikualal loovad häid võimalusi rannapuhkuseks, mereturismiks ja toovad esile kõrgendatud vajaduse ka väikesadamate arendamiseks. Regulaarne laevuühendus Kunda sadamast toetab ettevõtete võimalusi rahvusvaheliste majandussidemete arendamiseks. Jätakuvalt vajab investeeringuid külustuskeskkond koos loodus- ja pärandkultuurmaastike ning mõisakompleksidega, aktuaalne on maakonnas võimaluste arendamine konverentsiturismiks.

3.2.6. Kultuur, sport ja vaba aeg

https://www.hm.ee/sites/default/files/59705_teadmistepohine_eesti_est.pdf.

Välja on toodud kolm kasvuvaldkonda: 1) info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (IKT), mis on seotud teiste majandusaladega (nt küberturvalisus, tarkvaraarendus või IKT kasutamine tööstusprotsesside automatiseerimiseks); 2) tervisetehnoloogiad (nt biotehnoloogia või IT kasutamine meditsiiniteenuste ja -toodete arendamiseks); 3) ressursside tõhusam kasutamine (nt ettevõtjad, kes tegutsevad materjaliteaduse ja -tööstuse vallas, püüavad leida innovaatilisi ehitusvõimalusi või otsivad keemiatööstuses võimalusi põlevkivi senisest tõhusamaks kasutamiseks).

¹⁷ Ringmajandus – normatiivne majandusmudel, mis seab esikohale ressursside jätkusuutliku kasutuse. Ringmajandust kirjeldatakse sageli vastandudes tänapäeval üldlevinud, eelkõige pärast tööstusrevolutsiooni arenenud maailmas levinud nn *linearsele majandusmudelile*, mis seisneb erinevate nn taastumatute toorressursside (maavarad, õhk, vesi jne) hankimisel keskkonnast (nt kaevandamisel), ümbertöötamiseks tooteks ja pärast selle ärakasutamist äraviskamises.

¹⁸ Ringmajanduse Valge raamat.

https://ringmajandus.envir.ee/sites/default/files/2022-06/Ringmajandus_valge_raamat.pdf

Lääne-Virumaal toimub vilgas kultuurielu, seda nii professionaalsel kui harrastuslikul tasemel, tegutsevad erinevad huviringid. Tantsu- ja muusikakollektiivid osalevad laulu- ja tantsupeo protsessis, pakuvad elamusi paljudel sündmustel. Maakonnas on Virumaa Muuseumid, Rakvere Teater, Rakvere Galerii, raamatukogud, rahva-, seltsi- ja külamajad, muuseumid, mõisad ja kirikud. Aastaringelt toimuvad mitmesuguseid olulise riikliku ja kohaliku mõjuga kultuuri- ja spordisündmused, mis panustavad muuhulgas maakonna majandusse ja turundusse. Kõikides omavalitsusüksustes toimuvad traditsioonilised valla- ja linnapäevad, laadad, kontserdid, teatrietendused, spordisündmused jms, mis elavdavad kohaliku elu ja pakuvad külustuselamusi. Palju on originaalseid suursündmusi (näiteks Baltoscandal, Meeste tantsupidu, Chillipäevad, Ööjooks (sport, kultuur), Funkfest, Festheart, Wähjafestival, Mereluulepidu, Sõmeru Maaelufestival), mis toovad külalisi ka väljastpoolt maakonda ja võimaldavad koostööd omavalitsuste, era- ja kolmanda sektori vahel. On Rakvere Vallimägi, kus kohtuvad kesk- ja kaasaeg (linnus ja vabaõhukeskus). SA Virumaa Muuseumid on saanud tunnustatud koostööpartneriks teadus- ja haridustöö alal.

Lääne-Virumaa rikas kultuuripärand, tugevad kultuuritraditsioonid, silmapaistvad kultuuri ja sporditöö eesvedajad, kultuur- ja spordielu toetav kohalik poliitika, julgus ja tahe korraldada omanäolisi sündmusi ning toetav taristu ja looduskaunis keskkond on kujundanud Lääne-Virumaast tunnustatud mitmekesiste sündmuste korraldaja maine. Esiletõstmist väärib raamatukogude laialdane tegevus, nende koosloome erinevate eluvaldkondadega. Muret teevad kultuuri- ja spordivaldkondade rahastamise heitlikkus ja eestvedajate tagasihoidlik järelkasv, eri noorte eriala omandanute saamine tööle maapiirkondadesse.

Maakonda on kavandatud **rajada mitmeid uusi kultuuri ja spordiobjekte, et mitmekesistada ja laiendada kultuuri-, sportimise ja vaba aja veetmise võimalusi inimese terve elukaare jooksul ning kujundada elanike aktiivne eluhoiak ühiskonnas osalemiseks. Oluline on loomemajanduse arendamine ja talentide toetamine.**

Kokkuvõttes. Enam on vaja panustada ennekõike laste ja noorte kultuuri- ja liikumisharjumuste kujundamisse, sh harides lapsevanemaid, luues paremaid võimalusi erinevatele sihtrühmadele kultuuris osalemiseks ja füüsiliselt aktiivseks vaba aja sisukaks veetmiseks. Selleks on oluline kultuuri- ja spordisündmuste läbiviimiseks taristu arendamine. Samuti toetada seltside ja klubide tegevusi ning nende eestvedajaid, tagada kultuuri- ja sporditöötajate missioonitundega järelkasv kogu maakonna piires. Samuti on oluline kaasajastada taristu ja luua paremaid tingimusi erinevate huvide viljelemiseks. Maakondlikul tasandil peetakse oluliseks valdkonnas töötavate spetsialistide võrgustikutöö muutmist veelgi tõhusamaks, samuti tublide eestvedajate tunnustamist ja tegevuste rahastamises stabiilsuse tagamist. Oluline on jätkata Lääne-Virumaa tunnussündmuste

elluviimist ja pärandkultuuri arendamist, tagada museaalide säilimine, sh digitaalsel kujul. Jõupingutusi tuleb teha kultuuri ja sporti hindava publiku järelkasvuks.

3.2.7. Taristu ja liikumiskeskond

Lääne-Virumaad läbivad Eesti riigi olulised põhimaanteed ja raudteeühendused, seda Tallinn-Narva, Pihkva, Pärnu ja Riia suunal. Kundas asub regionaalne kaubasadam, toimib väikesadamate võrgustik. Asjakohane on mõtestada läbi transpordikoridoride areng koos asustuse, maakondliku teenustevõrgu ja õppimisvõimaluste kujundamisega, **pakkudes eri transpordiliikide kasutamiskombinatsioone**. Rongiliiklus on kõige olulisem Tapa elanikele, kellele on kaasaegsed kiired rongid muutnud eelistatud tõmbekeskuseks maakonnakeskuse asemel Tallinna linnastu. Maakonna liikuvusuuringus¹⁹ antud hinnangu põhjal on nii kaugliinide kui kohalike avalike liinide ühendus Lääne-Virumaal väga hea. Saavutamaks hõreasustatud piirkondades suurenevat sõiduvõimaluste sagedust ja paindlikkust, tuleb orienteeruda rohkemate ümberistumisvõimaluste peale keskustes ning leida võimalused nõude või tellimustranspordi kasutusele võtmiseks. Maakond kuulub Põhja-Eesti Ühistranspordikeskuse liinivõrku. Samas ühendused vajaksid parendamist Järvamaaga nii töörandeks kui erasõitudeks. Maakonnaplaneeringus seatakse prioriteediks **liikuvuskeskkonna väljaehitamine**, sh tingimused ning suunised jalg- ja jalgrattateede edasiseks planeerimiseks. Liikuvus seondub ka turismiga, et tagada külastusobjektide turvaline kättesaadavus, sh rattaga ja jalgsi.

Maakonna tuleviku vaatest on oluline **Kunda sadama laevühenduste arendamine, sh reisijatele regulaarse sõiduvõimaluse osutamine**, mis aitaks oluliselt parandada maakonna transiidipositsiooni ning tihendada Lääne-Virumaa majandus- ja kultuurisuhteid Kes- ja Lõuna-Eesti maakondadega ning Ida-Soome regiooniga. Samuti pakuks see uusi võimalusi inimeste liikumiseks neis suundades nii töö kui külastuste eesmärgil²⁰. Merega seotud tegevuste laiendamiseks on tarvis **jätkata väikesadamate võrgustiku arendamist**, sh sadamarajatiste arendamist ja kohtadel teeninduse arendamist. Väikesadamad on Aseri, Eisma, Eru, Kalvi, Karepa, Käsmu, Mahu, Vainupea, Vergi, Võsu, mis pakuvad teenuseid harrastusmeresõidule, mereturismile, kutselistele ja harrastuskaluritele ning talvised hoiuteenused jahtidele ja paatidele. Maakonnaplaneeringus on määratud **väikelennukite stardi- ja maandumisraja (lennurada)** asukohtadeks Rakvere linn ja Sakussaare küla.

¹⁹ Lääne-Viru kohalike omavalitsuste liikuvusuuring, 2021. https://viru-nigula.ee/documents/7609076/33891868/Lisa_7_L%C3%A4%C3%A4ne-Virumaa_kohalike_omavalitsuste_liikuvusuuring.pdf/17aec6af-2dd5-4034-b253-906a8c94beff

²⁰ Helminen, R., Pöntynen, R., Alhosalo, M., Keskaik, A., Noorkõiv, R. (2021). The impact of the Establishment of Loviisa-Kunda ferry connection in Activatin the Eastern Finland-Estonia transport Corridor. https://www.utu.fi/sites/default/files/media/MKK/Julkaisut/A77_The_impact_of_Loviisa-Kunda_ferry_connection.pdf

Maakonna transpordi ja liikuvuse arendamisel on oluline jälgida riiklikku arengukava²¹, mille üks põhifookusi on **transpordivahendite ja -süsteemi keskkonnajalajälje vähendamine ehk säästva transpordi arendamine. Selle osaks on transpordi kasutamise muutmine mugavamaks, kiiremaks ja kättesaadavamaks** ning kasutades selleks ühtset planeerimist, digiteerimist ning nutikamat sõiduõiguse ja piletimüügi korraldust.

Kokkuvõte. Lääne-Virumaa ühendatus on hea, sh Eesti kasvukeskuse Tallinnaga. Toimib rongi- ja bussiliiklus, mis võimaldab kiiret liikumist, tööalast ja vaba aja pendelrännet. Arvestades Ida-Virumaa potentsiaali pakkuda töökohti, head elu- ja külastuskeskkonda, on vajadus ühistranspordi liinigraafikute sageduse suurendamiseks suurte keskustega nii busi- kui rongiliikluses kas otseühendustena või Tapa-Narva liinil ümberistumisega. Keskkonnasäästu seisukohalt on oluline raudtee elektrikontaktvõrgu laiendamine, põhimaantee neljarealiseks muutmisega Haljala ristmikust Narva suunas, kohalike teede sõidetavuse parandamine. Maakonna arengu seisukohalt on vaja viia läbi Rakvere-Kunda raudteeühenduse tasuvuse selgitamine, mis haakub Kunda-Loviisa/Kunda-Kotka regulaarse laevaühenduse võimestamisega, sh sadama kasutuselevõtt lisaks kaubasadamana ka reisijate veoks. Turismimajanduse edendamiseks seoses on maakonnas perspektiivikas arendada välja maakonnas kergliiklusteede võrgustik ja ka vahendite rendi- ja teenindustaristu. Vaja on võtta kasutusele uusi liikuvusteenuseid, ehitada elektrilaadimispunktid ja võimaldada nõudetransporti, samuti sõidujagamist või sõidukite ühiskasutust, mis on väga kiiresti arenenud tänu nutitelefonide kasutamisega kaasnenud sõidu-sõiduki tellimise, broneerimise või laenutamise ning maksevõimaluste teenustele. Elukeskkonna arendamisel peaks lähtuma kvaliteetse ruumi aluspõhimõtetest²² ja ehitiste keskkonnasäästlikkuse põhimõtete rakendamist tuleb vaadelda ehituse eluringi üleselt, mille tarvis koostada ülevaade rekonstrueerimist ja renoveerimist vajavatest avalikest objektidest maakonnas ja koostada ka hoonete energiatõhususe saavutamise programm.

3.2.8. Looduskeskkond ja kestlik keskkonnakasutus

Lääne-Virumaa areng on seotud väga tihedalt rohepoliitika elluviimisega²³, mille põhiülesanne on kujundada kestlik, loodust ja keskkonda hoidev, globaalselt konkurentsivõimeline, kliimarisikidest vähe haavatav ning õiglane ühiskond. **Lääne-Virumaa pindalast on 62043 ha (16,8%)**

²¹ Transpordi ja liikuvuse arengukava 2021-2035.

<https://www.mkm.ee/transport-ja-liikuvus/transpordi-tulevik>

²² <https://planeerimine.ee/dp/noustik/detailplaneeringu-lahtekohad/pohimotted-ja-vaartused/kvaliteetse-ruumi-aluspohimotted/>

²³ Euroopa roheline kokkulepe. https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_et

looduskaitse all²⁴. Maakonna põhjarannikust ligi 60% katab Lahemaa Rahvuspark (pindala 747,84 km²), mis kuulub **üle-euroopalisse Natura 2000 võrgustikku**, kus kaitstakse metsa-, soo- ja rannaökosüsteeme, samuti poollooduslikke kooslusi (loopealsed), geoloogiamälestisi (balti klint, rändrahnud, kivikülvid) ning ajaloo- ja arhitektuurimälestisi. Lääne-Virumaal on suur puhkemajanduslik väärtus, seda ennekõike loodus- ja kultuuriturismi valdkondades. Ruumilise arengu seisukohalt tuleb pöörata tähelepanu **asustussüsteemi ja maastikumustri väärtuste säilitamisele ja edasiarendamisele**. Väärtuslike maastikud sisaldavad endas kultuurilis-ajaloolist, looduslikku, esteetilist, identiteedi ja puhkeväärtust. Lääne-Virumaal tuleks väärtuslike maastike seas esile tõsta rannamaastikud.

Lääne-Virumaa põllumaad on kõrge viljakusega ja aktiivses kasutuses. Samas on Pandivere piirkond ühe väga olulise loodusvara, põhjavee allikaks, mistõttu on olulisel kohal põllumajandusreostuse vältimine. **Loodushoidu komplitseerib asjaolu, et maakonna pindalast märkimisväärne osa seondub riigi strateegilise maavara – põlevkivi, fosforiidi ja tehnoloogilise lubjakivi maardlatega**. Lääne-Virumaal on suure väärimise potentsiaaliga ja seetõttu riigi seisukohalt strateegilise tähtsusega maavarasid nagu fosforiit, põlevkivi, kõrgemargiline ehituslubjakivi, tsemenditootmise toormeks sobiv lubjakivi, savi ning keraamiline savi. Suurimad kohalikke maavarasid väärimavad ettevõtted maakonnas on Nordkalk AS ja Wienerberger AS. Kuigi Kunda Nordic Tsement AS kohapeal enam tsemendi tarvis klinkrit ei tooda on ta jätkuvalt tsemendi ja killustiku tootja ning tarnija. Riigi arengu seisukohalt on tsemendi tootmine strateegilise tähtsusega.

Keskkonnaregistri maardlate nimistu andmetel on maakonnas arvelolev kukersiitpõlevkivi aktiivne kaevandatav varu 69 169,1 tuh. tonni.²⁵ Sama registri nimistus arvel olev Lääne-Virumaa fosfaattoorme ressursid on teadaolevalt suurim Euroopas. Silmas tuleb pidada, et maardlate nimistus esitatava fosfaattoorme ressursiarvutused on tehtud enam kui kakskümmend aastat tagasi. Lääne-Viru maakonna piiresse jääva Eesti põlevkivimaardla osas ei ole lähiaastatel ette näha kaevandamisaktiivsuse tõusu, põhjuseks on kivimi madalam kütteväärtus ja õlisaagis võrreldes Ida-Virumaa kaevandusaladega. **Fosforiidi kasutuselevõtmine Lääne-Virumaa maardlates eeldab eelnevalt põhjalike tasuvus- ja keskkonnavalaste uuringute läbiviimist**. Kindlasti tuleks koos fosfaatväetiste toorme potentsiaali hindamisega paralleelselt **luua usaldusväärne andmestik haruldaste muldmetallide sisalduste kohta** Eesti fosforiitides. Viimaste osas on maailmas järjest kasvav nõudlus seoses roheenergia (päikesepaneelid, tuulegeneraatorid) kiire arenguga ning elektriautode tootmise kiire kasvuga. Seega on maavarade kohta vaja selgust teaduslike kompleksuuringute läbiviimisega.

²⁴

<https://kaur.maps.arcgis.com/apps/MapJournal/index.html?appid=2c6a3fc7ed4641f4b69d20c670732077>

²⁵

https://geoportaal.maaamet.ee/docs/geoloogia/koondbilanss_2021.pdf?t=20220605194101

Tartu Ülikooli geoloogia osakond on teinud Virumaa maavarade võimaliku kaevandamise keskkonnamõjude uuringu, mille raames uuriti hüdrogeoloogilise modelleerimise abil näidisaladel paiknevate kaevandustega kaasnevat mõju pinna- ja põhjaveele. Modelleerimise tulemuste põhjal on fosforiidikaevandustele iseloomulik Ordoviitsiumi-Kambriumi ja Lasnamäe-Kunda veekihtides kiirelt arenev survetaseme alanemine, mis võib ulatuda enam kui 50 km kaugusele kaevealast. Lasuvate veepidemete isoleerimisvõime säilitamisel ei moodustu Uhaku veepidemest kõrgemal olulisi alanduslehtreid.

Euroopa kliimaseaduses kohustub Euroopa Liit aastaks 2050 saavutama süsinikuneutraalsuse. Tegemist on liikmesriikidele siduva sihiga. Sama eesmärk on seatud ka Pariisi kliimakokkuleppes, millega on seotud ka Eesti. Lääne-Viru maakonna kohalike omavalitsuste kliima- ja energiakavas²⁶ on seatud sihiks, et 2030. aastaks on **Lääne-Virumaa konkurentsivõimelise majandusega ja energiatõhus maakond**, kus on tagatud **kvaliteetne ja liigirikas elukeskkond** ning valmisolek ja võime **kliimamuutustest põhjustatud ebasoodsaid mõjusid teadmiste põhiselt vähendada** ja positiivseid mõjusid võimalikul parimal viisil ära kasutada. Visiooni saavutamiseks on töös antud soovituslikud tegevusmeetmed teemavaldkondade kaupa ning nüüd jääb ülesandeks soovitu ellu viia. Tööst selgub, et 2019. aastal oli Lääne-Viru maakonna kasvuhoonegaaside heitkogus 863,71 CO₂ ekv kt, seejuures suurim kogus - pea pool maakonna kogu heitkogusest - pärines Viru-Nigula vallast (410,11 CO₂ ekv kt) ning väikseim kogus Rakvere linnast (16,44 CO₂ ekv kt). **Kohalikud omavalitsused peavad prioriteetseteks eelkõige taristu ja energeetika ning varustuskindluse teemavaldkondi.** Vajalik on tänavate rekonstrueerimine (sh teede kõvakatete osakaalu suurendamist tolmu ja kütusekulu vähendamise eesmärgil), tänavavalgustuse ajakohastamist ning kergliiklusteede rajamist. Energeetika ja varustuskindluse peamiseks prioriteediks on **hoonete energiatõhususe suurendamine.** Samuti peeti tähtsaks **tarbimise vähendamist, maakasutuse suunamist, ettevõtluse ning inimeste teadlikkust kliimamuutuste valdkonnas. Oluline on tagada rohevõrgustiku säilumine.** Lahendamist nõudvaks on keskkonnahariduse omandamise kasvatamine.

Lääne-Virumaa tuleviku seisukohalt on olulise tähtsusega, **millise lahenduseni jõutakse riiklikul tasemel väikeste moodulreaktoritega tuumajaama rajamise**²⁷ otsustamisel, kuna tuumajaama üks pakutud asukohavalikutest asub Viru-Nigula vallas. Samuti tuleb arvestada, et **üha rohkem soovitakse katta energiavajadust alternatiivenergia allikate ning energiatõhususe võimaluste kasutuselevõtuga**²⁸, sh kombineerides päikese ja

²⁶ Lääne-Viru maakonna kohalike omavalitsuste kliima- ja energiakava, 2022.

²⁷ Väikeste moodulreaktoritega tuumajaama asukohtade alternatiivide sotsiaalmajandusliku mõju analüüs, Fermi Energia OÜ, 2022.

²⁸ Kohalikes omavalitsustes energiasäästu ja taastuvenergiaallikate rakendamise võimaluste analüüs kasvuhoonegaaside heite vähendamiseks, 2021.

[Tekst l3pparuanne 2021.04.29.pdf](#).

tuuleenergia tootmist. Hiljuti avaldatud tuuleparkide meelsusuuringu²⁹ järgi toetab 72% eestlastest meretuuleparkide ja 62% maismaatuuleparkide laiendamist, et täita kliimaeesmärke, kuid meretuulepargi rajamisega oma kodu või suvekodu lähedusse on nõus 64% inimestest ning maismaatuulepargi rajamisega vaid 35% elanikest. Kuigi tuule- ja päikeseenergia tootmine on võrdlemisi saastevaba, on inimeste ootused isiklikule heaolule, keskkonnanohiule ja sotsiaalsele õiglusele fossiilelektrijaamade ajastuga võrreldes oluliselt tõusnud, mis teeb uue energiatööstuse rajamise aina keerulisemaks. Suureks väljakutseks on lahendused, mis energიაvaldkonnas võivad tekkida vesiniku laialdase kasutamisega.

Kokkuvõttes. Lääne-Virumaa loodusvarad ja loodusressursid on rahvuslik rikkus. Nende kasutamisel tuleb seada pikaajaline eesmärk ja saavutada konsensuslik kokkulepe, et tagada ressursside teaduspõhine, riigi ressurssitõhususele suunatud keskkonnahoidlik ning inimeste heaolu säilitav haldamine ja kasutus. Vajalik on jätkata ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni arendamist, energia- ja soojamajanduse ümberkorraldamist, hoonete renoveerimist energiasäästlikumaks ja keskkonda säästvamaks. Samal ajal on oluline vähendada sõltuvust taastumatutest loodusvaradest. Kliimaneutraalsuse saavutamine taastumatute uute ressursside kasutamise abil pole keskkonna suhtes jätkusuutlik ilma tarbimise vähendamise ja olulise energiasäästuta. Lääne-Virumaa arengu seisukohalt tuleb teha mitmeid väga olulisi otsuseid, mis seonduvad maavarade, tuumaenergia ja taastuvate energiaallikate (päike, tuul, vesi) kasutuselevõtuga, mille tarvis on oluline leppida kokku maakasutamise tingimustes, samuti viia läbi mõjude põhjalik hindamine ning saavutada olukord, et kompenseeritakse kohalike kogukonnale häiringud, mis tekivad kohalike ressursside ärihuvides kasutamisega. Riigi tasandil on oluline erinevate ametkondade vahelise koostöö tõhustamine ja seeläbi ametliku seisukoha kujundamine ühtsete ruumiliste tingimuste väljatöötamiseks, et anda suunised maardlate, roheline võrgustiku, asustusala, väärtuslike maastike ja väärtuslike põllumajandusmaade omavahelise kattumisega kaasnevate konfliktide lahendamiseks. Asjakohane on moodustada maakondlik keskkonnaalane koostööplatvorm, mille eesmärgiks on oluliste maavarade, taastuvenergia ja energiatõhususe teemade käsitlemine ning leppida kokku kuidas kohalikud kogukonnad on kaasatud kohalike ressursside kasutamise üle otsustesse ning riiklike energia- ja kliimaeesmärkide saavutamisse. Nimetatud teemadel otsustest sõltub Lääne-Virumaa tulevikukuvand.

3.3. Koondhinnang Lääne-Virumaa arengutasemele

²⁹ Kantar (2021). Tuuleparkide meelsusuuring. Lõpparuanne.

Lääne-Virumaa arengutasemele koondhinnangu võtab kokku SWOT-analüüs, mis käsitleb maakonna tugevusi, nõrkusi, võimalusi ja ohtusid (tabel 2).

Tabel 2. Lääne-Virumaa SWOT-analüüs

TUGEVUSED	VÕIMALUSED
<ul style="list-style-type: none"> • Logistiliselt hea asukoht ja head ühendused erinevate transpordiliikide kasutamiseks • Kaunis ja mitmekesine looduskeskkond, sh mererand, väärtuslikud maastikud, viljakad mullad, elurikkad metsad, sood, maavarad, kaitsealad, vaatamisväärsused, head tuuleolud • Rikkalik ajaloo- ja kultuuri-pärand, sh Lahemaa rahvuspark, tööstuspärand, mõisad, muuseumid jt ning aktiivne kultuuri- ja loometegevus (nii professionaalsed ja harrastuskollektiivid), suursündmused • Head võimalused kvaliteetse alus-, üld- ja kutse- ja rakendus kõrghariduse omandamiseks • Mitmekesine ettevõtluskeskkond, mainekad ettevõtted ja eksportöörid • Atraktiivne külastuse sihtkoht, laialdased võimalused aktiivseks puhkuseks ja looduses sisuka vaba aja veetmiseks (kultuuri-sündmused, mererand, matkarajad, muuseumid, spa jms) • Kaunid looduskohad kinnisvara omamiseks ja arendamiseks, inimeste huvi maale kolida, omada maakonnas suvekodu • Väikesadamate võrgustik, Kunda sadama potentsiaal • Aktiivsed kogukonnad, tugev külaliikumine ja tunnustatud kogukonna liikmed • Sõprusomavalitsustega ja rahvusvaheliste partneritega koostöö 	<ul style="list-style-type: none"> • Side- ja kommunikatsioonitehnoloogia areng, digitaliseerumine: e-teenuste arendamine, kaugtöö võimalused, robotid, nutikad lahendused tootmises jms • Globaalsete tarneahelate muutumine, geopoliitiliste mõjuväljade ümberjaotumine • Elulaadide mitmekesistumine, migratsioonisurve ja elanike paiksuse vähenemine • Rohepööre ja keskkonnateadlikkuse kasv, CO2 jalajälje teadvustamine, uute alternatiivsete energialahenduste pakumine (päike, tuul, vesi, tuumaenergia), ringmajanduse areng, mahetootmise kasv, süsiniku krediidi võimalused) • Mereturismi areng, veekogude kasutamise laienemine (puhkus, vesiviljelus) • Tervislike eluviiside tähtsustumine, huvi suurenemine tervisega tegelemiseks, sh looduses viibimine, toitumine, riskide maandamine, ennetustegevusele suurem tähelepanu • Riiklik huvi maavarade kasutuselevõtuks, lahendused säästlikuks ressursside kasutamiseks ja kohalike huvide kaitseks • Euroopa Liidu ja Eesti riigi poolne projektide kaasrahastus, investimisplatvormid, raha kasutuses suurem pindlikkus • Virumaalt väljarännanute kasutamine saadikutena arengu võimendamiseks maakonnas
NÕRKUSED	OHUD
<ul style="list-style-type: none"> • Kahanev ja vananev elanikkond, noorte väljaränne ja tööealiste arvu vähenemine 	<ul style="list-style-type: none"> • Rahvusvahelised julgeoleku riskid, energiakriis, välisinvesteeringute kahanemine ja EL

<ul style="list-style-type: none"> • Kiire internetiühendus ja mobiilside pole kõigis piirkondades kättesaadav • Avalike ülesannete täitmise alarahastatus (kultuur, sport, tervishoid, turvalisus) ja avalikus sektoris töötajate vananemine, spetsialistide puudus • Piirkondade erinev arengutase ja kohtadel võimekus osutada kvaliteetseid teenuseid, sh kaetus maakonnasisese ühistranspordiga, ühisvesi ja -kanalisatsioon, soojamajandus • Huvihariduses tehniliste alade vähesus, huviringide ebaühtlane kättesaadavus, haridusasutuste vähene koostöö ettevõtjatega • Keskkonnapiirangud ehitusteks ja majandustegevuseks (rahvuspark, kaitsealad, põhjavee kehv kaitstus, militaaralad) • Keskkonnariskid seoses intensiivse põllumajanduse, metsanduse, maavarade kasutamisega, magevee ja mere reostuse oht • Kinnisvaraturu piiratus, äri- ja rendipindade vähesus, napib majutuskohti • Hooajalisus külastuses ja suvilistes, tarbimise hooajalisus • Nõrk maakondlik koostöö ja võrgustikutöö tõhusus • Maakonna vähene mainekujundus ja turundus investeeringute saamiseks 	<p>struktuuritoetuste vähenemine</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ukraina sõja mõjud ja sõjapõgenikega toimetulek, riigi rahalisest võimekusest tulenevad piirangud regionaalarengu toetuseks • COVID kriis ja elanike tervise halvenemine, ühiskonna suletus • Maailmamajanduse seisundi halvenemine, inflatsioon, majandussurutis ja ettevõtete konkurentsivõime langus (tootmissisendite kallinemine, tarneahela probleemid, palgasurve) • Töötuse kasv, sissetulekute langus, ostuvõime vähenemine, elanike abivajaduse kasv toimetulekuks, negatiivne mõju elanike heaolule • Riigijuhtimise tsentraliseerimine, bürokraatia kasv, otsustusprotsessides kohalike oludega vähene arvestamine, rahaliste vahendite nappus kohaliku elu jätkusuutlikuks korraldamiseks • Linnastumine ja riigis piirkondlike arenguerinevuste suurenemine, Lääne-Viru sulandumine Harjumaa ja Ida-Viru vahel ning maakonna konkurentsipositsiooni halvenemine • Maavarade ja loodusvarade eksploatatsiooniga kaasnevad sotsiaalsed pinged ja vastasseisud • Tallinna Tehnikakõrgkooli teenusmajanduse instituudi sulgemine Mõdrikul
---	---

3.4. Lääne-Virumaa arenguolukorra analüüsist tulenevad strateegilised sihisedad tulevikuks

Lääne-Virumaa SWOT-analüüsi tulemustele toetudes koostati maakonna TOWS-maatriks, milles tuuakse välja kesksed järeldused Lääne-Virumaa strateegiliste arengusuundade seadmiseks kombineerides erinevaid SWOT-analüüsi tegureid (tabel 3).

Tabel 3. Strateegilised arengusuunad Lääne-Virumaal tulenevalt SWOT-analüüsi tulemustest

Välis- gurid/ sise- gurid	Tugevused (S) Sisekeskkonna seisund	Nõrkused (W) Sisekeskkonna nõrkus
Võimalused (O) Väliskeskkonna seisund	<ul style="list-style-type: none"> • Investeeringute kaasamine, logistiliste asukohaaliste ärakasutamine tootmise, teenuste ja turismi arendamiseks, hooajalisuse mõju vähendamiseks • Taristu arendamine (teed, tänavad, transport, ühisvesi ja -kanalisatsioon, valgustus, elamu-ehitus, energiasääst, turvalisus jt) • Võrgustikutöö arendamine avalike teenuste vajaduspõhisuse ja integreerituse suurendamine, nutikate lahenduste ja IT võimaluste arendamine nende kvaliteedi, kättesaadavuse, kompleksuse ja kulu tõhususe parendamine • Loodus- ja kultuuriturismi ning puhkemajanduse arendamine, sh tervise- ja mereturismi laiendamine • Keskkonnateadlikkuse kasvatamine, energiasäästu ja kliimaneutraalsuse saavutamisele kaasaitamine • Kogukondade võimestamine, elanike osaluse kasvatamine kohaliku elu korraldamises ja kogukonnatöö toetamine • Eesti riigi ja Euroopa Liidu vahendite kaasamine maakonna arengu toetamiseks • Rahvusvaheliste sidemete kasutamine Lääne-Viru arendustegevuseks 	<ul style="list-style-type: none"> • Püsielanike ja noorte arvu kasvatamine, elanike tagasirände soodustamine • Mitmekesise elulaadi viljelemise ja elukohavaliku soodustamine • Kiire interneti püsiühenduse ja mobiilside tagamine maakonnas tervikuna • Tootmise ning puhkuse ja vaba aja taristu arendamine (tööstusalad, sadamad, rannaalad, kergliiklusteed, külustusobjektid, matkarajad, majutuskohad jt) • Ettevõtluse arendamine, teadus- ja arendustegevuse tulemuste kasutamise suurendamine • Piirkondlike arenguerisuste vähendamine, kohaliku arengupotentsiaali suurem kasutamine ja nutikate e-teenuste arendamine • CO2 jalajälje vähendamine (hoonete renoveerimine ja energiatõhususe suurendamine, alternatiivsete energiaallikate kasutuselevõtmine, keskkonda säästva käitumise soosimine • Maakondliku koostöö ja võrgustike võimekuse kasvatamine, lisavahendite kaasamine maakonna arengusse • Maakondliku turundustegevuse sihistamine ja aktiivsuse kasvatamine investeeringute ja küllastajate arvu kasvatamiseks
Ohud (T) Väliskesk-	<ul style="list-style-type: none"> • Majandustegevuse mitmekesistamine ja hooajalisuse vähendamine, töökohtade loomise toetamine, suuremat lisandväärtust ja sisse- 	<ul style="list-style-type: none"> • Elanike toimetuleku toetamine, tööhõive ja sissetuleku-poliitikate tõhustamine, vaesusriskide maandamine, abivajaduse

konna seisund	tulekut andvate töökohtade tarvis eelduste loomine <ul style="list-style-type: none"> • Haridusasutuste võrgustiku ja õppeprogrammide arendamine, elukestva õppe juurutamine, sh tehnoloogiavaldkonnas õppekavade arendamine • Loomemajanduse arendamine, nutika spetsialiseerumise ja digipöörde toetamine • Teenuspakkujate kompetentside kasvatamine, täiend- ja ümberõppimisvõimaluste pakkumine • Külaliikumise kandepinna laiendamine, kogukonna-teenuste arendamine • Maakonna mainekujunduse ja tagasirändepoliitika kujundamine ja elluviimine 	kompleksne hindamine ja ennetustegevuse laiendamine <ul style="list-style-type: none"> • Kriisideks valmisoleku ja kriisijuhtimise tõhustamine, elutähtsate teenuste toimepidevuse tagamine, päästevõimekuse kasvatamine • Elanike terviseteadlikkuse kasvatamine, COVID pandeemiaga toimetulemiseks valmisoleku kasvatamine • Elanike sidususe suurendamine, maakondliku identiteedi kasvatamine • Kultuuripärandi arendamine, kultuurisündmuste läbiviimine ja nende aktiivne turundamine, aastaringse tegevuse toetamine
----------------------	--	---

4. Lääne-Virumaa visioon 2035

Lääne-Virumaa on sidus ja tervik, silmapaistvalt elurikka looduskeskkonna ja kultuuripärandiga, moodne ja innovatiivne, kus austatakse traditsioone, väärtustatakse ettevõtlikkust ja loomingut - ankrupaik eneseteostuseks.

5. Lääne-Virumaa arengumudel

Lääne-Virumaa arengumudel toetub maakonna sisekeskkonna analüüsile ja võtab arvesse väliskeskonna trende, mille puhul on põhjust arvata, et need avaldavad olulist mõju maakonna arengule strateegiaperioodil. Arengumudeli koostamisel lähtuti põhimõttest, et **a) strateegias keskendutakse maakonnaülestele teemadele, so aluseks võeti integreeritud vajaduspõhine arengutegevus; b) mudeli osad põhinevad teadmispõhisusel arenguvajadustest ja ühe lahendusega adresseeritakse mitme eri valdkonna vajadusi (valdkondadeülene integreeritus), c) lahendus hõlmab kõiki maakonna kohalikke omavalitsusi (regionaalne integreeritus).**

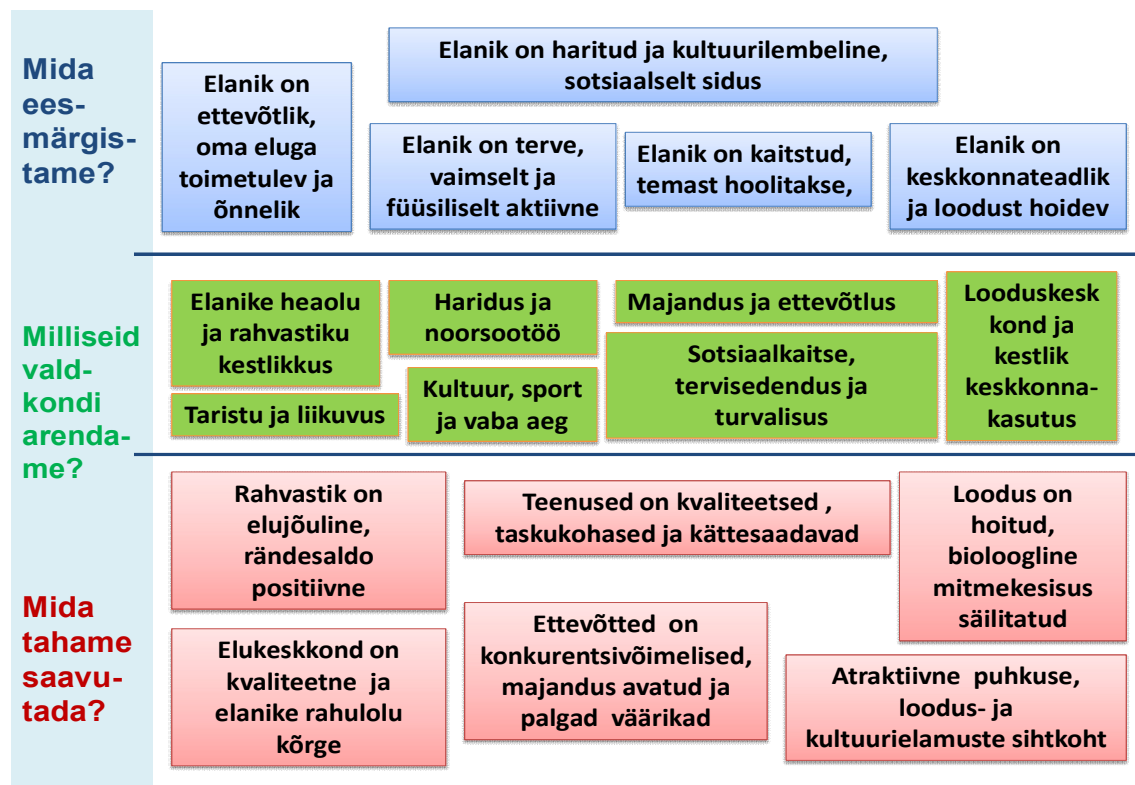
Eelnevast tulenevalt on mudeli kriitilised edutegurid on järgmised:

- **Elanikukesksus** – rahvastikutaaste ja kestlikkus, elanike tervis, haritus, heaolu ja toimetulek ning sotsiaalne sidusus.
- **Integreeritus** - arengutegevus, kus ühe lahendusega adresseeritakse mitme eri valdkonna vajadusi (valdkondadeülene integreeritus) või lahendus hõlmab endas mitut omavalitsust (regionaalne integreeritus).

- **Avatus** - arvamuste ja elustiilide paljusus ning maakonna kiire ja turvaline kättesaadavus eri transpordi liikidega ja kommunikatsioonivahenditega.
- **Jätkusuutlikkus** - looduse, majanduse, kultuuri- ja sotsiaalvaldkonna jätkusuutlikkus.
- **Ruumiline tasakaal** - piirkondlike eripäradega arvestamine, kohaliku potentsiaali arendamine ja ruumilise arengu tasakaal.

Lääne-Virumaa mudeli rakendamisel on kesksel kohal Lääne-Virumaa elanik – tema võimalikult hea hakkamasaamine kogu elukaare jooksul.

Maakonna arengumudelid annab ülevaatliku pildi joonis 23.

Joonis 23. Lääne-Virumaa arengumudel

Maakondlik võrgustikutöö, mis hõlmab strateegia elluvijate koosloomes nii „pehmeid“ kui „kõvasid“ tegevusi, keskendub ennekõike järgmistes valdkondades edu saavutamisele:

- **Rahvastiku jätkusuutlikkus:** sündimus, ränne; taastevõime, maakondlik identiteet.
- **Looduskeskkond ja kestlik keskkonnakasutus:** looduslik mitmekesisus, keskkonnakaitse, keskkonda säästev loodusressursside majandamine (ühisveevärk ja -kanalisatsioon, hoonete energiatarbimine, ringmajandus, kohalike ressursside kasutamine jt), õiglane üleminek kliimaneutraalsusele.

- **Taristu ja liikuvus:** raudtee, väikesadamad, sõidu-, jalg- ja rattateed, matka- ja terviserajad ning ja nende ühendused võrgustikku.
- **Majandus ja ettevõtlus:** tasuvad töökohad, töoviljakus ja kõrge lisaväärtus, kasvuvaldkonnad, konkurentsivõime, ettevõtete hästi toimiv ökosüsteem³⁰.
- **Haridus ja noorsootöö:** nüüdisaegne õpikäsitus, valikurohked ja kättesaadavad õpivõimalused, kaasav haridus, laste ja noorte heaolu, HEV lapsed, õpetajate ja tugitöötajate järelkasv, haridusasutuste optimaalne võrk ja integreeritud elukestvad õppimisvõimalused; teadmised, oskused ja hoiakud, mis võimaldavad teostada end isiklikus elus, töös ja ühiskonnas.
- **Sotsiaalkaitse, tervisedendus ja turvalisus:** elanike toimetulek, tervis ja tervena elatud aeg, ennetustegevus ja riskide maandamine, vajaduspõhised teenused, sidus ühiskond.
- **Kultuur, sport ja sisukas vaba aeg:** taristu, eneseteostus, kultuuri- ja sporditöötajate järelkasv, kogukondade aktiivsus, kultuuri ja spordi kättesaadavus eri sihtgruppidele.

Lääne-Virumaa visiooni elluviimise saavutuste tarvis seati moodsikud neljaks aastaks (tabel 4).

Tabel 4. Lääne-Virumaa visiooni täitmise seire moodsikud

Moodsik	Algtase	Sihttase 2027
Elanike arv	58106 langus	56500 stabiliseerimine
Laste osakaal (0-15 aastat)	17,1%	16,8% Stabiliseerimine
Ülalpeetavate määr (%)	0,62	0,65
Palgatöötaja keskmine brutotulu, eur	1293 -12,35% Eesti keskmisest	2011 -5% Eesti keskmisest 2117*
Elanike rahulolu oma elukeskkonnaga	80,2% (väga rahul ja pigem rahul) Eesti keskmine 82,2%	82,0% Eesti keskmine

*Rahandusministeeriumi suvine majandusprognoos 2022.

Maakonna arengus on kesksel kohal võrgustikel põhinev koostöö, milleks on tarvis vähemalt kolme eeltingimuse täitmine: a) vajaduspõhine ja tervikliku kontseptsiooni olemasolu ning lahendused võrgustikutöö sisuküsimustes; b) konsensuslikud otsused muutuste läbiviimiseks ja tulemuste saavutamiseks; c) valmisolek tulemuslikuks ja tõhusaks võrgustikutöö korralduseks (vajaliku kvalifikatsiooniga personal, võrgustiku sisene kommunikatsioon ja koostöö), tegevuste rahastus ja vastutus tulemuslikkuse eest.

³⁰ Ettevõtluse ökosüsteem on omavahel ühendatud ettevõtjate (nii olemasolevate kui potentsiaalsete), ettevõtlusorganisatsioonide, institutsioonide ja ettevõtlusprotsesside kooslus, mille komponentide formaalsel ja mitteformaalsel koostoimel mõjutatakse kohalikus ettevõtluskeskkonnas ettevõtete tulemuslikkust

5.1. Lääne-Virumaa prioriteetsed tegevused

Valdkonnaülese ja regionaalse integreerituse põhimõttest lähtuvalt tehti valikud ja seati maakonna arengu esmasteks prioriteetideks järgmised valdkonnad (vt ka tegevuskava):

- Liikumiskeskonna arendamine.** Tagada kiired, turvalised, taskukohased ja keskkonda säästvad mitmeliigilised ühendused (rongiühendused, maanteetransport, sadamad (väikesadamad), kergliiklus, matka- ja terviserajad) nii maakonna sees kui maakonnast välja. Kvaliteetse side tagamine kogu maakonnas (kiire internet, mobiilside). Antud valdkonnas on enamasti investeringuid seotud keskvalitsuse tegevuse ja rahastusega, seega maakondlikud ootused riigile.
- Loodusressursside säästlik kasutamine, keskkonnahoid ja kestlik keskkonnakasutus.** Riigi strateegiliste maavarade võimaliku kasutuselevõtu tulevikus selgus, otsuste teadmispõhisus, kogukonnale häiringute kompenseerimine loodusressursside ärihuvides kasutamisel, kliimaneutraalsuse saavutamine. Olulisel kohal on muuta taristu (sh ühisveevärgi, -kanalisatsiooni ja soojamajanduse taristu, energiakulud hooned ja rajatised) keskkonnasõbralikuks ja energiat säästvaks, laiendada taastuvenergia kasutamist.
- Hariduse, kultuuri ja loomemajanduse arendamine, pärandkultuuri edendamine.** Nüüdisaegse õpikäsitluse juurutamine, haridusvalikute võimaldamine, õppijale vajadustepõhine lähenemine, mitmekesised integreeritud tugiteenused, haridus- ja kultuuritöötajate järelkasvu tagamine, uute julgete ideede elluviimine, multifunktsionaalsed teenuskeskused; talendiprogramm, aastaringne maakonna külastus ja maakonna kõrge maine.
- Ettevõtluse arendamine ja konkurentsivõimeliste töökohtade loomine.** Ettevõtlikkuse soosimine, kasvuvaldkondade arendamine, tasuvad töökohad, investeringud, suurem töövõime ja lisandväärtus, väärtuslike põllumaad säilitamine, kohaliku toorme väärimine, tootearendus ja keskkonnasääst, loodus ja kultuuriturismi arendamine, külastajate arvu kasv.
- Elanike tervisedendus, sotsiaalkaitse ja töötajate kompetentside arendamine.** Ennetustegevuse, rahvatervise ja turvalisuse edendamine, integreeritud teenuste osutamine ja kaasava disaini põhimõtte rakendamine, teenuste toimepidevus ja professionaalsed teenuste osutajad ning nende järelkasv, kompetentsipõhise juhtimise juurutamine.

Iga valdkonna all valiti maakonnaüleised prioriteetsed projektid/tegevused aastatel 2023-2027 (tabel 5).

Tabel 5. Lääne-Viru maakonnaülesed prioriteetsed projektid/tegevused 2023-2027

Liikumiskeskonna arendamine	Hariduse, kultuuri ja loomemajanduse arendamine, pärandkultuuri edendamine	Elanike tervisedendus, sotsiaalkaitse ja töötajate kompetentside arendamine	Loodusressurside säästlik kasutamine, keskkonnanõud ja kestlik keskkonnakasutus	Ettevõtluse-arendamine ja konkrentsi-võimealiste töökohtade loomine
-Raudtee elektri-fitseerimine ja raudteeliikluse arendamine: Tallinn-Narva, Tapa-Tamsalu-Kiltsi-Rakke	Kultuuri- ja sporditaristu välja-ehitamine: Arvo Pärdi muusikamaja Rakveres, kergejõustikuhall all jalgpallihall, Tõrma-Kõrgemäe multifunktsionaalse spordi- ja vabaaja keskus	-Sotsiaalvaldkonna ennetustegevuse strateegia elluviimine	-Selgus tuumaajaama Eestisse rajamise osas, sh alternatiivne asukohavalik Viru-Nigula vallas	-Maakondliku ettevõtlustrateegia koostamine ja elluviimine
-Tapa ja Rakvere raudteeülesõitudele kahetasandiline ületuskoht (raudteeviadukt) koos jalakäijatele ja ratturitele teedega	-Maakondliku haridusasutuste võrgu, sh gümnaasiumite võrgu optimeerimine	-HEV ja AEV kompetentsikeskuste loomine ja nõustamise-diagnoosirehabilitatsiooniteenuse arendamine Näpi kooli baasil	-Riigi strateegiliste maavarade uuringute läbiviimine ja kasutuselevõtu võimalikkuse ja ärimudeli analüüs, sh tehnoloogiate valikud, keskkonnamõjude hindamine	-Koolide ja õpetajate ettevõtlus- ja ettevõtluslikkusõppe elluviimise maakondlik koordineerimine
-Tallinn- Narva maantee neljarealisteks ehitamine (Haljala-Kukruse)	-Maakondliku integreeritud tugiteenuste mudeli väljatöötamine ja elluviimine laste koolist väljalangevuse ennetamiseks	-Sotsiaalvaldkonna maakondliku arendusvõrgustiku moodustamine	-Taastuvenergia kasutuselevõtmise (tuul, päike, vesi), energiaparkide ehitamine, ringmajanduse arendamine	-Virumaa DMO (turismi sihtkohta organisatsioon) asutamine ja turismi toetavate tegevuste elluviimine
-Väikesadamate Aseri, Eisma, Eru, Kalvi, Karepa, Käsmu, Mahu, Vainupea, Vergi, Võsu arendamine	-Maakondliku haridusnõukogu moodustamine	-Maakondlikust tervise- ja heaoluprofilist tulenevate arenguprioriteetide elluviimine	-Lääne-Viru maakonna kohalike omavalitsuste kliima- ja energiakava elluviimine	-Toidutootmise arendamine, sh mahetootmine ja toorme suurem kohapealne väärimine

-Kunda-Rakvere raudteeühenduse taastamise tasuvuse selgitamine	-Maakondliku huvihariduse ja -tegevuse integreeritud mudeli väljatöötamine ja selle elluviimine	-Sisekaitseakadeemia Päästekolledži õppekompleksi ehitamine Väike-Maarjas	-Keskkonnavalase maakondliku koostööplatvormi moodustamine	-Militaar-tehnoloogia arendamine, tsiviilmilitaar-koostöö laiendamine
- Kunda-Loviisa / Kunda-Kotka regulaarse laevaühenduse loomine	-Kogukonnakeskuste (sh rahva- ja seltsimajad) maakondliku võrgustiku väljaehitamine, avalike teenuste arendamine	Rakvere haigla toimepidevuse tagamise tugevdamine ja eriarstiabi kaasajastamine	Ühisveevärgi- ja kanalisatsiooni arendamine, soojamajanduse rekonstrueerimine, energiasäästu saavutamine	-Ettevõtlusalade arendamine ja nende võimaluste aktiivne turundamine
-Rakvere Põhja-ringi väljaehitamine	-Haridus- ja kultuuritöötajate järelkasvu tagamine	-Tervise- ja puhkealade/radade maakondliku võrgustiku väljaarendamine		
-Maakondliku kergliiklusteede võrgustiku väljaehitamine	Maakondliku mainekujunduse strateegia koostamine ja maa-konna turundus	-Sotsiaal, hariduse- ja tervise valdkonna integreeritud teenuste arendamine		
-Ühtse ühistranspordi liinivõrgu arendamine, sh piletisüsteem				
-Ühistranspordi peatuskohtade kompleksne väljaehitamine (valgustus, parkimine, heakord, laadimistaristu)				

Ootused riigile on seotud ennekõike **liikumiskeskonna arendamisel** ja rahastamisel, samuti abi teiste vajalike **taristute ehitamisel** (tabelis tähistatud halliga). Samuti riigi seisukohta tuumaenergia kasutamise kohta Eestis. Mitmed tegevused on seotud uuringute läbiviimisega ja strateegiate/ärimudelite koostamise, kaasava disaini kasutamise ja seejärel tulemustest lähtuvalt nende elluviimisega. Osade tegevuste puhul on tulemused vaja viia praktikasse. Nende tööde tarvis oodatakse **riigilt kaasrahastamist läbi projektide**. Näiteks maakondlike integreeritud ühisprojektide elluviimiseks (tabel 6).

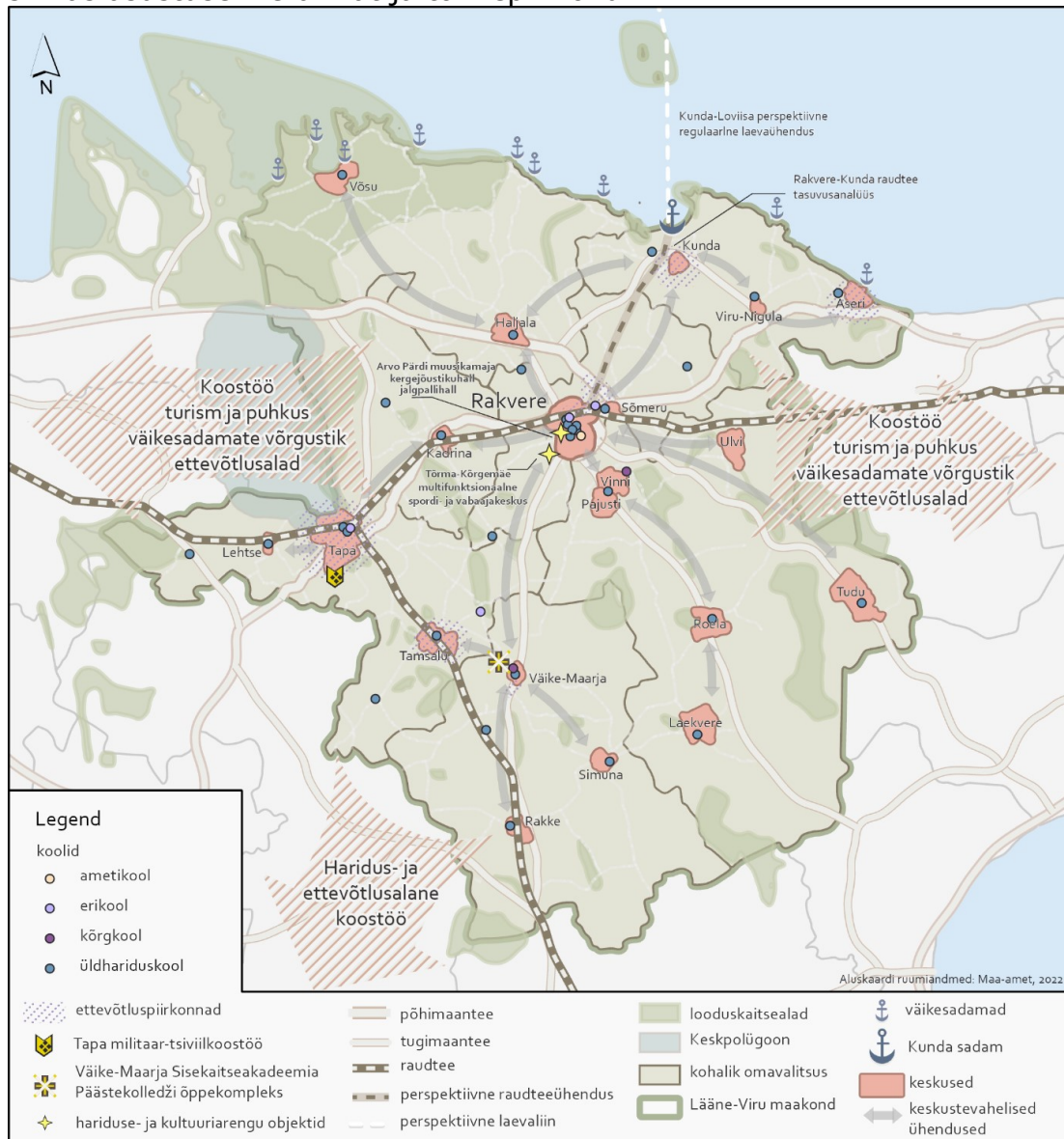
Tabel 6. Perspektiivsed maakondlikud integreeritud ühisprojektid

Projekt	Vastutaja	Aeg	Projekti eeldatav maht (eur)	Allikas
Maakondliku integreeritud tugiteenuste mudeli väljatöötamine ja elluviimine laste koolist väljalangevuse ennetamiseks	VIROL	2022-2024	281 160	EMP/Norra
Lääne-Viru maakonna kohalike omavalitsuste kliima- ja energiakava elluviimine	VIROL	2023-2027	Täpsustamisel	KIK meetmed
Tervise- ja puhkealade/radade maakondliku võrgustiku väljaarendamine	VIROL	2023-2027	Täpsustamisel	MATA*
Maakonnaülese integreeritud haridusvõrgustiku käivitamine ja väljaarendamine	VIROL	2023-2026	Kuni 3 milj. + omafinants	PEEK**
Maakonna mainekujunduse ja kohaturunduse strateegia väljatöötamine	VIROL	2023	Täpsustamisel	KRAV***
Kogukonnakeskuste väljaarendamine	VIROL	2023-2027	Täpsustamisel	MATA
Ühisveevärgi- ja kanalisatsiooni arendamine	KOV-id	2023 - 2026	Täpsustamisel	AVT
Alternatiivsete energialahenduste rajamine	VIROL	2023 - 2027	Täpsustamisel	MATA
Rakvere haigla toimepidevuse tagamise tugevdamine ja eriarstiabi kaasajastamine	VIROL	2023-2027	Täpsustamisel	MATA
Virumaa DMO (turismi sihtkoha organisatsioon) asutamine ja turismi toetavate tegevuste elluviimine	VIROL	2023-2026	Täpsustamisel	
Avalike teenuste (teenusvõrgustiku) arendamine või multifunktsionaalsete teenuskeskuste võrgustiku väljaarendamine	KOV-id	2023-2026	Täpsustamisel	AVT

Meetmed: *MATA: maakonna arengustrateegia elluviimise toetus; **PEEK: atraktiivne piirkondlik ettevõtlus- ja elukeskkond. ***KRAV: kohaliku ja regionaalse arendusvõimekuse tõstmine.

Võrgustikutöö on seotud suuresti osapoolte tahtega ja sooviga ühiselt sünergiat luua ja seeläbi saavutada parimaid tulemusi, näiteks kvaliteetsemaid ja kättesaadavamaid teenuseid osutada. **Mitmete tegevuste puhul on oluline teha koostööd naabermaakondadega, mis hõlmab liikumiskeskonna (raudtee, maantee, kergliiklusteed, sadamad), turismi -ja puhkemajanduse, tööstusalade ja haridusvaldkonna arengu.**

Lääne Virumaa arengumudeli ruumilist pilti iseloomustab joonis 24. **Oluline, et Lääne Virumaa on sidus muu Eesti ja välismaalimaga.** Selles on oluline koht transpordikoridoridel, et tagada ühendused mitmeliigilise transpordiga ja pakkuda kiireid, turvalisi ja keskkonda säästvaid ühendusi inimeste ja kaupade veoks, mis toetab ühtlasi maakonna asustussüsteemi jätkusuutlikkust ja loob eeldused keskustevõrgustikul teenuste osutamise korraldamiseks, et tagada elanikele ja ettevõtetele teenused võimalikult kodulähedasel ja optimaalsel viisil. Teenuste osutamise korraldamisel on mõistlik pidada silmas asustuse hierarhiat ja toimepiirkondi.

Joonis 24. Lääne Virumaa arengumudeli ruumiline pilt

5.2. Lääne-Virumaa arengustrateegia kooskõla riigi, maakondlike ja maakonna kohalike omavalitsuste arengudokumentidega

Lääne-Virumaa arengustrateegia lähtub **strateegias „Eesti 2035”**³¹ seatud riiklikust eesmärgist kasvatada ja toetada inimeste heaolu nii, et Eesti oleks kahekümne aasta pärast parim paik elamiseks ja töötamiseks. Dokumendis on sõnastatud viis sihti: 1) Eestis elav inimene on arukas, tegus ja tervist hoidev; 2) Eesti ühiskond on avatud, hooliv ja koostöömeelne; 3) Eesti majandus on tugev, uuendusmeelne ja vastutustundlik; 4) Eesti elukeskkond on kõigi vajadusi arvestav, turvaline ja kvaliteetne; 5) Eesti on uuendusmeelne, usaldusväärne ja inimesekeskne. Samuti arvestatakse **„Säästev Eesti 21”**³² nelja arengueesmärgi:) Eesti kultuuriruumi elujõulisus, heaolu kasv, sidus ühiskond ja ökoloogiline tasakaal. Keskseks teemaks on ühendada globaalsest konkurentsist tulenevad edukuse nõuded säästva arengu põhimõtete ja Eesti traditsiooniliste väärtuste säilitamisega. Maakonna ruumilise arengu puhul peetakse silmas **üleriigilises planeeringus „Eesti 2030+”**³³ sõnastatud Eesti ruumilise arengu visioon aastaks 2030: Eesti on sidusa ruumistruktuuriga, mitmekesise elukeskkonnaga ja välismaailmaga hästi ühendatud riik. Hajalinnastunud ruum seob tervikuks kompaktsed linnad, eeslinnad ja traditsioonilised külad, väärtustades kõiki neid elamisviise võrdselt ühepalju. Hajalinnastunud ruumi inimsõbralikkuse ja majandusliku konkurentsivõime tagavad eeskätt looduslähedane keskkond ja hästi sidustatud asulate võrgustik, milleks on vajalik mitmekesise ja valikuvõimalusi pakuva elu- ja majanduskeskkonna kujundamine töökohtade, haridusasutuste ja teenuste kättesaadavuse tagamine, sh toimepiirkondade sidustamise kaudu. Samuti järgitakse strateegias **„Euroopa Liidu Läänemere piirkonna strateegia”**³⁴ peamisi suundi – keskkond (vähendada ja ära hoida Läänemere reostust), jõukus (edendada innovatsiooni väikestes ja keskmise suurusega ettevõtetes), ligipääsetavus (parem transpordivõrgustik) ning ohutus ja turvalisus (suurendada kriisidele reageerimise võimekust). Oluliseks lähtekohaks tegevuste kavandamisel on **„Eesti teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni ning ettevõtluse arengukava 2021–2035”**³⁵, et luua konkurentsivõimelised tingimused tootlikkuse ja heaolu kasvuks ning ühiskonna kestlikkuse tagamiseks teadus- ja arendustegevust, innovatsiooni ja ettevõtlust soosiva tõhusa ja mõjusa poliitika kaudu. Arvestatakse **„Eesti energiamajanduse arengukavas aastani 2030”**³⁶ seatud eesmärgi, et saavutada Eesti energeetiline sõltumatus ja selle pikaajaline kindlustamine. Strateegia ühtib **„Kliimamuutustega kohanemise arengukava aastani 2030”**³⁷ üldeesmärgi saavutamiseks, et

³¹ <https://osale.ee/konsultatsioonid/?page=consults&id=307>

³² <https://www.riigiteataja.ee/akt/940717>

³³ https://www.rahandusministeerium.ee/sites/default/files/document_files/ruumilise/a4_5mmbloed_eeesti_2030_sisu_111212.pdf

³⁴ https://ec.europa.eu/regional_policy/et/policy/cooperation/macro-regional-strategies/baltic-sea/

³⁵

file:///C:/Users/Riks/Documents/word/TAIE%20arengukava%20p%C3%B5hitekst_16.04.2020.pdf

³⁶ https://www.mkm.ee/sites/default/files/enmak_2030.pdf

³⁷

https://www.envir.ee/sites/default/files/kliimamuutustega_kohanemise_arengukava_aastani_2030_0.pdf

suurendada Eesti riigi regionaalse ja kohaliku tasandi valmidust ja võimet kliimamuutuste mõjuga kohanemiseks. Selle osaks on „**Kliimapoliitika põhialused aastani 2050**“³⁸ seatud eesmärgi tähtsustamine, et kasvatada taastuvate energiaallikate järk-järgult suurenevat kasutuselevõtu lõpptarbimise kõigis sektorites ning liikuda vähese süsinikuheitega majandusele. Selle saavutamisel on maakonnastrateegias olulisel kohal „**Transpordi ja liikuvuse arengukava 2021–2035**“³⁹ seisukohtadega, et tagada elanikele ja ettevõtetele mugavad, ligipääsetavad, ohutud, kiired, nutikad ja kestlikud liikumisvõimalused. Lähtuvalt Lääne-Virumaal strateegiliste maapõuevarade olemasolust, peetakse strateegias silmas „**Maapõuepoliitika põhialused aastani 2050**“⁴⁰ toodud seisukohta, et maapõueressursside kasutuse suunamisel tagatakse ringmajanduse põhimõtetest lähtuvalt ressursside võimalikult suure lisandväärtusega ja säästlik kasutamine minimaalsete kadude ning minimaalsete jäätmetega. Oluline on otsida võimalusi taastumatute maapõueressursside kasutamise asendamiseks taastuvate ressurssidega. Maakonna haridusvaldkonna arendamisel lähtutakse „**Haridusvaldkonna arengukava 2021-2035**“⁴¹ strateegilistest eesmärkidest, et 1) õpivõimalused on valikurohked ja kättesaadavad ning haridussüsteem võimaldab sujuvat liikumist haridustasemete ja -liikide vahel; 2) õpe on õppijakeskne ja tulevikku vaatav ning õpetajate järelkasv on tagatud; 3) õpivõimalused vastavad ühiskonna ja tööturu arenguvajadustele. Maakonna tuleviku seisukohalt on oluline noortega seonduv. Sihistatakse „**Noortevaldkonna arengukava 2021–2035**“⁴² visiooni, et noored elavad tervislikku ja täisväärtuslikku elu ning on võimestatud muutma kogukonda ja riiki selliselt, et Eestis on maailma parim keskkond kasvamiseks, elamiseks ja eneseteostuseks. Maakonna strateegias on kesksel kohal elanikega seonduv, mille üks valdkondi on tervis. Jälgitakse „**Rahvastiku tervise arengukava 2020–2030**“⁴³ eesmärki, et elanikud elavad kaua ja on võimalikult terved kogu elukaare jooksul ning nende tervis ja heaolu on hoitud ja toetatud elukeskkonna ja tervisesüsteemi kujundamise kaudu avaliku, kolmanda ja erasektori koostöös. Sotsiaalvaldkonna toimimise korraldamisel peetakse silmas „**Heaolu arengukava 2023-2030**“⁴⁴ poliitikavaldkondi, mille sisuks on laste ja perede heaolu, sooline võrdsus ja võrdne kohtlemine, tööhõive, pikk ja kvaliteetne tööelu, abivajadusele vastav sotsiaalhoolekanne, sotsiaalse ebavõrdsuse ja vaesuse vähendamine ning vanemaealiste toetamine. Vananeva ja väheneva rahvastiku, mitmete järjestikuste kriiside ning kvalifitseeritud tööjõu puuduse tingimustes otsitakse jätkusuutlikke,

³⁸ <https://www.envir.ee/et/eesmargid-tegevused/kliima/kliimapoliitika-pohialused-aastani-2050-0>

³⁹ <https://www.mkm.ee/transport-ja-liikuvus/transpordi-tulevik>

⁴⁰ https://www.valitsus.ee/sites/default/files/content-editors/arengukavad/maapouepoliitika_pohialused_aastani_2050.pdf
https://www.valitsus.ee/sites/default/files/content-editors/arengukavad/maapouepoliitika_pohialused_aastani_2050.pdf

⁴¹

https://www.hm.ee/sites/default/files/eesti_haridusvaldkonna_arengukava_2035_seisuga_2020.03.27.pdf

⁴² <https://www.hm.ee/et/noortekava-2035>

⁴³ <https://www.sm.ee/rahvastiku-tervise-arengukava-2020-2030>

⁴⁴ <https://www.sm.ee/heaolu-arengukava-2023-2030>

säästlikke ning uuenduslikke lahendusi, et tagada kõigi inimeste potentsiaali maksimaalne kasutamine ja väärtustamine. Elanikele turvalisuse elukeskkonna tagamisel on sihiks "**Siseturvalisuse arengukava 2020-2030**"⁴⁵ eesmärgipüstitus, et Eesti inimesed tunnevad, et nad elavad vabas ja turvalises ühiskonnas, kus igaühe väärtus, kaasatus ja panus kogukonna turvalisusesse loovad ühe turvalisima riigi Euroopas. Selleks on oluline parandada elukeskkonda, vähendada ohtu elule, tervisele, varale ja põhiseaduslikule korrale ning tagada kiire ja asjatundlik abi. Maakonna kultuurielu eesmärgistamisel lähtutakse „**Kultuuri arengukava 2021-2030**"⁴⁶ eesmärgist, et Eesti kultuur on elujõuline, arenev ja maailmale avatud ning kultuuris osalemine on loomulik osa iga inimese elus.

Lääne-Viru maakonnaplaneering 2030+⁴⁷ toob maakonna ruumilise arengu eesmärkidena välja maakasutuse tasakaalustatuse ja loodusressursside kestliku kasutamine, parema integreerituse Harju-Viru [Põhja-Eesti] regionaalsesse toimepiirkonda, parema ruumilise integreerituse Soome lahe piirkonnaga ja toimiva maakondliku teenuskeskuste võrgustiku. Nimetatud eesmärkidega on strateegias arvestatud. „**Haljala valla arengukava 2021-2030**"⁴⁸ kohaselt on aastal 2030 vald, mida iseloomustavad jätkusuutlik elukeskkond, haritud ja tervislikke eluviise harrastavad elanikud, kes peavad oluliseks kogukonnatunnet, rikkalikku kultuuripärandit ja avatust ettevõtlusele; toimiv ja elanikele turvalist elukeskkonda pakkuv hoolekandesüsteem; korrastatud ja kaasaegne säästva arengu põhimõtteid järgiv taristu; aktiivsed kodanikuühendused, kõrge tööhõive, soodne ettevõtluskeskkond, väljakujunenud ning atraktiivne elu- ja puhkekeskkond. "**Kadrina valla arengukava aastateks 2018-2035**"⁴⁹ püstitab tulevikupildi, et Kadrina vald on kaasaegne, atraktiivne ja keskkonnasõbralik piirkond, mis pakub meeldivat elukeskkonda kõikidele kogukonna liikmetele ning külalistele. Laste eluterveks ja loovaks arenguks on loodud kaasaegne haridusvõrgustik ning lisaks ambitsioonikale ettevõtlusele toetab valla arengut kodanike aktiivne seltsitegevus läbi eneseteostuse kultuuris, spordis ning aktiivses puhkuses. „**Rakvere linna arengukava 2021-2030**"⁵⁰ panustab, et Rakvere on nooruslik ja ulja mõtteviisiga linn, kus ettevõtlikel elanikel on meelepärast ja tasuvat tööd, tagatud on väga heal tasemel esmased teenused, elukeskkond on rahulik ning keha ja vaimu virgena hoidmiseks on palju mitmekesiseid võimalusi. Kodanikud on terved ja ettevõtlikud.

⁴⁵ <https://www.siseministerium.ee/stak2030>

⁴⁶ <https://www.kul.ee/kultuur2030>

⁴⁷ https://maakonnaplaneering.ee/wp-content/uploads/2021/09/1_seletuskiri-1.pdf

⁴⁸

https://www.haljala.ee/documents/17843292/28503511/M_Lisa_Haljala+valla+a_rengukava+2021-2030..pdf/a1016279-20a9-47df-9472-2826ae239822?version=1.0

⁴⁹

<https://www.kadrina.ee/documents/20509048/21002147/Kadrina+valla+arengukava+2018-2035.pdf/a803b0a9-69c2-4257-9e55-5467a2759813>

⁵⁰

<https://rakvere.ee/documents/821815/31365137/Rakvere+linna+arengukava+2021-2030.pdf/7f7533f1-51bc-4049-82f1-b57ce023bfeb>

Uljuse ja nooruslikkuse kõrval on väärtustatud kõigi vanuserühmade vajadused. Rakveres on ruumi mõelda. **"Rakvere valla arengukava 2019-2035"**⁵¹ toob esile, et vald on kasvavat heaolu, tasakaalustatud arengut ja turvalisust pakkuv elupaik, kus ollakse innovaatilised, hoitakse elu- ja looduskeskkonda ning säilitatakse kohalikke identiteeti ja kultuuripärandit. **"Tapa valla arengukava 2018-2025"**⁵² tuuakse välja, et inimestele meeldib Tapa vallas elada. Siit leiab endale kodu nii looduslähedust hindav kui linnakeskkonda eelistav inimene. Avalik ruum on korrastatud ja puhas, tehniline infrastruktuur on kaasaegne, vald on kaetud kiire interneti- ja transpordivõrgustikuga. Head ühendused võimaldavad siin elada ja vajadusel kaugel tööl käia või vastupidi. Multikultuurset elanikkonda seob ühine identiteet ja tugev kogukonnatunne. Tapa vald on kaitse- ja liitlasvägede silmis hinnatud partner. Siinne ettevõtlus on oma vormilt ja iseloomult mitmekesine ning sidus. Ettevõtluskeskkond on atraktiivne. **"Vinni valla arengukava 2019-2030"**⁵³ visioon, et aastaks 2030 on võimaluste rohke ja inimkeskne vald, kus on tegus ettevõtlus, toimivad ühendused, koostööaldis kogukond, kättesaadavad teenused, hoitud looduskeskkond, omanäoline kultuurikeskkond ja kvaliteetse hariduse saamise võimalused. **"Viru-Nigula valla arengukava 2019-2026"**⁵⁴ toob välja, et vald on turvaline, hooliv ja uuendusmeelne ning elanikke, elu- ja majanduskeskkonda ning ajalugu väärtustav ettevõtjasõbralik ning tugeva ühtse kogukonnaga tegus kohalik omavalitsus, kodune ja külalisharuldus paigutades Lääne-Virumaal - meretais võimalusi. **"Väike-Maarja valla arengukava 2022-2027"**⁵⁵ visioneerib Väike-Maarja valda vaimu ja väega tegutseva paikkonnana, kus on tegus, hooliv ning meeldiv elu- ja töökeskkond. Käesolev **Lääne-Virumaa arengustrateegia toetab kõikide maakonna kohalike omavalitsuste arengukavades seatud visioonide saavutamist.**

Oluline on **tagada Lääne-Virumaa arengustrateegia elluviimisel omanikutunne ja soovitu saavutamiseks ressursidega (inimesed, raha, võrgustik) kindlustamine.** Määratleda valdkondade eestkõnelejad maakonnas, moodustada vajalikud koostöövõrgustikud ja täpsustada jagatud vastutus tulemuste saavutamise eest.

51

<https://www.rakverevald.ee/documents/108607/31466365/Rakvere+valla+arengukava+2019-2035.pdf/2cd2522c-fd5c-4763-bfb3-cf08a111c42d>

52

<https://www.tapa.ee/documents/100755/33646184/TAPA+VALLA+ARENGUKAVA+2018-2025+ja+ARENGUS....pdf/f5863a45-7e99-455d-b173-e1e6888820e5>

53 <https://viru->

[nigula.ee/documents/7609076/20285005/vk_m_nr_11_Lisa+1+AK_2022-2030.pdf/cfc0ef27-9468-4ab7-8a01-4779e9f202d8](https://viru-nigula.ee/documents/7609076/20285005/vk_m_nr_11_Lisa+1+AK_2022-2030.pdf/cfc0ef27-9468-4ab7-8a01-4779e9f202d8)

54 <https://viru->

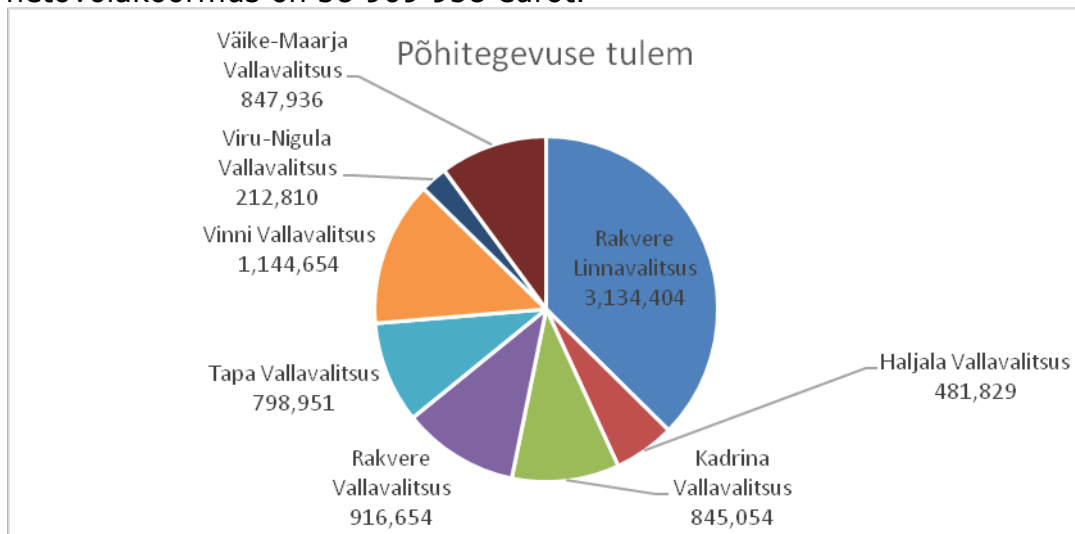
[nigula.ee/documents/7609076/20285005/ViruNigulaVV_23092021_m99_Lisa1.pdf/077aad4-132e-4e08-9e7b-40adac4d5673](https://viru-nigula.ee/documents/7609076/20285005/ViruNigulaVV_23092021_m99_Lisa1.pdf/077aad4-132e-4e08-9e7b-40adac4d5673)

55 https://www.riigiteataja.ee/aktiivis/4011/0202/1006/2021_m34_lisa1.pdf#

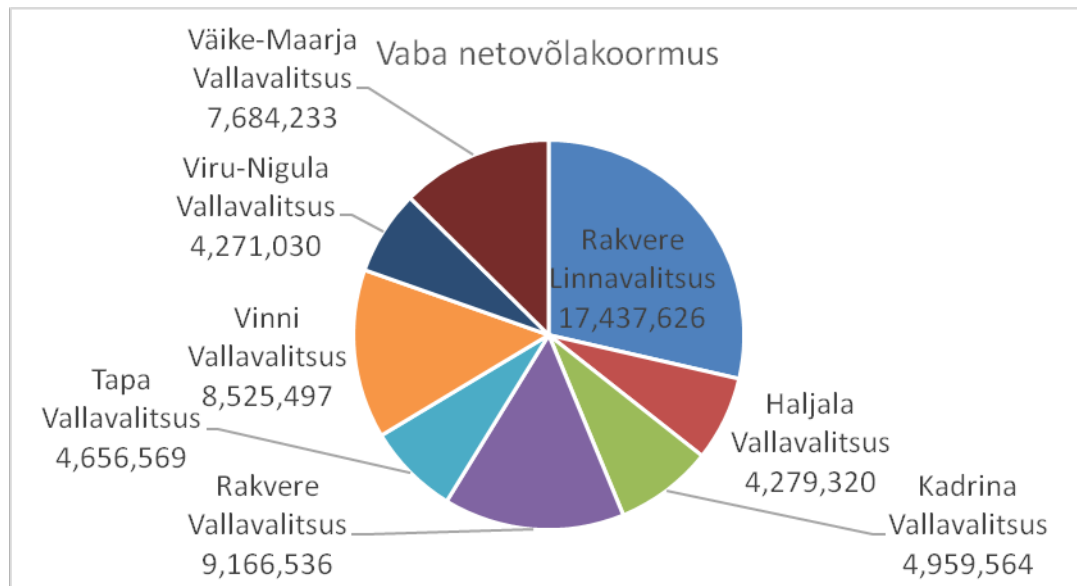
6. Lääne-Virumaa arengustrateegia tegevuskava ja selle elluviimise rahastamise meetmed

Lääne-Virumaa strateegia elluviimise tegevuskava 2023-2027 on jaotatud valdkondadeks, mille all on esitatud strateegilised tegevussunnad nende elluviimise eesmärgid, soovitud mõju, selle saavutamiseks toodud konkreetsed maakonnaülese mõjuga tegevused. Valdakonnaülese ja regionaalse integreerituse põhimõttel koostatud Lääne-Virumaa strateegia tegevuskavas on lisas 1 (vt Excel fail).

Lääne-Viru maakonna arengustrateegia tegevuste elluviimine nõuab suuremahulisi investeeringuid. Võttes arvesse, et kohalikel omavalitsustel ja partneritel ei ole oma eelarves võimekusi kõiki tegevusi omavahenditest finantseerida (joonis 24, 25), mistõttu on vajalik kaasata lisavahendeid. Joonistelt on näha, et kohalike omavalitsuste rahaline tegevustulem 2021. aastal oli positiivne, kokku 8 382 291 eurot. Suurem tegevustulem oli Rakvere linnal 3 134 403 eurot. Kohalike omavalitsuste netovõlakoormus kokku oli 24 912 954 eurot ja netovõlakoormuse protsent perioodi lõpu seisuga oli 26 protsenti. Kui võtta netovõlakoormuse protsendiks 80 põhitegevuse tulude kogusummast, siis summa on 76 348 698 eurot. Seega on kohalikel omavalitsustel laenuvõimekus olemas, st vaba netovõlakoormus on 58 909 958 eurot.

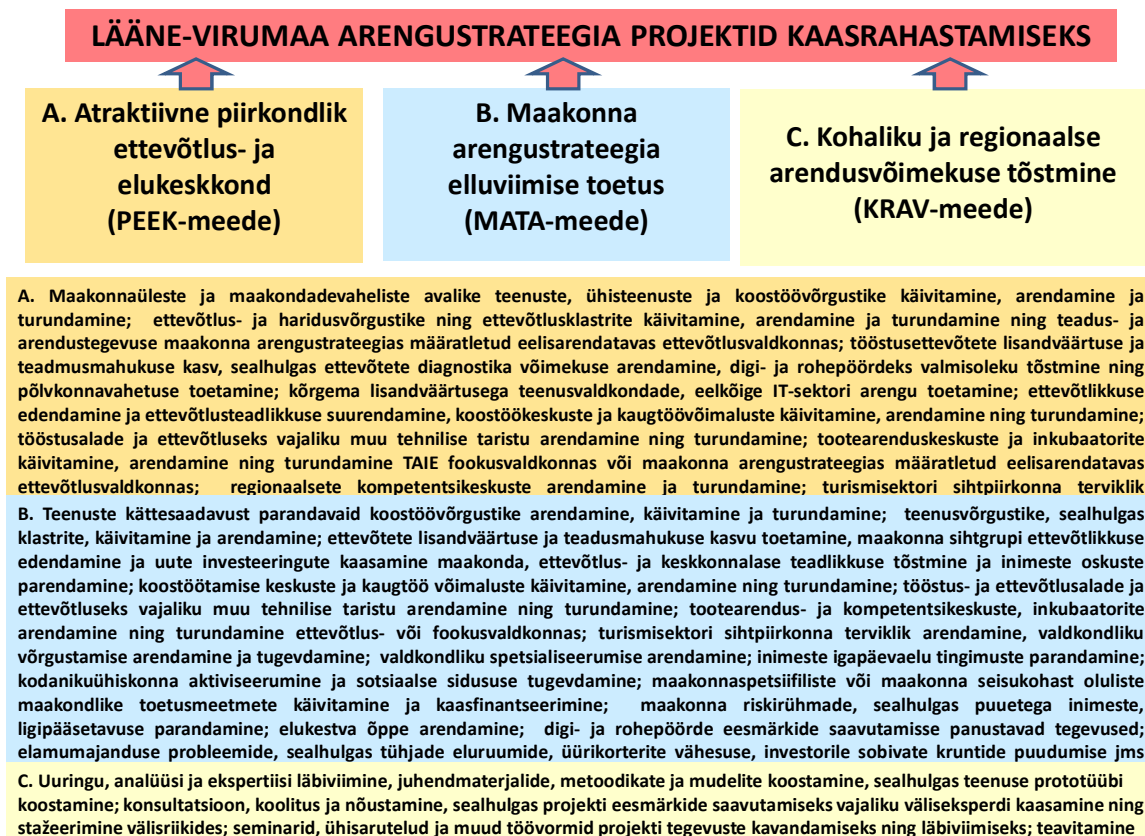

Joonis 24. Lääne-Virumaa kohalike omavalitsuste põhitegevuse tulem, 2021

Joonis 25. Lääne-Virumaa kohalike omavalitsuste vaba netovõlakoormus, 2021

Järgnevalt tuuakse välja täna teadaolevad toetuskeemid, mis võiksid olla abiks strateegias kavandatud investeeringute ja tegevuste elluviimisel (joonis 26).

Joonis 26. PEEK; MATA ja KRAV meetmete võimalused projektideks

Rahastusmeetmete loetelu ei ole täielik. Sellele lisanduvad täiendavad toetusmeetmed, mistõttu on teadmine võimalustest ajas muutuv ja loetelu vajab pidevat täiendamist.

7. Arengustrateegia seire

Lääne-Viru maakonna arengustrateegia 2023-2035 ja tegevuskava 2023-2027 **seire toimub koos maakonna kohalike omavalitsuste majandusaasta aruande, arengukavade ja eelarvestrateegiatega ning planeeringute ajakohastamisega.** Koos moodustavad nimetatud dokumendid arengudokumentide süsteemi, mille kaudu tagatakse maakonna arengu terviklik ja integreeritud suunamine, tegevuste koordineeritus ja ressursidega kaetus.

Seire toimub kahel tasandil. Iga aastaselt toimub tegevuskava eesmärkide täitmise ja tegevuste elluviimise seire, mille tulemusena koostatakse kirjalik ülevaade koos analüüsist tulnud ettepanekutega. Igal neljandal aastal toimub strateegia põhjalikum seire, mille käigus vaadatakse üle arengustrateegia tervikuna koos tegevuskavaga.

Seire tulemusaruande paneb kokku Lääne-Viru Omavalitsuste Liit (VIROL), kes määrab selleks vastutava isiku. Seirearuande koostamisel tehakse koostööd kõigi asjasse puutuvate organisatsioonidega. Seirearuande esitab VIROL üldkogule ja Lääne-Virumaa kohalikele omavalitsustele ja partneritele. Kõik seire tulemused tehakse avalikkusele kättesaadavaks VIROL veebilehel.

Maakondliku arenguorganisatsioonina on VIROLil täita oluline roll arengustrateegia elluviimiseks vajalike initsiatiivide eestvedamisel ja püstitatud eesmärkide täitmisel koosloomes kõigi maakonna arengust huvitatutega, oma liikmetega ja partneritega.

Lisa 1. Strateegiaprotsessis osalenud

Sõmerul 20. mai 2022 seminaril osalejad

Marko Teiva	Tapa vald	ettevõtlusspetsialist	KOV
Kairit Pihlak	Kadrina vald	vallavanem	KOV
Maris Aros	Kadrina Vallavalitsus	arendusspetsialist	KOV
Inge Kosemäe	Rakvere Linnavalitsus	arendusspetsialist	KOV
Maido Nõlvak	Rakvere Vallavalitsus	vallavanem	KOV
	Lääne-Virumaa Spordiliit		
Ainar Sepnik	MTÜ	juhatuse esimees	MTÜ
Laur Kaljuvee	Rakvere linnavalitsus	abilinnapea	KOV
Ingrid			
Pärnamäe	VIROL	kultuurispetsialist	MTÜ
Kaire Kullik	Rakvere Vallavalitsus	arendusspetsialist	KOV
Mihkel Kangur	Rakvere Riigigümnaasium	koolijuht	HARIDUS
Mare Taar	Eesti Rahvakultuuri Keskus	spetsialist	

Annika Aasa	kultuuri valdkonna töörühma juht	spetsialist	KOV
Eve Alte	Rakvere Kultuurikeskus SA Lääne-Viru	direktor	KULTUUR
Aarne Leisalu	Arenduskeskus	juhataja	SA
Helle Komp Grete Alexandra	Viru-Nigula vallavalitsus	ettevõtlusspetsialist	KOV
Kendaru	Vinni Vallavalitsus	keskkonnaspetsialist	KOV
Riho Kutsar	Viru-Nigula Vallavolikogu Lääne-Viru Omavalitsuste	volikogu esimees digiturunduse	KOV
Kaarin Vask	Liit	spetsialist	MTÜ
Liisa Puusepp	Rakvere Riigigümnaasium	koolijuht	HARIDUS
Einar Vallbaum	Viru - Nigula vald	vallavanem	KOV
Ain Suurkaev	Aktsiaselts Rakvere Haigla	direktor	ETTEVÕTE
Siiri Saarmets	Rakvere Vallavalitsus	kultuurispetsialist	KOV
Anu Oja Sven	MTÜ VIROL	arendusspetsialist	MTÜ
Hõbemägi Valdo	MTÜ VIROL	tegevjuht	MTÜ
Helmelaid	Tapa vallavalitsus	vallavanem	KOV
Karin Reinberg Kadri Viigipuu- Joorits	Visit Virumaa Lääne-Virumaa Spordiliit	tegevjuht spetsialist	MTÜ MTÜ
Alari Kirt	Tapa vald	vallavolikogu juht	KOV
Aivar Lainjärv	Väike-Maarja Vallavalitsus	haldusspetsialist	KOV
Margit Diits	Vinni vallavalitsus	haridusspetsialist	KOV
Tuuli Roostfeldt	Tapa Vallavalitsus	haridusspetsialist	KOV
Ilmar Branno	EIS	investorkonsultant	
Jaanus Annus	Tapa Vallavalitsus	teedespetsialist haridusnõukogu esinaine, HARNO	KOV
Kerli Kängsepp	Rakvere valla hariduskomisjon	peaspetsialist	HARNO/KOV
Merike Trumm	Viru-Nigula vallavalitsus	haridusspetsialist	KOV
Gustav Saar	Vinni Vallavalitsus Eesti Teadushuvihariduse	arendusspetsialist	KOV
Rasmus Kits	Liit/MTÜ Dragonite	juhatuse liige	MTÜ
Norman Pöder	Kultuuriministeerium	nõunik	RIIK
Annika Kapp	Haljala VV	haridusspetsialist rahvatervise	KOV
Sirli Kapper	VIROL	spetsialist	MTÜ
Helgi Vassar	Haljala Vallavalitsus	lastekaitsepspetsialist	KOV
Deili Matson	Väike-Maarja Vallavalitsus Rahandusministeerium	haridusspetsialist	KOV
Ants Orav	REHO	osakonnajuht	RIIK MTÜ
Anu Needo	Virumaa Koostöökogu MTÜ	juhatuse liige	LEADER
Ene Preem	Väike-Maarja Vallavalitsus	arendusspetsialist	KOV
Raili Seiton	Haljala vallavalitsus/Võsu	noorsootõtaja	KOV

Noortetuba			
Maarja			
Rooplik-Barnes	MTÜ Tarvanpää Selts	juhatuse liige	MTÜ
Karl Lindam	Aru Põllumajanduse OÜ	ettevõtja	ETTEVÕTE
Riina Haljasoks	Tapa Vallavalitsus	abivallavanem	KOV MTÜ
Tiina Raudla	MTÜ Arenduskoda	juhatuse liige	LEADER
Leie Nõmmiste	Väike-Maarja Vallavalitsus	keskkonnaspetsialist	KOV
Anneli Kivisaar	Haljala Vallavalitsus	arendusspetsialist	KOV
Indrek Kesküla	Väike-Maarja vallavalitsus	vallavanem	KOV
Peep vassiljev	Rakvere Vallavolikogu	volikogu esimees	KOV
Tiina Halling	Sõmeru põhikool	õpetaja	HARIDUS
Laila Talunik	MTÜ Visit Virumaa	liige	MTÜ
Kaili Õunapuu-Seidelberg	Lääne-Virumaa Keskraamatukogu	direktor	
Elsa Hundt	MTÜ Partnerid	juhatuse liige	MTÜ LEADER
Riho Iskül	AS KNT	ettevõtja	ETTEVÕTE
Katrin Joselin	Rakvere linnavalitsus	noorsootöö spetsialist	KOV
Kaido Kokk	Tallinna Tehnikakõrgkool	innovatsiooni- ja ettevõtluskeskuse juhataja	HARIDUS
Mailis Sepp	Tapa Vallavalitsus	keskkonnaspetsialist	KOV
Mihkel Juhkami	Rakvere linn	vallavolikogu juht	KOV
Angeelika Pärna	Rakvere linn	linnaarhitekt	KOV
Evely East	MTÜ Virol	turvalisuse spetsialist	MTÜ
Rivo Noorkõiv	OÜ Geomedia	konsultant	Ettevõte
Kersten Kattai	OÜ Cumulus Consulting	konsultant	Ettevõte

Teemarühmade juhid ja liikmed

Kultuur

- Annika Aasa (töörühma juht)
- Ingrid Pärnamäe (VIROL)
- Eve Alte (Rakvere linn)
- Maarja Rooplik-Barnes (MTÜ Tarvanpää Selts)
- Siiri Saarmets (Rakvere vald)
- Andres Truman (Haljala vald)
- Ahto-Lembit Lehtmets (Kadrina vald)
- Heili Pihlak (Tapa vald)
- Urmas Lindlo (Vinni vald)
- Kristi Onkel (Viru-Nigula)
- Rene Põllumaa (Väike-Maarja)
- Peep Veedla (Viru Folk)
- Urmas Lennuk (Rakvere Teater)
- Kaili Õunapuu-Seidelberg (LV Keskraamatukogu)
- Eva Samolberg-Palmi (Virumaa Teataja)
- Kristo Ambos (RG Filmifestival, Sumedate ööde FF)

- Lisete Laisaar (MTÜ Külaliikumine)
- Andrus Eesmaa (SA Virumaa Muuseumid)

Sport

- Ainar Sepnik (töörühma juht, Viru-Nigula vald, LV Spordiliit)
- Ave Sats (Rakvere linn, Rakvere Spordikeskuse juht)
- Siiri Kohver (valla spordi- ja tervisedenduse nõunik)
- Veiko Veiert, volikogu liige, Haljala kogukonna esindaja
- Robert Salep (Kadrina valla spordijuht)
- Priit Hunt (Vinni vald)
- Lein Andrus (Tapa vald)
- Jane Kool (Väike-Maarja Spordikeskuse juhataja)
- Siim Tuus
- Tarvi Pürn (Kultuuriministeerium, spordi valdkonna asekanstler)
- Maie Tamm (LVSVK, spordiveteranid)
- Kris Sipilainen (noorte esindaja)
- Kaido Hõovelson (Riigikogu liige)

Haridus, huviharidus, noorsootöö

- Laur Kaljuvee (töörühma juht)
- Angela Tikoft – Rakvere noortekeskus
- Katrin Joselin – Rakvere linna noorsootöö spetsialist
- Kerli Kängsepp (HARNO esindaja + Rakvere valla haridus- ja noorsootöökomisjon)
- Egle Neuhaus (Uhtna Põhikool, direktor)
- Greete Tomingas (Haljala hariduskomisjoni aseesimees)
- Raido Parve (vallavalitsuse liige, lasteaia direktor)
- Tuuli Roostfeldt (Tapa vald)
- Margit Diits (Vinni vald)
- Merike Trumm (Viru-Nigula)
- Deili Matson (Väike-Maarja valla haridus- ja kultuuriosakonna juhataja)
- Margus Vahter (abiturient)
- Rasmus Kits (MTÜ Dragonite, tehnoloogiavaldkond)
- Liisa Puusepp (Riigigümnaasium)
- Tiina Halling (õpetaja)
- David O'Brock (ettevõtja)
- Hannaliisa Rebane (abiturient)
- Ene Nool (Lääne-Virumaa Alusharidus juhtide ühendus)

Keskond (+kliima/energia)

- Mihkel Kangur (töörühma juht)
- Riin Sikka (Rakvere linn, keskkonnaspetsialist)
- Peep Vassiljev (Rakvere vald, volikogu esimees)
- Sandra Schmidt (Rakvere vald, keskkonnakaitse spetsialist)
- Vello Väinsalu (Haljala volikogu liige, ettevõtja)
- Arne Laas (abivallavanem)
- Mailis Sepp (Tapa vald, keskkonnaspetsialist)
- Grete Alexandra Kendaru (Vinni vald, keskkonnaspetsialist)
- Kätlyn Kangur (KIK projektijuht, Vinni vald)
- Raido Tetto (Viru-Nigula valla majandusosakonna juht)

- Leie Nõmmiste (Väike-Maarja valla keskkonna- ja hankespetsialist)
- Jaak Jürgenson (Eesti Geoloogiateenistus)
- Maarja Lukas (Keskkonnaamet)
- Merilin Paalo (OÜ Hendrikson&Ko)
- Elar Pöldvere (Alkranel OÜ)
- Priit Raamat (Lääne-Viru Jäätmekeskus)
- Marten Leppik (LVNK esindaja)

Sotsiaal, rahvatervis, tervishoid ja turvalisus

- Sirli Kapper (töörühma juht)
- Kersti Suun-Deket (Rakvere linna sotsiaalosakonna juht)
- Siiri Kohver (Rakvere valla spordi- ja tervisedenduse spetsialist)
- Helgi Vassar (Haljala valla lastekaitse spetsialist)
- Laina Mustonen (Kadrina Keskkooli kooliõde)
- Evelin Hiie (Tapa vald)
- Margit Diits (Vinni valla haridusnõunik)
- Anne Klettenberg (Viru-Nigula valla sotsiaalosakonna juht)
- Deili Matson (Väike-Maarja valla haridus- ja kultuuriosakonna juhataja)
- Maido Nõlvak (Lääne-Viru maakonna turvalisuse nõukogu esimees)
- Kadri Viigipuu-Joorits (MTÜ Lääne-Virumaa Spordiliit)
- Ene Nool (Lääne-Virumaa Alusharidus juhtide ühenduse liige)
- Raili Seiton (Lääne-Virumaa noorsootöötajate võrgustiku juhtgrupi liige)

Ettevõtlus ja turism

- Aarne Leisalu (töörühma juht)
- Inge Peebu (arendusspetsialist, Rakvere linn)
- Kaire Kullik (arendusspetsialist, Rakvere vald)
- Riho Iskül (Kunda Nordic, Rakvere valla volikogu liige,)
- Monika Salu (Haljala vald, turismiettevõtja)
- Madis Viise (Kadrina valla volikogu esimees)
- Marko Teiva (Tapa valla arendusspetsialist)
- Margo Klaasmägi (Vinni vald, ettevõtja, Ariston Grupp)
- Alo Põldmaa (Väike-Maarja, ettevõtja)
- Karin Reinberg (Visit Viru juhatuse liige)
- Ilmar Branno (investorkonsultant)
- Annely Prodel (Top Marine OÜ, ettevõtja)
- Roman Kusma (Aqva Hotel & Spa)
- Kaido Kuntro (Ardor OÜ)
- Indrek Klammer (OÜ Voore mõis)
- Karl Lindam (Aru Põllumajandus)
- Rain Pärn (Estonian Cell)

Taristu, transport, elukeskkond

- Aivar Lainjärv (töörühma juht)
- Lennart Korbe (Rakvere linn)
- Angeelika Pärna (Rakvere linn)
- Janek Seidelberg (Rakvere vald)
- Rainis Tõnnison (Rakvere vald)
- Avo Bergström (Haljala vald)

- Aarne Laas (Kadrina vald)
- Jaanus Annus (Tapa vald)
- Gustav Saar (Vinni vald)
- Eerik Lumiste (Vinni vald)
- Raido Tetto (Viru-Nigula vald)
- Riho Tell (Väike-Maarja vald)
- Terje Villemi (MTÜ Põhja-Eesti Ühistranspordikeskus)

Kasutatud materjalid

- Eesti energiamajanduse arengukavas aastani 2030.
https://www.mkm.ee/sites/default/files/enmak_2030.pdf
- Eesti teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni ning ettevõtluse arengukava 2021–2035.
file:///C:/Users/Riks/Documents/word/TAIE%20arengukava%20p%C3%B5hitekst_16.04.2020.pdf
- Eesti väikeasulate uuring. <https://planeerimine.ee/eesti-vaikeasulate-uuring-on-uuendatud/>.
- Euroopa roheline kokkulepe.
https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_et
- Ehitusvaldkonna pika vaate loomise analüüs. 7 suurt sammu, 2020.
- Euroopa Liidu Läänemere piirkonna strateegia.
https://ec.europa.eu/regional_policy/et/policy/cooperation/macro-regional-strategies/baltic-sea/
- Haljala valla arengukava 2021-2030.
https://maakonnaplaneering.ee/wp-content/uploads/2021/09/1_seletuskiri-1.pdf
- Haridusvaldkonna arengukava 2021-2035.
https://www.hm.ee/sites/default/files/eesti_haridusvaldkonna_arengukava_2035_seisuga_2020.03.27.pdf
- Heaolu arengukava 2023-2030. <https://www.sm.ee/heaolu-arengukava-2023-2030>
- Helminen, R., Pöntynen, R. Alhosalo, M., Keskaik, A., Noorkõiv, R. (2021). The impact of the Establishment of Loviisa-Kunda ferry connection in Activatin the Eastern Finland-Estonia transport Corridor.
https://www.utu.fi/sites/default/files/media/MKK/Julkaisut/A77_The_impact_of_Loviisa-Kunda_ferry_connection.pdf
- Kadrina valla arengukava aastateks 2018-2035.
<https://www.kadrina.ee/documents/20509048/21002147/Kadrina+valla+arengukava+2018-2035.pdf/a803b0a9-69c2-4257-9e55-5467a2759813>
- Kliimamuutustega kohanemise arengukava aastani 2030.
https://www.envir.ee/sites/default/files/kliimamuutustega_kohanemise_arengukava_aastani_2030_0.pdf

- Kliimapoliitika põhialused aastani 2050.
<https://www.envir.ee/et/eesmargid-tegevused/kliima/kliimapoliitika-pohialused-aastani-2050-0>
- Kohalikes omavalitsustes energiasäästu ja taastuenergiaallikate rakendamise võimaluste analüüs kasvuhoonegaaside heite vähendamiseks, 2021. [Tekst IΣpparuanne 2021.04.29.pdf](#)
- Kultuuri arengukava 2021-2030. <https://www.kul.ee/kultuur2030>
- Kvaliteetse ruumi aluspõhimõtted.
<https://planeerimine.ee/dp/noustik/detailplaneeringu-lahtekohad/pohimotted-ja-vaartused/kvaliteetse-ruumi-aluspohimotted/>
- Looduskaitse arvudes 2020.
<https://kaur.maps.arcgis.com/apps/MapJournal/index.html?appid=2c6a3fc7ed4641f4b69d20c670732077>
- Lääne-Viru kohalike omavalitsuste liikuvusuuring, 2021. https://viru-nigula.ee/documents/7609076/33891868/Lisa_7_L%C3%A4%C3%A4ne-Virumaa_kohalike_omavalitsuste_liikuvusuuring.pdf/17aec6af-2dd5-4034-b253-906a8c94beff
- Lääne-Viru maakonna haridusvõrgu analüüs. OÜ Cumulus Consulting, 2021.
- Lääne-Viru maakonna kohalike omavalitsuste kliima- ja energiakava, 2022.
- Lääne-Viru maakonna ülene sotsiaalteenuste arendamise vajaduse analüüs ja KOVide koostöös teenuste tagamise mudeli disain. OÜ Cumulus Consulting, 2022.
- Lääne-Viru maakonnaplaneering 2030+.
https://maakonnaplaneering.ee/wp-content/uploads/2021/09/1_seletuskiri-1.pdf
- Lääne-Viru tervise ja heaoluprofiil.
<https://www.virol.ee/documents/20173326/22521313/L%C3%A4%C3%A4ne-Virumaa+tervise+heaoluprofiil.pdf/08eda9bd-eccb-4bc5-99d2-cb2ee9821b08?version=1.0>
- Maakonna arengustrateegia uuendamise juhend.
<https://www.fin.ee/riik-ja-omavalitsused-planeeringud/regionaalareng-ja-poliitika/regionaalpoliitika-kujundamine#Maakondlikarendustegevus>
- Maavarade koondbilanss seisuga 2021.
https://geoportaal.maaamet.ee/docs/geoloogia/koondbilanss_2021.pdf?t=20220605194101
- Maapõuepoliitika põhialused aastani 2050.
https://www.valitsus.ee/sites/default/files/content-editors/arengukavad/maapouepoliitika_pohialused_aastani_2050.pdf
- https://www.valitsus.ee/sites/default/files/content-editors/arengukavad/maapouepoliitika_pohialused_aastani_2050.pdf

- Noorkõiv, R., Tillemann, K., Viks, A. (2021). Lähtealused KOV inimvara tõhusamaks ja süsteemsemaks arendamiseks ning ministriumideülese tegevuse koordineerimiseks KOV inimvara kesksel arendamisel 2022-2025.
- Noortevaldkonna arengukava 2021–2035.
<https://www.hm.ee/et/noortekava-2035>
- Rahvastiku tervise arengukava 2020–2030.
<https://www.sm.ee/rahvastiku-tervise-arengukava-2020-2030>
- Rakvere linna arengukava 2021-2030.
<https://rakvere.ee/documents/821815/31365137/Rakvere+linna+a+arengukava+2021-2030.pdf/7f7533f1-51bc-4049-82f1-b57ce023bfeb>
- Rakvere valla arengukava 2019-2035.
<https://www.rakverevald.ee/documents/108607/31466365/Rakvere+valla+arengukava+2019-2035.pdf/2cd2522c-fd5c-4763-bfb3-cf08a111c42d>
- Ringmajanduse Valge raamat.
https://ringmajandus.envir.ee/sites/default/files/2022-06/Ringmajandus_valge_raamat.pdf
- Siseturvalisuse arengukava 2020-2030.
<https://www.siseministeerium.ee/stak2030>
- Strateegia „Eesti 2035“. <https://www.riigikantselei.ee/et/Eesti2035>
- Säästev Eesti 21. <https://www.riigiteataja.ee/akt/940717>
- Teadmistepõhine Eesti.
https://www.hm.ee/sites/default/files/59705_teadmistepohine_eeesti_est.pdf
- Transpordi ja liikuvuse arengukava 2021-2035.
<https://www.mkm.ee/transport-ja-liikuvus/transpordi-tulevik>
- Tapa valla arengukava 2018-2025.
<https://www.tapa.ee/documents/100755/33646184/TAPA+VALLA+ARENGUKAVA+2018-2025+ja+ARENGUS...pdf/f5863a45-7e99-455d-b173-e1e6888820e5>
- Tuuleparkide meelsusuuring. Lõpparuanne. Kantar, 2021.
- Tööstusalade analüüs. OÜ Geomedia, 2018,
<https://www.fin.ee/ministeerium-uudised-ja-kontakt/organisatsioon/uuringud-ja-analuusid>
- Vinni valla arengukava 2019-2030.
http://www.vinnivald.ee/documents/1431677/21879286/Vinni+valla+arengukava_3.01.19.pdf/dac83a4a-77ff-4cf7-8c99-98cbc1f40e65
- Viru-Nigula valla arengukava 2022-2030. https://viru-nigula.ee/documents/7609076/20285005/vk_m_nr_11_Lisa+1+AK_2022-2030.pdf/cfc0ef27-9468-4ab7-8a01-4779e9f202d8
- Väike-Maarja valla arengukava 2022-2027.
https://www.riigiteataja.ee/aktilisa/4011/0202/1006/2021_m34_lisa1.pdf#

- Väikeste moodulreaktoritega tuumajaama asukohtade alternatiivide sotsiaalmajandusliku mõju analüüs, Fermi Energia OÜ, 2022.
- Õunapuu, T., Tambur, M., Noorkõiv, R., Kivistik, K., Tatar, M. (2021). Kohalike omavalitsuste kompetentside põhise koolitusvajaduse hindamise uuring. Lõpparuanne. <https://omavalitsus.fin.ee/juhendid-ja-uuringud/>
- Üleriigilises planeering „Eesti 2030+”.
https://www.rahandusministeerium.ee/sites/default/files/document_files/ruumiline/a4_5mmbleed_eeesti_2030_sisu_111212.pdf